

ISSN 2708-0889

**ACTA DE HISTORIA &
POLITICA:
SAECULUM XXI**

**2023'
Special Issue**

ЧНУ імені Петра Могили
2023

УДК 94+930+902/904+327
DOI: 10.26693/ahpsxxi2023.si

Засновник видання:

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
(кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики факультету політичних наук)

Зареєстровано як друкований засіб масової інформації
(Реєстраційне свідоцтво: КВ 23922-13762Р)

Журнал внесено до Переліку наукових фахових видань України (група «Б») з міжнародних відносин (Наказ МОН України № 320 від 7 квітня 2022 року).

Головний редактор: Людмила Вовчук, к. іст. н., доцент (ЧНУ ім. П. Могили)

Відповідальний секретар: Ірина Габро, к. політ. н., доцент (ЧНУ ім. П. Могили)

Редакційна колегія:

Міжнародні відносини: Белінська Світлана, д. е. н., доцент (Миколаїв); Брусиловська Ольга, д. політ. н., професор (Одеса); Коста Бруно, PhD (політ. науки), професор (Португалія); Цинк Кароліна, PhD (історія) (Польща); Худолій Анатолій, д. політ. н., професор (Острог); Куц Галина, д. політ. н., професор (Харків); Норд Ганна, д. економ. н., професор (Миколаїв); Ортіна Ганна, д. н. з держ. упр., професор (Мелітополь); Сіновець Поліна, к. політ. н., доцент (Одеса); Вілласміл Еспіноза Хорхе Ієсус, PhD (політичні науки), професор (Венесуела).
Історія та археологія: Бороденко Олена, д. іст. н., професор (Полтава); Єнаке Джордж, PhD (історія), професор (Румунія); Гайдай Ольга, к. іст. н., доцент (Миколаїв); Лазурко Лідія, д. іст. н., професор (Дрогобич); Нефьодов Дмитро, д. іст. н., доцент (Миколаїв); Сокирська Владилена, д. іст. н., професор (Суми); Стобецький Рафал, доктор історії, професор (Польща).

Адреса редакції:

54003, м. Миколаїв, 1 Воєнна, 1, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, кафедра міжнародних відносин та зовнішньої політики
E-mail: luda_vovchuk@ukr.net

Офіційна web-сторінка в Інтернеті:

<https://ahpsxxi.org/>

Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI. 2023. Special Issue. 120 с.

Статті подаються в авторській редакції. Автори несуть відповідальність за достовірність фактів, імен і за граматичні та стилістичні помилки.

ISSN 2708-0889

© Автори статей, 2023
© ЧНУ імені Петра Могили,
2023

З М І С Т

Олеся Звезда

- «Придністровська молдавська республіка»: генеза проблеми та вплив на міжнародні відносини 5

Людмила Вовчук

- Косовська криза як дестабілізуючий фактор європейської безпеки 14

Валерія Гуцалюк

- Особливості трансформації зовнішньополітичної поведінкової парадигми ЄС після повномасштабного російського вторгнення в Україну 24

Алла Атаманенко, Владислав Піддубний

- Вплив російсько-української війни на енергетичну безпеку ЄС 35

Аліна Іовчева, Девід Райхардт

- Демократичні цінності в умовах війни: приклад України 48

Станіслав Желіховський, Ірина Тихоненко

- Зовнішньополітичні ініціативи Республіки Польща на підтримку України у російсько-українській війні 61

Ірина Габро, Олександр Шевчук

- Позиція Японії та Південної Кореї щодо російсько-української війни 72

Михайло Орос

- Військовий переворот в Нігері: прогнози та вплив на Україну 80

Олена Кучмій, Оксана Фролова

- Використання соціальних медіа як інструменту сучасної гібридної війни 93

Олександра Рура, Наталія Шинкарук

- Інформаційні війни і кібервійни КНР 105

Валентина Бабіна, Ірина Кудлай

- Міжкультурна комунікація як основа налагодження мирних відносин 114

CONTENT

Olesia Zvezdova

- “Pridnestrovian Moldavian Republic”: Genesis of Issue and Influence on the
International Relations 5

Liudmyla Vovchuk

- The Kosovo Crisis as a Destabilizing Factor of European Security 14

Valeriia Hutsaliuk

- Features of the Transformation of the EU’s Foreign Policy Behavior Paradigm
After a Full-Scale Russian Invasion of Ukraine 24

Alla Atamanenko, Vladyslav Piddubnyi

- The Impact of the Russian-Ukrainian War on EU Energy Security 35

Alina Iovcheva, David Reichardt

- Democratic Values in Times of War: the Case of Ukraine 48

Stanislav Zhelikhovskiy, Iryna Tykhonenko

- Foreign Policy Initiatives of the Republic of Poland in Support of Ukraine in
Russian-Ukrainian War 61

Iryna Habro, Oleksandr Shevchuk

- The Position of Japan and South Korea Regarding the Russian-Ukrainian War 72

Mykhailo Oros

- Military Coup D’état in Niger: Prognosis and Impact on Ukraine 80

Olena Kuchmii, Oksana Frolova

- The Use of Social Media as a Tool of Modern Hybrid Warfare 93

Oleksandra Rura, Nataliia Shynkaruk

- Information Wars and Cyberwarfare in China 105

Valentyna Babina, Iryna Kudlai

- Intercultural Communication as the Basis of Establishing Peaceful Relations 114

УДК (UDC) 327 : 94 (478)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2023.si.005

**“PRIDNESTROVIAN MOLDAVIAN REPUBLIC”:
GENESIS OF ISSUE AND INFLUENCE ON THE INTERNATIONAL
RELATIONS**

Olesia Zvezdova,

e-mail: olesia.zvezdova@protonmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9664-5257>

Goethe University Frankfurt,

Germany, 60629, Frankfurt am Main, Theodor-W.-Adorno-Platz 1

Abstract

An important and urgent issue in the context of ensuring European and international security is the settlement of the Transnistrian conflict. Despite the considerable number of works on the Transnistrian issue, they are mainly devoted to the history and features of the conflict development. At the same time, problem of the present state of the territory and future forecasts are not explored properly. Therefore, the article aims to determine the historical background and stages of the conflict, to characterize the current state of the separatist region and to provide forecasts for the future situation. Methods used for the research include: content analysis, statistical, historical-genetic and the analytic-prognostic methods.

The article analyzes the basic historical prerequisites and causes of the Transnistrian conflict, which are divided into four blocks: historical, ethno-national, economic and geopolitical. The stages of conflict confrontation and the negotiation process in 5+2 format, the positions of the participating countries are explored. The process of conflict peaceful settlement began after the end of the armed confrontation phase in 1992. It is characterized by considerable activity of external actors, but has not led to significant consequences. A description of the current state of the so-called “Pridnestrovian Moldavian Republic” is given. Particularly noteworthy is the ever-growing role of the Russian Federation, which traditionally views the territory as an area of its imperial national interests and uses this “frozen conflict” as a lever of influence over the pro-European Republic of Moldova. The main scenarios are highlighted: reintegration into the mother country; inclusion territory of the “de facto state” into patron state; achieving international recognition of sovereignty; maintaining the status quo.

It is concluded that federalization is the most possible forecast for the Transnistrian conflict, because Moldova already has similar experience in Gagauzia. But at the present stage we are observing the status quo.

Keywords: Transnistrian conflict, Moldova, patron state, “Pridnestrovian Moldavian Republic” (“PMR”), “de facto state”, the format «5+2»

«ПРИДНІСТРОВСЬКА МОЛДАВСЬКА РЕСПУБЛІКА»: ГЕНЕЗА ПРОБЛЕМИ ТА ВПЛИВ НА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Олеся Звездова,

e-mail: olesia.zvezdova@protonmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9664-5257>

*Франкфуртський університет імені Йоганна Вольфганга Гете,
Німеччина, 60629, Франкфурт-на-Майні, Теодор-В.-Адорно-Плац 1*

Анотація

У статті проаналізовано основні історичні передумови і причини придністровського конфлікту. Досліджено етапи конфліктного протистояння і переговорного процесу у форматі 5+2, позиції країн-учасниць. Мирне врегулювання конфлікту розпочалося після завершення фази збройного протистояння у 1992 р. Він характеризувався значною активністю зовнішніх акторів, втім, не призвів до вагомих наслідків. Надано характеристику сучасному стану проблеми так званої «Придністровської Молдавської Республіки». Особливо варто відзначити дедалі зростаючу роль Російської Федерації, яка традиційно розглядає цю територію як зону своїх імперських державних інтересів і використовує цей «заморожений конфлікт» як важіль впливу на Республіку Молдова, що демонструє проєвропейський вектор зовнішньої політики. Виділено основні варіанти розвитку подій: реінтеграція до материнської держави; включення території «де-факто держави» до складу держави-покровителя; досягнення міжнародного визнання суверенітету; збереження статус-кво.

Ключові слова: придністровський конфлікт, Молдова, держава-патрон, «Придністровська Молдавська Республіка» («ПМР»), «де-факто держава», формат «5+2»

Problem statement. One of the important issues in the context of ensuring European and international security is the resolution of the Transnistrian conflict. It has a special importance for Ukraine due to a number of reasons. First, the occurrence of any armed conflict in the immediate vicinity of the borders of an independent state is always a potential threat of involving this state in the confrontation of other parties. Secondly, the territory of Transnistria is a source of illegal migrants and smuggling that creates strategic instability at the borders and threatens the national interests of Ukraine and Ukrainian citizens. And the last (but not the least) reason became especially relevant after the beginning of the Russian full-scale invasion in February 2022. Existence of the territory that is under the Russian full-control makes the military situation on the South of Ukraine more tension and can be a reason for Ukraine to strengthen this region with additional forces.

That is why Ukraine is directly interested in the settlement of this conflict, and this is impossible without determining the international legal status of the so-called “Pridnestrovian Moldavian Republic” (“PMR”) – a self-proclaimed state entity that controls part of the territory of Moldova, is not recognized by the world community, and belongs to the group of “de-facto states”.

Analysis of previous research and publications. Addressing to the officials, it's worth to mention a speech of the former Vice Prime Minister of the Moldova V. Osipov at the Center for Strategic and International Studies (USA) on 3rd of May 2010, where he described the conflict around Transnistria as follows: “The artificial character of this externally-inspired conflict, as well as the lack of any antagonisms of ethical or religious nature, create proper conditions for a realistic settlement. ...Beyond these “positive”

characteristics of the Transnistrian conflict, that make it stand apart from similar regional crises, some natural questions occur, such as: why two decades of efforts to solve the conflict have not been successful? How does a feasible and realistic plan to settle the Transnistrian conflict look like? A first step to answer those questions has to be taken by defining the nature of the “Transnistrian syndrome” and identifying the true causes that generated its apparition” (Osipov, 2010).

At the same time, Ukrainian researcher D. Yermolenko deals with the problem of historical origins and causes and course of the Transnistrian conflict (Yermolenko, 2009). A fundamental monograph devoted to this issue is the work of G. Perepelitsa “Conflict in Transnistria: causes, problems and development forecast” (Perepelitsa, 2001). Russian researchers also pay considerable attention to the problem of resolving the Transnistrian conflict. The historical backgrounds and current state of the conflict are covered in the articles of N. Nechaeva-Yuriychuk (Nechaeva-Yuriychuk, 2011) and O. Tsukanova (Tsukanova, 2011).

Characteristic features of Russian studies are the emphasis on the special role of the Russian Federation in the cessation of armed conflict and full compliance with official propaganda. That's why it is so important to study the position of enemy. Among the Western studies, we highlight the scientific intelligence of the experts of the European Center for Minorities M. Vahl and M. Emerson (Vahl & Emerson, 2004), who focus on the role of the European Union in the process of peaceful settlement of the conflict. Of particular interest is the briefing by the American researcher M. Rojansky (Rojansky, 2011) for the US Helsinki Commission (Commission on Security and Cooperation in Europe), which not only outlines the main characteristics of the Transnistrian conflict, but also provides practical recommendations for the US government to increase its participation in the settlement.

Materials and methods. Despite the significant number of works on the Transnistrian issue, they are mainly devoted to the history and development of the conflict and the problem of current state of the territory and forecasts for the future have so far been researched a bit. In addition, Transnistria has received much less attention in recent years due to the frozen state of the conflict. Therefore, the article aims to determine the historical prerequisites and stages of the development of the conflict characterize the current state of the separatist region and provide forecasts for the development of the situation in future.

The most relevant information of the problem should be found only from sources, which can be conditionally divided into four groups. The first group includes the internal legislation of the Republic of Moldova, represented by the National Security Strategy of the Republic of Moldova (2011), in which special attention is paid to the issue of a peaceful resolution of the conflict around Transnistria and the preservation of the territorial integrity of Moldova. The second group of sources includes statements, excerpts from the speeches of the heads of states, governments and other official political figures. For example, the anniversary address of the President of the Republic of Moldova on the peacekeeping operation beginning (2018). The third group of sources includes international agreements, treaties, and memoranda relating to conflict resolution mechanisms. For example, the signing of the Agreement on the Principles for a Peaceful Settlement of the Armed Conflict in the Dniester Region of the Republic of Moldova (1992) only marked the end of the military confrontation around the so-called “PMR”, but did not solve the problem of the status of this “de facto republic” and laid the foundation for a long-term frozen conflict. The fourth group of sources is represented by information resources. Statistics made it possible to form an idea of the dynamics and main changes in the ethnic composition of the population of the separatist region, starting from the 1930s.

Therefore, important research methods for our study are the content analysis (studying the source base) and the statistical method (accounting for quantitative indicators of the percentage of different nationalities). The historical genetic method application helps to identify the main causes and historical preconditions of the political

crisis. Particularly noteworthy is the analytical and prognostic method, which allowed us to make certain assumptions about the possibility of solving this problem.

Theoretical background. Determining the features of the current state of so-called “PMR” is not possible without a thorough analysis of the causes and main stages of the development of the conflict around this territory. The author proposes to divide the complex of reasons and prerequisites for the conflict into the following blocks:

1. *Historical block of causes.* After 1812, most territory of the modern Moldova, together with Transnistria became part of the Russian Empire. But the revolutionary events of the beginning of the 20th century changed the map of Europe, and Moldova became part of Romania in 1918. The Soviet Union, which sought to return to the former borders of the Russian Empire, created in 1924 the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic (MARSR) as a part of Ukraine, which also included the Transnistrian lands. This autonomy was considered by the Soviet leadership as a springboard for the further rejection of Moldovan lands from Romania and their inclusion in the USSR. The majority of the population consisted of Ukrainians (48.49%) and Moldovans (30.13%), but as a result of the territory expansion and national policy of the USSR until 1940, there was a significant increase in the share of the Russian population along with a decrease in the number of Moldovans (Nechaeva-Yuriychuk, 2011: 64).

Actually, 1940 (when Bessarabia was annexed into the Soviet Union) became a year of the Moldavian Soviet Socialist Republic (MSSR) creation. These historical factors caused a significant difference between the mentality and national composition of the population of the modern Republic of Moldova and Transnistria, becoming the basis for the second block of reasons – ethno-national.

2. *Ethno-national block of reason.* As mentioned above, the Soviet leadership actively promoted the settlement of these lands by Russians and Ukrainians, so Moldovans did not make up the majority in the separatist region. So, with the beginning of reconstruction and national revival in Moldova, the population of Transnistria was more prone to reactionary sentiments for the preservation of the Soviet Union.

This block of reasons can include the linguistic factor, which became particularly noticeable after the adoption of the Law on the Functioning of Languages in the territory of the Moldavian SSR (1989). Despite the established special status of the Russian language as the language of international communication, this law was considered discriminatory in Transnistria. The main demands of the protesters (the introduction of Russian as the second state language and the refusal to translate the Moldovan language into Latin) once again demonstrated the orientation of the Transnistrian leadership towards Russia, which can be partially explained by the third block of reasons – economic.

3. *Economic block of reasons.* When the USSR collapsed, the Transnistrian local party nomenclature demonstrated a clear orientation to maintaining ties with the center not only because of the national factor (it consisted mainly not of representatives of the national Moldovan elite, but of Russians), but also due to a purely pragmatic concern. For example, a large number of enterprises in Transnistria were under Russian control. Therefore, the Transnistrian elite was not only interested in preserving the planned economy and full control over the industrial complex of the region, but was also confident in the ability of the region to provide for itself in the event of independence. The separatists were given additional confidence in their own strength by tangible external support, which is explained by a complex of geopolitical reasons.

4. *Geopolitical block of reasons.* As already mentioned, Transnistria was under the control of the Russian Empire for a long time, then the USSR, and the rest of the territory of Moldova from 1918 to 1940 was part of Romania. Therefore, it is not surprising that the separatist region still remains in the sphere of interests of the Russian Federation. Moreover, account the location of the 14th Russian army at this territory since the Second World War was a great destabilizing factor in this conflict. All of this reasons for the Transnistrian issue are closely related and mutually conditioned. The economic independence of the region, the difference in the ethno-national composition of the

population and its geopolitical orientation can be explained precisely by historical reasons. At the same time, the economic factor affects the national factor, considering the fact that mainly Russians lead a large number of enterprises. In turn, the national composition of the region's population is reflected in the geopolitical orientation of the leadership.

Thus, a complex of historical, ethno-national, economic and geopolitical reasons became the basis of the Transnistrian conflict, which has been going on for almost 30 years. Taking into account the significant duration of the confrontation, the question of periodization of the conflict is expedient. The adoption of a language law on 31.08.1989 is considered to be the beginning of the pre-conflict phase of the confrontation, which resulted in protests and enterprise strikes. This stage was not of a latent nature, the conflicting parties openly expressed their dissatisfaction. The completion of the process of the disintegration of the Soviet Union (as in most other conflicts in the region) gave impetus to the intensification of the confrontation and escalation of the Transnistrian conflict. Ukrainian researcher (Yermolenko, 2009) notes: "Military aid to official Chisinau from Romania and the readiness of the 14th Russian Army to act on the side of Tiraspol created the conditions for the transition of the conflict from the latent stage to the stage of armed expansion".

The phase of the armed confrontation was characterized by high intensity of actions of the opposing parties, the consequences of which were victims on both sides, flows of refugees, and significant material damage. The conflict escalated on June 19-21, 1992, when there were battles for the city of Bendery. The beginning of a new phase of balanced countermeasures is considered to be the signing on July 21, 1992 by the presidents of Moldova (M. Snegur) and the Russian Federation (B. Yeltsin), of the Agreement on the Principles for a Peaceful Settlement of the Armed Conflict in the Dniester Region of the Republic of Moldova (1992), which recognized the territorial integrity of Moldova and Transnistria's right to "independently decide its own destiny". The incoordination of these two provisions indicates the absence of specific solutions and the parties' efforts to freeze the conflict. This document did not address the issue of the future status of the separatist region, but only established a ceasefire regime and laid the groundwork for further negotiations. Nevertheless, this agreement helped to end hostilities and create a security zone between the warring parties with joint peacekeeping contingents under the leadership of the Joint Control Commission. We consider it appropriate to divide the last phase of conflict interaction into several periods:

Table 1. Periodization of last phase of the Transnistrian conflict

№	Estimated period duration	Brief description
1	1994-1997	Began with the signing of the Joint Declaration by the President of Moldova M. Snigur and the leader of Transnistria I. Smirnov on 28.04.1994. Was characterized by significant successes in negotiations on security issues. On January 19, 1996, the Republic of Moldova, the Russian Federation, and Ukraine signed a joint declaration that emphasized Moldova's sovereignty and territorial integrity (Tsukanova, 2011: 135).
2	1997-2001	Main attention was paid at the status of "PMR". The Memorandum on the Bases for Normalization of Relations between the Republic of Moldova and Transnistria (The Moscow Agreement) was signed on 08.05.1997. It confirms the intentions of the parties to build their relations within the framework of a common state within the borders of the Moldavian SSR as of January 1990. But, differences in ways to reach out the goal proclaimed, led to aggravation of relations during the next period.

3	2001-2003	Marked by parliamentary elections in February 2001. In result of which the Communist Party won, receiving 50.2% of the vote and 71 seats out of 101 in the parliament. Already in August 2001 the new Moldovan leadership introduced restrictions on trips abroad for persons from the Transnistrian administration. "PMR" viewed this step as an "economic blockade" (Unrecognized States, 2009).
4	2003-2006	In 2003 the situation is stabilized and a feature of new period to be significant intensification of the activities of external actors (Russian Federation, USA, and the EU) in the field of conflict resolution. Moldova began to demonstrate a pro-European external orientation, to which Russia responded by developing a new plan called the "Kozak's Memorandum". He envisaged the transformation of Moldova into an "asymmetric" federation (Memorandum of Kozak, 2003). At the same time, at the GUUAM summit Ukraine proposed the "Yushchenko's Plan", which provided for the internal democratization of Transnistria and the placement of a new OSCE peacekeeping contingent in the conflict zone instead of the Russian army. According to this plan, the Republic of Moldova adopted a law on 22.07.2005, according to which the separatist region is considered an autonomous territorial entity with a special legal status. But further implementation of the "Yushchenko's Plan" contradicted the interests of the pro-Russian Transnistrian elite and the Russian Federation itself in the region.
5	2006 – till now	The consequence of the Russian influence was the holding of a referendum on 17.09.2006 on the territory of the Transnistria. According to the "PMR": 97.2% of voters voted for joining Russia (Preparing in Transnistria, 2016). In the National Security Strategy of the Republic of Moldova, which entered into force on 15.06.2011, the Transnistrian conflict is indicated as one of the main threats to the state's national security, and the main way to resolve this conflict is to preserve the territorial integrity of Moldova and grant a special status to Transnistria. In December 2013, the so-called Verkhovna Rada of Transnistria adopted a law on the application of Russian federal legislation on the territory of the de facto state, and in March 2014 (after the beginning of the annexation of Crimea), the PMR appealed to the State Duma of Russia with a request to develop a law that would allow Transnistria to become part of the Russian Federation. So, the last period is characterized by the "freezing" of the negotiation process and the strengthening of Russia's influence on the "PMR".

On June 22, 2018, the UN General Assembly finally adopted a resolution on the complete and unconditional withdrawal of foreign armed forces from the territory of the Republic of Moldova, which again emphasized the importance of preserving the territorial integrity of neutral Moldova. Also, in this resolution the UN strongly recommended the Russian Federation to withdraw its troops from the territory of Transnistria (Complete and unconditional withdrawal, 2018). But former president of Moldova I. Dodon in his statement called this step premature, pointing to the importance of preserving the peacekeeping contingent of the Russian Federation for maintaining peace and stability in the region (Address by the President of the Republic of Moldova..., 2018). The policy of ex-president I. Dodon was a step back in the settlement of the Transnistrian problem: rapprochement with the Russian Federation and constant concessions to the separatist region cannot contribute to the reintegration of the state.

In August, 2023, president of Moldova Maia Sandu said: “I repeat once again that the solutions we see are only peaceful. Perhaps, when Ukraine wins this war and returns its territories, a geopolitical opportunity will appear that will allow us to settle the conflict peacefully. The problem of Transnistria will be solved gradually “because everything is quite complicated” (Ukraine’s victory, 2023).

At the current stage of the conflict development, the so-called “PMR” occupied an area on the left bank of the Dniester river (including several settlements on the right bank), borders with Ukraine. According to the latest population census, which was conducted separately from the all-Moldovan census, the population of PMR amounted to 475,373 people (Main characteristics of the demographic map of Transnistria, 2017). As a result of the ethnic policy of the USSR and the subsequent course of the Transnistrian conflict, the number of Moldovans in this territory in percentage terms decreased significantly (from 41.8% to 28.6%), while the number of Russians, on the contrary, shows a stable tendency to increase (from 14.2% to 29.1%) (Vahl & Emerson, 2004). The percentage ratio of Ukrainians to the total number did not change from 1936 to 2004 (within 28%), but the last census showed a sharp reduction in the share of Ukrainians (to 22.9%), which is connected with the military aggression of the Russian Federation.

Therefore, the Transnistrian Moldavian Republic, which has not received international recognition for 27 years of conflict, continues to position itself as a sovereign state. The Transnistrian conflict was caused by a complex set of preconditions, among which historical, ethno-national, economic and geopolitical blocs of causes can be distinguished. It was the historical development of the region and the chauvinistic ethno-national policy of the Soviet Union that became the basis of all other reasons for the appearance of another “de facto state” on the map of the post-Soviet space.

The process of peaceful resolution of the conflict, which began after the end of the phase of armed confrontation in 1992, is characterized by significant activity of external actors, but it did not lead to significant consequences. One should be especially noted – the ever-growing role of the Russian Federation, which traditionally considers this territory the sphere of its imperial state interests and uses this “frozen conflict” as a lever of influence on the pro-European Republic of Moldova. Thus, keeping the Russian peacekeeping contingent on the territory of Transnistria (despite the constant protests of the official authorities of Moldova and the world community) is an additional factor in destabilizing the situation. Therefore, it is quite logical to conclude that Russia, although it does not directly recognize the “PMR”, but provides this separatist region with significant support and considers it in its sphere of influence.

The main question remains the status of the so-called “PMR”. If the official authorities of the Republic of Moldova consider “PMR” to be autonomy with a special legal status, then the “de facto state” agrees only on the level of law with the center as part of the federation. Recent events show that “PMR” is increasingly gravitating towards the Russian Federation and intends to join it. The impetus for this is the events of 2008 during the Russian-Georgian conflict and the annexation of Crimea in 2014. But now all Russian forces are concentrated on the full-scale war in Ukraine, that’s why the Transnistria stays without strong Russian military support.

The main obstacle on the way to solving the problem of the existence of this “de facto state” is the difference in the approaches of all interested countries to defining the format of the “common state”. We can single out the following potential models of the development of events around the “PMR”:

- reintegration into the mother state;
- inclusion of the territory of the “de facto state” in the patron state;
- achieving international recognition of sovereignty;
- maintaining the status quo.

Conclusion. The inclusion of the “de facto state” territory in the patron state is quite unlikely, given the lack of adequate economic resources in the Russian Federation

and the opposition of the world community. Recognition of the independence and sovereignty of “PMR” is absolutely impossible, considering the fact that at least one state (Moldova) does not recognize this sovereignty. Reintegration into the mother country has two scenarios: either unification on the basis of federalization or full reintegration. Unification on the basis of federalization is a very likely option for solving the Transnistrian conflict, since Moldova already has a similar experience in Gagauzia. At the current stage, we observe the preservation of the status quo, which can be explained by the lack of political will of the Moldovan leadership, the Russian Federation’s attempt to prolong the phase of the “frozen conflict” and the ongoing war in Ukraine.

REFERENCES

- Address by the President of the Republic of Moldova on the eve of the anniversary of the start of the peacekeeping operation on the Dniester. (2018). *Președinția Republicii Moldova*. Retrieved from <https://cutt.ly/xwmCFRdA> // Обращение Президента Республики Молдова в преддверии годовщины начала проведения миротворческой операции на Днестре. (2018). *Președinția Republicii Moldova*. Retrieved from <https://cutt.ly/xwmCFRdA>
- Agreement on the Principles for a Peaceful Settlement of the Armed Conflict in the Dniester Region of the Republic of Moldova (1992). *United Nations Peasemaker*. Retrieved from <https://cutt.ly/owmCDo4>
- Complete and unconditional withdrawal of foreign military forces from the territory of the Republic of Moldova (A/72/L.58). (2018). *United Nations. General Assembly Distr.* Retrieved from <https://cutt.ly/8wmCFert>
- In Transnistria, there is a desire «to join» Russia (2016). *Ukrainska pravda*. Retrieved from <https://cutt.ly/PwmCGuFU> // У Придністров’ї готуються «приєднатися» до Росії. (2016). *Українська правда*. Retrieved from <https://cutt.ly/PwmCGuFU>
- “Kozak Memorandum”: Memorandum on the basic principles of government of the united state. (2003). *Informatsionnoe agenstvo Regnum*. Retrieved from <https://cutt.ly/rwmCFp4v> // “Меморандум Козака”: Меморандум об основных принципах государственного устройства объединенного государства (2003). *Информационное агентство Regnum*. Retrieved from <https://cutt.ly/rwmCFp4v>
- Law on the functioning of languages on the territory of the Moldavian SSR (№ 3465 of 01.09.1989). *Registrul de stat al actelor al Republicii Moldova*. Retrieved from <https://cutt.ly/BwmCHid7> // Закон о функционировании языков на территории Молдавской ССР (№ 3465 от 01.09.1989). *Registrul de stat al actelor al Republicii Moldova*. Retrieved from <https://cutt.ly/BwmCHid7>
- Law on the main provisions of the special legal status of settlements on the left bank of the Dniester (Transnistria) (№ 173 of 22.07.2005). *Registrul de stat al actelor al Republicii Moldova*. Retrieved from <https://cutt.ly/PwmCHx4O> // Закон об основных положениях особого правового статуса населенных пунктов левобережья Днестра (Приднестровья) (№ 173 от 22.07.2005). *Registrul de stat al actelor al Republicii Moldova*. Retrieved from <https://cutt.ly/PwmCHx4O>
- Main characteristics of the demographic map of Transnistria. (2017). *Prydnestrovskaiia hazeta: hosudarstvennoe uchrezhdenye*. Retrieved from <https://cutt.ly/EwmCFVGI> // Основні характеристики демократичної карти Придністров’я. (2017). *Преднестровская газета: государственное учреждение* Retrieved from <https://cutt.ly/EwmCFVGI>
- National Security Strategy of the Republic of Moldova. (2011). *Registrul de stat al actelor al Republicii Moldova*. Retrieved from <https://cutt.ly/cwmCF6gd> // Стратегия национальной безопасности Республики Молдова. (2011). *Registrul de stat al actelor al Republicii Moldova*. Retrieved from <https://cutt.ly/cwmCF6gd>
- Nechaeva-Yuriyчук, N.** (2011). Transnistrian conflict: causes and possible solutions. *Nauchni trudove na Rusenskiya universitet*, 50, 63-68 // Нецаева-Юрийчук, Н. (2011). Приднестровский конфликт: причины и возможные пути решения. *Nauchni trudove na Rusenskiya universitet*, 50, 63-68.
- Osipov, V.** (2010). Transnistrian conflict settlement: towards a genuine reintegration of Moldova. Lecture given by Deputy Prime-minister of the Republic of Moldova Victor Osipov. *Washington D.C.: CSIS*. Retrieved from <https://cutt.ly/pwmCFABm>

- Perepelitsa, G.N.** (2001). *Konflikt v Pridnestrove: prichiny, problemy i prognoz razvitiya*. Kiev: Stilos.
- Rojansky, M.** (2011). Prospects for unfreezing Moldova's frozen conflict in Transnistria. *Washington D.C.: Commission on Security and Cooperation in Europe*.
- Tsukanova, O.V.** (2011). Osnovnye etapy peregovornogo protsessa v oblasti uregulirovaniya moldovo-pridnestrovskogo konflikta. *Biznes v zakone*, 3, 135-139 // **Цуканова, О.В.** (2011). Основные этапы переговорного процесса в области урегулирования молдово-преднистрровского конфликта. *Бизнес в законе*, 3, 135-139.
- Ukraine's victory will help settle Transnistria conflict – Sandu (2023). *Ukrainian World Congress*. Retrieved from <https://cutt.ly/swmCGdnU>
- Unrecognised States (2009). *Research Statement for the Politics of De Facto*. Retrieved from <https://cutt.ly/LwmCGzYD>
- Vahl, M. & Emerson, M.** (2004). Moldova and the Transnistrian Conflict. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe: European Centre for Minority Issues*, 1. Retrieved from <https://cutt.ly/GwmCGmar>
- Yermolenko, D.** (2009). The Transnistrian conflict in international relations: origins, current state and prospects for resolution. *Zhurnal Verkhovnoi Rady Ukrainy «Viche»*, 6. Retrieved from <https://cutt.ly/lwmCG4wq> // **Єрмоленко, Д.** (2009). Придністрівський конфлікт у міжнародних відносинах: витоки, сучасний стан та перспективи розв'язання. *Журнал Верховної Ради України «Віче»*, 6. Retrieved from <https://cutt.ly/lwmCG4wq>

УДК (UDC) 327 : 323.1 (497.1+4) "21"
DOI: 10.26693/ahpsxxi2023.si.014

THE KOSOVO CRISIS AS A DESTABILIZING FACTOR OF EUROPEAN SECURITY

Liudmyla Vovchuk,

e-mail: luda_vovchuk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8324-5235>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv, 10*

Abstract

The Republic of Kosovo is a kind of “node” of problems not only in the Balkans, but in Europe in general. The recognition of Kosovo’s independence laid the groundwork for the destabilization of European security. Today, Kosovo is recognized mainly by the democratic states of the world. These are the countries that currently support Ukraine. In the non-support camp are Serbia, Russia and its few allies such as Belarus, as well as China with its satellites. Although the Kosovo problem is not so clear. Among the countries that do not recognize Kosovo are a number of states (Spain, Romania, Greece, Slovakia), which are wary of the fact that the “Kosovo precedent” may contribute to separatist movements and create problems for them.

15 years have passed since the declaration of independence of Kosovo. However, Belgrade and Pristina function from crisis to crisis. Recently, the usual crises have become somewhat more intense and have made the world talk about the possibility of another war in Europe. Today, the geopolitical consequences of Kosovo’s declaration of independence look quite pessimistic. The representatives of the EU and the USA, understanding the consequences of their actions, are trying to resolve this conflict at any cost in order to demonstrate to the whole world that the situation is under control. Currently exerting pressure specifically on the government of Pristina, these actors are trying to finally achieve full political normalization between Kosovo and Belgrade so that there are no further ethnic tensions in the region and a constant aggravation of the situation in the north of the self-proclaimed republic. Time will tell whether it will give significant results. However, it is possible to at least reduce the tension between Serbia and Kosovo by weakening the manipulative actions on the relations of these countries by Russia.

Funding. The work was supported by the European Commission under the Jean Monnet Module «The European Union’s Common Security and Defence Policy: challenges related to the War in Ukraine» (ESEDEP), № 101127823 — ESEDEP — ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH.

Keywords: crisis in Kosovo, Serbia, aggravation of Serbian-Kosovo relations, USA, EU, Russia

КОСОВСЬКА КРИЗА ЯК ДЕСТАБІЛІЗУЮЧИЙ ФАКТОР ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Людмила Вовчук,

e-mail: luda_vovchuk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8324-5235>

*Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Україна, 54003, Миколаїв, 68 Десантників, 10*

Анотація

Республіка Косово – це своєрідний «вузол» проблем не лише Балкан, але Європи загалом. Визнання незалежності Косово заклало основу для дестабілізації європейської безпеки. Сьогодні Косово визнають переважно демократичні держави світу. Це ті країни, які зараз підтримують Україну. У таборі непідтримки – Сербія, Росія та її нечисленні союзники, такі як Білорусія, а також Китай зі своїми сателітами. Хоча не все так однозначно. Серед країн, які не визнають Косово є низка держав (Іспанія, Румунія, Греція, Словаччина), які остерігаються того, що «прецедент Косово» може посприяти сепаратистським рухам й створить для них проблеми.

З моменту проголошення незалежності Косово минуло 15 років. Однак, Белград і Приштина функціонують від кризи до кризи. Останнім часом звичні кризи стали дещо інтенсивнішими і змусили світ заговорити про можливість ще однієї війни в Європі. На сьогодні геополітичні наслідки проголошення незалежності Косово виглядають досить песимістично. Представники ЄС та США, розуміючи наслідки своїх дій, намагаються за будь-яку ціну вирішити цей конфлікт аби продемонструвати всьому світові, що ситуація знаходиться під контролем. Здійснюючи наразі тиск саме на уряд Приштини, ці актори намагаються добитися нарешті повної політичної нормалізації між Косово і Белградом аби у регіоні знову не були загострення на етнічному ґрунті і постійного загострення ситуації на півночі самопроголошеної республіки. Чи дасть це суттєві результати – покаже час. Однак, принаймні зменшити напруження між Сербією та Косово можливо, ослабивши маніпулятивні дії на відносини цих країн з боку Росії.

Фінансування. Стаття підготовлена за підтримки Європейської Комісії в рамках модулю Жана Моне «Спільна політика безпеки та оборони Європейського Союзу: виклики, пов'язані з війною в Україні» (ESEDEP) (№ 101127823 – ESEDEP – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH).

Ключові слова: криза в Косово, Сербія, загострення сербсько-косовських відносин, США, ЄС, Росія

Problem statement. In the summer of 2022, information about the opening of a “second front” in Europe began to spread in the European media. And we were not talking about a full-scale Russian invasion of the territory of Ukraine (which at that time had already achieved terribly impressive consequences), but about an armed confrontation between Serbia and the partially recognized Republic of Kosovo, which was avoided in August of the mentioned year. The European continent found itself on the brink of a new war on its territory, which would be extremely beneficial for Russia to distract the Western world from Ukraine. Therefore, the research of this subject remains relevant, especially in today's realities.

Analysis of previous research and publications. Over the past 15 years, a number of academic works have appeared on the issue in Kosovo. Both Ukrainian and

foreign researchers emphasized the complexity of this issue and the long duration of its solution due to its exclusivity caused by the leading actors of international relations: the USA, NATO, and the EU. Among the modern works of Ukrainian scientists, it is worth highlighting the works V. Orlyk (Orlyk, 2019), N. Ishchenko (Ishchenko, 2019), K. Yefremova and I. Maryniv (Yefremova & Maryniv, 2020), K. Shymkevych (Shymkevych, 2022), which, revealing the historical background of this crisis, consider both the position of the international community regarding the recognition of Kosovo and its subsequent course.

No less interest in this subject can be traced among foreign researchers (K. Bassuener (Bassuener, 2019), M. Galeotti (Galeotti, 2018), D. Bechev (Bechev, 2018)), who consider this crisis through the prism of the Russian Federation's influence on it, which is making maximum efforts to push Serbia and Kosovo head-on in order to distract the attention of European actors from the implementation of its plans for Ukraine.

The purpose of the study is to investigate the Kosovo problem in the new realities of international events, finding out how dangerous its unresolved issue is for the security of Europe.

Theoretical background. 15 years have passed since the declaration of independence of Kosovo. However, as the current state of relations between Belgrade and Pristina shows, they function from crisis to crisis. Recently, the usual crises have become somewhat more intense and have made the world talk about the possibility of another war in Europe. Before the EU could resolve the conflict provoked by the withdrawal of the Serbs from the Kosovo institutions through joint efforts with the USA, the crisis with car license plates arose. The issue of license plates has just been resolved, as tension arises in connection with the elections in the four Serbian municipalities of Kosovo, which were planned to be held on December 18. One gets the impression that the Kosovo problem will not have its logical conclusion.

The crisis in Kosovo is not as straightforward as it seems at first glance. The Serbian government, as well as the native Serbs themselves, perceived the desire of the Kosovar Albanians (who were in the majority at the time) to separate Kosovo and grant it the status of an independent state as national separatist sentiments and undermining the country's integrity. Therefore, it is clear that they could not allow this. In turn, for Kosovo Albanians, this desire was dictated by the policy of their oppression by the Serbian government.

In our opinion, the bifurcation point in the crisis in Kosovo is the death of Josip Broz Tito, the long-time Yugoslav helmsman, a Croat by nationality, whose post-war policy was aimed at creating a Balkan confederation, which would include Albania. However, in practice this policy was implemented, in particular, in restraining the resettlement of Serbs in Kosovo and providing this region with large subsidies, which contributed to the appearance of a large number of refugees from Albania itself (Lukianiuk, 2017).

In 1980, there were mass riots in Kosovo, from which the then-Yugoslavia became feverish on a national basis. In 1981, mass demonstrations took place, which later turned into an anti-Serbian uprising with dozens of wounded. The main demand was to give Kosovo the status of a republic. The government sent troops into the region and declared a curfew.

However, from year to year, the nationalist sentiments and speeches of Albanians grew. The situation worsened especially when Slobodan Milosevic came to power in Serbia in 1986, who initiated changes to the Serbian constitution that significantly limited the rights of the autonomous regions. The dissolution of the Kosovo parliament, the restriction of the Albanian language in all spheres of social and political life, including educational institutions, and the dismissal of Albanians from key government posts caused a long-term political crisis, mass strikes and inter-ethnic clashes (Lukianiuk, 2017).

In 1986, the first manifesto of the Serbian intelligentsia appeared with the demand to "dealbanize" the region. It was mentioned about the oppression of the rights of the Slavic population of the region, about the threatening Albanian extremism (insulting the state symbols of Yugoslavia, poisoning Serbian wells, burning fertile fields, destroying Christian

shrines and many other crimes against Serbs). Such actions of Kosovo Albanians were perceived by the Yugoslav government as genocide against the Serbs. Then Slobodan Milosevic brought troops into the territory of Serbia. On April 24, 1987, a huge number of Serbs gathered in the city of Kosovo Pole, who expressed a categorical protest against the Albanianization of the region, who demanded the strengthening of state power in the country, the protection of Serbian culture and Serbian traditions (Baburin, 2006).

Since 1990, an indefinite state of emergency has been imposed in the region, which was declared a republic by the local parliament in response to the elimination of autonomy by Belgrade. To which the Albanians later responded more radically – by creating the Kosovo Liberation Army (Polishchuk, 2022).

The situation began to escalate after the Yugoslav government began resettling Serb refugees from Croatia and Bosnia and Herzegovina to the territory of Kosovo in 1996-1997. This led to armed conflicts between units of the Kosovo Liberation Army (KLA) and the Yugoslav police and army. From the beginning of 1998, these clashes took on the character of military actions, the Yugoslav army began to repress the civilian population, which at the end of 1998 and the beginning of 1999 had all the signs of ethnic cleansing (Skvortsov, 2005).

Slobodan Milosevic, who tried to prevent the division of his state, was accused by the West of carrying out ethnic cleansing and genocide of Albanians. Attempts to settle the conflict in Kosovo through negotiations with Albanian leaders mediated by Western powers in Rambouillet in February 1999 were thwarted by the leaders of the Kosovo Albanians, who said they would agree to sign a peace agreement with the leadership of Serbia only on the condition that Kosovo be granted independence. Milosevic resolutely rejected this ultimatum. Then the countries of the North Atlantic Alliance, on the initiative of the United States, began bombing Yugoslavia. As a result, with the beginning of the 21st century the security of the European region was under threat.

On January 31, 2006, at the meeting of the contact group at the level of foreign ministers of Russia, the USA, Great Britain, France, Germany, Italy, the EU and NATO, the principles of negotiations on Kosovo were reached. Then it was stated that Kosovo cannot be returned to the administration of Serbia, cannot be divided and cannot be annexed to another state. As a result, on February 17, 2008, the parliament of Kosovo proclaimed it unilaterally. On the same day, the official symbols of the state – the coat of arms and the flag – were presented.

The international community is divided into two camps on the issue of recognition of Kosovo's independence. A number of countries, including the USA, France, Great Britain, Italy, Afghanistan and Taiwan, were among the first to recognize the independence of the Republic of Kosovo. By the end of 2008, another 63 countries recognized Kosovo as a full subject of international relations. As of February 27, 2017, the number of such countries was already 111 (Lukianiuk, 2017). On September 4, 2020, Israel joined such countries. On February 1, 2021, the countries established diplomatic relations. What is interesting in this case is that Kosovo, a territory with a mostly Muslim population, recognizes Jerusalem as the capital of Israel, which is contrary to the position of the rest of the Islamic world (Israel and Kosovo have established diplomatic relations, February 2, 2021).

Other states, including the permanent members of the UN Security Council, Russia and China, have spoken categorically against the recognition of Kosovo's independence, pointing to the power of the precedent, which can lead to further fragmentation of the world map. For the PRC to recognize Kosovo could create a dangerous precedent for Taiwan, Tibet and East Turkestan (Xinjiang-Uyghur Autonomous Region) (China 'deeply concerned' over Kosovo independence, 2008).

5 EU states opposed the recognition of Kosovo's independence: Spain, Slovakia, Romania, Greece and Cyprus. Spain's position was announced by the Minister of Foreign Affairs of the country, Jose Manuel García-Margallo: "Spain will not recognize the unilaterally declared independence of Kosovo until Serbia itself recognizes it. The

recognition of Kosovo means the recognition of the destruction of the internal constitutional law of the former Yugoslavia and international law.” The reasons for the position of the Spanish side lie in the separatist tendencies of its two provinces – Catalonia and the Basque Country. The same can be said about Slovakia, in the eastern regions of which a significant percentage of the population is Hungarians (southeast) and Lemka Ruthenians (northeast) (Spanish Foreign Ministry: Madrid does not recognize the independence of Kosovo, February 18, 2008).

The official representative of the Greek Ministry of Foreign Affairs emphasized that their foreign policy is based on the principle of respect for the territorial integrity and sovereignty of states. That is why Greece did not recognize Kosovo and does not recognize South Ossetia and Abkhazia (Greece denied the statement..., September 11, 2023).

The position of these countries was quite understandable, because the case with Kosovo could become a “chain reaction” for other peoples who lived in their majority in the territories that constituted the territorial unit of these countries.

Ukraine did not recognize the independence of Kosovo. One of the reasons for this is to some extent the fear that Ukraine will be accused of inconsistency in its position on territorial integrity (In “Sluha narodu” explained why Ukraine..., September 2, 2022). In addition, the recognition of Kosovo for the Ukrainian state would mean a weakening of its position on Crimea (Briedikhina, 2022). Although the Ukrainian government has taken certain steps towards actual recognition. In particular, in 2020, Ukraine recognized the passports of this state (Kraliuk, 2023).

According to Ukrainian researchers K. Yefremova and I. Maryniv, non-recognition of Kosovo by Ukraine is a certain compromise with Serbia. Ukraine does not recognize the independence of Kosovo, and Serbia does not recognize the annexation of Crimea (Yefremova & Maryniv, 2020:19).

During 2017-2019, 15 countries (CAR, Palau, Madagascar, Solomon Islands, Comoros Islands, Commonwealth of Dominica, Suriname, Liberia, Sao Tome and Principe, Guinea-Bissau, Burundi, Papua New Guinea, Lesotho, Grenada, Togo), who recognized the independence of Kosovo, withdrew this recognition (Already 15 countries have withdrawn their visas to Kosovo, August 26, 2019). In our opinion, pressure on these countries from the side of Russia and China, which actively cooperate with the countries listed above, was not avoided here.

According to the President of Serbia, Aleksandar Vučić, as of the beginning of January 2023, more countries did not recognize Kosovo’s independence (106 countries) than recognized it (84 countries) (The President of Serbia called the countries..., January 5, 2023).

Taking the position of the “uniqueness” of the case of Kosovo, the “Western” bloc of states was forced to work to strengthen the principle of state sovereignty, and as far as Europe is concerned, to strengthen the norms of the OSCE Helsinki Final Act on the inviolability of borders in post-war Europe. In particular, the unconditional validity of these norms is confirmed in the decision of the Council of Foreign Ministers of the EU countries regarding Kosovo. The logic of the principle “the exception proves the rule” consistently puts countries that have recognized Kosovo’s independence in the position of opponents of any attempts by other separatist movements and parties in “frozen” conflicts to use it as a precedent. The self-proclaimed leaders of Kosovo themselves find themselves in a similar situation – from now on, being in the “league” of sovereign states, they will be directly interested in preserving this principle.

Thus, in 2014, the Russian authorities, which did not recognize the independence of Kosovo, used this precedent as one of the justifications for recognizing the independence of the Republic of Crimea, which unilaterally separated from Ukraine and was later incorporated into Russia.

In his speech on March 18, 2014, V. Putin stated: “The Crimean authorities relied on the well-known Kosovo precedent, which our Western partners created themselves, so-called, with their own hands, in a situation completely similar to the Crimean one,

recognized the separation of Kosovo from Serbia as legitimate, proving to everyone that no permission from the country's central government is needed for a unilateral declaration of independence... We hear from the same United States and Europe that Kosovo is, they say, another special case. What, according to our colleagues, is its uniqueness? It turns out that during the conflict in Kosovo there were many human victims. Is this a legal argument or what? The decision of the International Court of Justice does not say anything about this at all. And then, you know, it's not even double standards anymore. This is some strange primitive and straightforward cynicism. You can't adjust everything so rudely to your own interests." (Address by the President of the Russian Federation, 2014).

Thus, the Russian authorities themselves demonstrated their commitment to double standards and outright cynicism. She demonstrated to European countries and the USA her "voracious appetites" for foreign territories, to which they practically closed their eyes at the time. As a result, this contributed to the start of a full-scale military invasion by Russia on the territory of Ukraine (February 24, 2022) and thereby destabilization of the European and international security system.

Understanding the difficulty of reaching a full-fledged compromise in the relations between Serbia and Kosovo, Russia is interested in creating a force conflict in the Balkans, which should divert the attention of Europeans from the war in Ukraine.

Russia's invasion of Ukraine served as a grim reminder that Europe's unresolved problems could flare up again. The escalation of relations between Kosovo and Serbia at the end of 2022 served as a cause for concern among the European guarantors. In November 2022, Kosovo Serbs withdrew from state authorities, political institutions and the police in the northern municipalities of Kosovo. It was a protest against Pristina's decision to re-register car numbers. The Kosovo authorities resorted to such actions on August 1 last year, when they planned to replace Serbian license plates with Kosovo ones. In addition, the Government of Kosovo has decided to introduce temporary documents for all citizens of Serbia entering/leaving the territory of Kosovo. At that time, the Serbs reacted extremely negatively – they erected barricades, blocked movement at some checkpoints on the administrative border between Serbia and Kosovo. Under pressure from the EU and the US, Pristina postponed the introduction of new rules until September 1, and then postponed it again. On November 1, 2022, the Kosovo police issued the first warnings to drivers using Serbian license plates.

After that, Aleksandar Vučić ordered the army to be on high alert. A few days later, the Serbs staged a demarche in the authorities in the northern municipalities. And again, the symptoms were temporarily suppressed by the active intervention of the EU and the USA (Pressure on Kosovo..., June 7, 2023).

With tensions rising in the Balkans at the end of 2022, Germany and France have made resolving the outstanding issues between Serbia and Kosovo their top priority for 2023.

At the end of 2022, France and Germany appointed their special envoys to engage with Serbia and Kosovo, and held an EU-facilitated dialogue to settle the dispute between the two countries. The proposed Franco-German agreement consisted of nine articles and was based on a document known as the Basic Agreement of 1972. German Chancellor Olaf Scholz and French President Emmanuel Macron believed that France and Germany's experience in dealing with highly sensitive issues after World War II could help Serbia and Kosovo normalize relations. They suggested that countries establish permanent missions, which are similar to embassies but operate at a lower level, as a starting point.

The most important part of the Franco-German proposal is that Kosovo and Serbia were to develop good neighborly relations with each other on the basis of equal rights. The Franco-German proposal offered a financial reward with a deadline of spring 2023 and guaranteed that France and Germany would push for both Serbia and Kosovo to join the EU.

The Franco-German plan satisfied Kosovo because it removed an obstacle to membership in the Council of Europe, the UN and the EU, allowing Kosovo to be

recognized by the five EU countries. However, it turned out to be unacceptable for Serbia, despite the proposed EU investment and the possibility of quick accession to the EU. This position of Serbia was explained by the reluctance to recognize the independence of Kosovo (Kahal, 2023).

However, at the beginning of January 2023, a certain concession of the President of Serbia A. Vučić in this matter is observed. He stated that he is ready to accept the concept of an agreement on the normalization of relations with Kosovo, proposed by France and Germany. Under the plan, Serbia would no longer object to Kosovo's membership in any international organization, and Kosovo would agree to the creation of a new body that would have the right to speak for all 10 Serb-majority municipalities in Kosovo. Both countries also undertake to support each other's accession to the EU, as well as "continue the dialogue through the mediation of the EU to conclude a legally binding comprehensive agreement on the normalization of relations".

On the initiative of the EU, which has acted as a mediator in the negotiations between the countries since 2011, on February 27, 2023, Aleksandar Vucic and the Prime Minister of Kosovo, Albin Kurti, agreed to meet in Brussels and discuss ways of implementing European proposals. After all, the previous negotiations between Vučić and Kurti turned into disputes and mutual accusations (Serbia and Kosovo discuss EU plan..., February 27, 2023).

May 26, 2023 marked the beginning of a new stage in the tense relations between Serbia and Kosovo. This time the escalation turned out to be much sharper, and the reaction of Kosovo's international partners was a surprise for the partially recognized state. It was on this day that a rally of pro-government political forces was planned in Belgrade, where Vučić addressed his supporters. In his evening address, the Serbian president once again complained about Pristina's illegal actions and the suffering of Serbs in the self-proclaimed republic. On May 30, 2023, clashes broke out with the police in Zvečan, Kosovo, after Serbian demonstrators attempted to occupy the local administration and prevent the appointment of a new Albanian mayor. On the same day, the Armed Forces of Serbia were put on high alert (Pressure on Kosovo..., June 7, 2023).

It is clear that the president of Serbia would not give an order for the army to cross the administrative border with Kosovo. Since, it would threaten him with the loss of the status of a favorite of Brussels, as well as the accusation of starting an escalation. In addition, it is necessary to take into account the fact that, in fact, Serbia does not need a war, because then Belgrade will be "unlocked" from European funds and European integration will become even more distant than it is now. Without European money, Vučić's political life will quickly end. If it were not for the support of Russia and the People's Republic of China, Serbia would hardly have resorted to such intimidation to start military operations.

These events were perceived by the leadership of KFOR, NATO, the United States and the European Union as absolutely unacceptable. As a result, the representatives put all the responsibility for the escalation on Pristina and the government of Albin Kurti. American Ambassador Jeff Gauvener bluntly stated that the Kosovo authorities are to blame for the outbreak of violence. His words echoed those of US Secretary of State Anthony Blinken, who also said the actions of the Kosovo government led to the escalation. Blinken advised Albin Kurti to focus on peace talks under the auspices of the EU and not to provoke instability.

The US position was shared by Italy, Great Britain, Germany, and France, which are members of the so-called Quinta (an international informal entity created in 2016 to address global security, political, and economic issues). They issued a joint statement condemning the attacks on EULEX representatives in Zvečan and the decision by the Kosovo authorities to allow mayors of Albanian origin to access municipal buildings with the help of the police. Separately, the countries have expressed concern that Serbia has put its army on high alert. The statement also calls for restraint and wishes to avoid sharp rhetoric (Pressure on Kosovo..., June 7, 2023).

So, as we can see, in this situation, Pristina became the only guilty party. The pressure of the guarantors of Kosovo's independence (the USA, the EU) on Pristina shows that more decisive and specific actions in resolving the conflict between the parties will be required from the Kosovo authorities. Vučić will not rest until Kurti announces the start of the process of forming the Association of Serbian Municipalities. This will be a big concession that Belgrade will be able to use in its interests to continue to demand other steps in its direction from Pristina.

In this way, the USA and the EU wanted to solve two tasks – to force Kosovo to fulfill the terms of the Brussels Agreement and the Implementation Annex; keep Serbia away from the Russian Federation and its hybrid influences. However, EU and US attempts to appease Serbia and pull it away from Russian influence have failed, causing further destabilization in the Balkans. The fact that Serbia refused to participate in all rounds of EU sanctions against Putin can serve as a clear example of what (Kobzar, 2023).

Conclusion. Today, the geopolitical consequences of Kosovo's declaration of independence look quite pessimistic. As already mentioned, this precedent, created by major Western powers led by the USA, has a dualistic nature. The Kosovo example is used today by Russia to justify the capture and occupation of Ukrainian territories. The Kosovo precedent today threatens the integrity of many countries of the world (Spain, Greece, China, etc.). In addition, the presence of a high level of crime in the region itself, the lack of its own anti-criminal bodies lead to further destabilization not only in the Balkans, but also in the whole of Europe. To stabilize this problem, the European Union and the USA are making significant efforts to reconcile Serbia and Kosovo.

Representatives of the EU and the USA today are trying at any cost to resolve this conflict in order to demonstrate to the whole world that the situation is under control. Currently putting pressure on the Pristina government, these actors are trying to finally achieve full political normalization between Kosovo and Belgrade, so that there is no further ethnic tension in the region and a constant aggravation of the situation in the north of the self-proclaimed country. Will everything be as fast as the USA and the EU expect – no. After all, it is unlikely that Serbia will give up part of its territory. Even if Serbia joins the EU, the issue of confrontation with Kosovo will not disappear. If there are no permanent concessions to Serbia from the EU and the US, and to what extent will they be ready for this? Time will show. At the moment, we see that the problem with Kosovo is no longer just a problem, it is a really serious threat to security in Europe.

In our opinion, the resolution of the conflict is possible under the condition of weakening the Russian Federation, which is trying to exert maximum influence on the destruction of the relations between Serbia and Kosovo, and the development of mechanisms for permanent control over this problem.

Funding. The work was supported by the European Commission under the Jean Monnet Module «The European Union's Common Security and Defence Policy: challenges related to the War in Ukraine» (ESEDEP), № 101127823 – ESEDEP – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH.

REFERENCES

- Address by the President of the Russian Federation (2014). *Prezident Rossii*. Retrieved from <https://cutt.ly/Cwv2tbZQ> // Обращение Президента Российской Федерации (2014). *Президент России*. Retrieved from <https://cutt.ly/Cwv2tbZQ>
- Already 15 countries have withdrawn their visas to Kosovo (August 26, 2019). *Ukrinform*. Retrieved from <https://cutt.ly/Wwv2ydMu> // Вже 15 країн відкликали визнання Косово (26 серпня 2019). *Укрінформ*. Retrieved from <https://cutt.ly/Wwv2ydMu>
- Baburin, S.N.** (2006). Last leader of Yugoslavia. *Nauka-kultura-obshchestvo*. Retrieved from <https://cutt.ly/gwv2yIVU> // **Батурич, С.Н.** (2006). Последний лидер Югославии. *Наука-культура-общество*. Retrieved from <https://cutt.ly/gwv2yIVU>
- Bassuener, Karl.** (May 3, 2019). Pushing on an Open Door: Foreign Authoritarian Influence in the Western Balkans. *The International Forum for Democratic Studies. The National Endowment for Democracy's*. Retrieved from <https://cutt.ly/Xwv2eOIP>

- Bechev, Dimitar.** (September, 2018). Understanding Russia's influence in the Western Balkans. Strategic Analysis. *The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats*. Retrieved from <https://cutt.ly/Owv2eJFj>
- Briedikhina, H.** (August 1, 2022) The Ministry of Internal Affairs explained why Ukraine should not recognize the independence of Kosovo. *UNIAN: informatsiine ahentstvo*. Retrieved from <https://cutt.ly/Vwv2e2Vy> // **Бредіхіна, Н.** (1 серпня 2022). В МЗС пояснили, чому Україні не варто визнавати незалежність Косова. *УНІАН: інформаційне агентство*. Retrieved from <https://cutt.ly/Vwv2e2Vy>
- China 'deeply concerned' over Kosovo independence (2008). *AFP*. Retrieved from <https://cutt.ly/Nwv2rwJ3>
- Dzhamych, I.** (December 14, 2022). Kosovo – from crisis to crisis. *LB.ua* Retrieved from <https://cutt.ly/kwv2rilo> // **Джамич, І.** (14 грудня 2022). Косово – від кризи до кризи. *LB.ua* Retrieved from <https://cutt.ly/kwv2rilo>
- Galeotti, Marc.** (April, 2018). Do the Western Balkans face a coming Russian Storm? *The European Council on Foreign Relations*. Retrieved from <https://cutt.ly/vwv2rgKo>
- Greece denied the statement of the prime minister of Kosovo about approaching the recognition of independence (September 11, 2023). *Yevropeiska pravda*. Retrieved from <https://cutt.ly/Pwv2rUmp> // Греція заперечила заяви прем'єра Косова про наближення про визнання незалежності (11 вересня 2023). *Європейська правда*. Retrieved from <https://cutt.ly/Pwv2rUmp>
- In «Sluha narodu» explained why Ukraine does not recognize the independence of Kosovo (September 2, 2022). *Radio Svoboda*. Retrieved from <https://cutt.ly/Hwv2yiEZ> // У «Слузі народу» пояснили, чому Україна не визнає незалежності Косова (2 вересня 2022). *Радіо Свобода*. Retrieved from <https://cutt.ly/Hwv2yiEZ>
- Ishchenko, N.** (June 3, 2019). March-throw to Kosovo-2. *Den*. Retrieved from <https://cutt.ly/Nwv2rbwV> // **Ищенко, Н.** (3 червня 2019). Марш-кидок на Косово-2. *День*. Retrieved from <https://cutt.ly/Nwv2rbwV>
- Israel and Kosovo have established diplomatic relations (February 2, 2021). *Ukrainskyi interes*. Retrieved from <https://cutt.ly/Swv2rHSv> // Ізраїль та Косово встановили дипломатичні відносини (2 лютого 2021). *Український інтерес*. Retrieved from <https://cutt.ly/Swv2rHSv>
- Kahal, M.** (January 22, 2023). Under the threat of a new war: how Jes Namagaietsa will settle the conflict between Serbia and Kosovo. *LIVE: novyny*. Retrieved from <https://cutt.ly/bwv2rBnl> // **Кагал, М.** (22 січня 2022). Під страхом нової війни: як ЄС намагається врегулювати конфлікт між Сербією та Косово. *LIVE: новини*. Retrieved from <https://cutt.ly/bwv2rBnl>
- Kobzar, Yu.** (August 14, 2023). The attempts of the West dragged Serbia to its side of the pro-policy and destabilized the region – CNN. *UNIAN*. Retrieved from <https://cutt.ly/Iwv2r8Dl> // **Кобзар, Ю.** (14 серпня 2023). Спроби Заходу перетягнути Сербію на свій бік провалилися і дестабілізували регіон – CNN. *УНІАН*. Retrieved from <https://cutt.ly/Iwv2r8Dl>
- Kraliuk, P.** (July 26, 2023). Recognition of Kosovo and the religious factor. *RISU*. Retrieved from <https://cutt.ly/owv2twkv> // **Кралоук, П.** (26 липня 2023). Визнання Косово і релігійний чинник. *RISU*. Retrieved from <https://cutt.ly/owv2twkv>
- Lukianiuk, V.** (November 13, 2017). Independence of Kosovo. *Tsei den v istorii* Retrieved from <https://cutt.ly/qwv2yxPE> // **Лук'янюк, В.** (13 листопада 2017). Незалежність Косово. *Цей день в історії*. Retrieved from <https://cutt.ly/qwv2yxPE>
- Orlyk, V.V.** (2019). The Kosovo issue in the context of the security situation in the Balkans: challenges for Ukraine. *Polityka. Stratehichni priorytety*, 3-4 (51), 57-69 // **Орлик, В.В.** (2019). Косовське питання у контексті безпекової ситуації на Балканах: виклик для України. *Політика. Стратегічні пріоритети*, 3-4 (51), 57-69
- Polishchuk, O.** (August 7, 2022). The Balkan dilemma. How to act in Ukraine in the conflict between Serbia and Kosovo. *Hlavkom*. Retrieved from <https://cutt.ly/iwv2tEHl> // **Поліщук, О.** (7 серпня 2022). Балканська дилема. Як діяти Україні у конфлікті між Сербією та Косово. *Главком*. Retrieved from <https://cutt.ly/iwv2tEHl>
- Pressure on Kosovo: why the Western allies changed their policy towards Pristina (June 7, 2023). *Militaryni*. Retrieved from <https://cutt.ly/owv2yrJE> // Тиск на Косово: чому західні союзники змінили політику щодо Приштини (7 січня 2023). *Militaryni*. Retrieved from <https://cutt.ly/owv2yrJE>
- Serbia and Kosovo discuss EU plan for normalization of relations in Brussels (February 27, 2023). *Yevropeiska pravda*. Retrieved from <https://cutt.ly/www2tHWM> // Сербія і Косово

- обговорять у Брюсселі план ЄС з нормалізації відносин (27 лютого, 2023). *Європейська правда*. Retrieved from <https://cutt.ly/wvy2tHWM>
- Shymkevych, K.** (August 4, 2022). Local conflict in Kosovo: a new round of the crisis in the Balkans. *Ukrainski studii stratehichnykh doslidzhen*. Retrieved from <https://cutt.ly/hwv2toqS> // **Шимкевич, К.** (4 серпня 2022). Локальний конфлікт в Косово: новий виток кризи на Балканах. *Українські студії стратегічних досліджень*. Retrieved from <https://cutt.ly/hwv2toqS>
- Skvortsov, A.A.** (2005) Kosovo and Metohija: can human rights be protected through violence? *Rumuseum.ru*. Retrieved from <https://cutt.ly/Qwv2t6gQ> // **Скворцов, А.А.** (2005). Косово и Метохия: можно ли защищать права человека посредством насилия? *Rumuseum.ru*. Retrieved from <https://cutt.ly/Qwv2t6gQ>
- Spanish Foreign Ministry: Madrid does not recognize the independence of Kosovo (February 18, 2008). *RBK Ukraina*. Retrieved from <https://cutt.ly/Qwv2to8J> // МЗС Іспанії: Мадрид не визнає незалежність Косово (18 лютого 2008). *РБК Україна*. Retrieved from <https://cutt.ly/Qwv2to8J>
- The President of Serbia called the countries that revoked the recognition of Kosovo's independence (January 5, 2023). *Yevropeiska pravda*. Retrieved from <https://cutt.ly/Owv2tAEU> // Президент Сербії назвав країни, які відкликали визнання незалежності Косова (5 січня 2023). *Європейська правда*. Retrieved from <https://cutt.ly/Owv2tAEU>
- Yefremova, K. & Maryniv, I.** (2020). A recognized state in modern international law (on the example of Kosovo). *Pravo ta innovatsiine suspilstvo*, 2 (15), 18-21 // **Єфремова, К. & Маринів, І.** (2020). Визнання держави у сучасному міжнародному праві (на прикладі Косово). *Право та інформаційне суспільство*, 2 (15), 18-21.

УДК (UDC) 327.8 (061.1EU : 470)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2023.si.024

FEATURES OF THE TRANSFORMATION OF THE EU'S FOREIGN POLICY BEHAVIOR PARADIGM AFTER A FULL-SCALE RUSSIAN INVASION OF UKRAINE

Valeriia Hutsaliuk,

e-mail: valeriia.v.hutsaliuk@lpnu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0889-0701>

*Lviv Polytechnic National University,
Ukraine, 79016, Lviv, Metropolitan Andrey, 5*

Abstract

Russia's full-scale military invasion of Ukraine, which began on February 24, 2022, has put on the agenda the question of consolidating the international community's efforts in order to oppose Russian aggression in Europe and create conditions for preventing armed confrontations in the future. Without exaggeration, it can be stated that the European Union plays a special role in creating a system of collective repulsion of the aggressor and ensuring its effective functioning. Its unprecedented "geopolitical awakening" in response to another Russian aggression against Ukraine has immediately become the subject of numerous scientific investigations by foreign and domestic experts. In addition, the change in the behavioral logic used by the EU in defending the territorial integrity and sovereignty of Ukraine between 2014, when the Russian Federation's armed invasion of Crimea took place, and the events of February 2022 has not gone unnoticed by scholars.

The article analyzes the main behavioral models of foreign policy actors and also makes the assumption that Russia's full-scale military offensive against Ukraine, which destroyed the established European security architecture, has led to the transformation of the behavioral paradigm of the EU, which is primarily seen in the change of its foreign policy goals. The conducted analysis of the EU's behavioral logic confirmed the assumption and allowed us to conclude that before the invasion, the bloc acted as an actor pursuing a policy of the status quo, but after – its role changed to a normative one.

Keywords: policy of status quo, normative foreign policy actor, Russian-Ukrainian war, normative power, EU's role, behavioral logic of foreign policy actors, rashism, EU's foreign policy behavior paradigm

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ПОВЕДІНКОВОЇ ПАРАДИГМИ ЄС ПІСЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

Валерія Гуцалюк,

e-mail: valeriia.v.hutsaliuk@lpnu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0889-0701>

*Національний університет «Львівська політехніка»,
Україна, 79016, Львів, Митрополита Андрея, 5*

Анотація

Повномасштабне військове вторгнення Росії в Україну, розпочате 24 лютого 2022 року, поставило на порядок денний питання про консолідацію зусиль міжнародної спільноти з метою протистояння російській агресії в Європі та створення умов для недопущення збройних протистоянь у майбутньому. Без перебільшення можна стверджувати, що особливу роль у створенні системи колективної відсічі агресору та забезпеченні її ефективного функціонування відіграє Європейський Союз. Його безпрецедентне “геополітичне пробудження” у відповідь на чергову агресію Росії проти України одразу стало предметом численних наукових розвідок закордонних та вітчизняних фахівців.

У статті проаналізовано основні поведінкові моделі акторів зовнішньої політики, а також зроблено припущення, що воєнний повномасштабний наступ Росії на Україну, що зруйнував стверджену архітектуру європейської безпеки, призвів до трансформації поведінкової парадигми ЄС, яка насамперед вбачається у зміні його зовнішньополітичних цілей. Проведений аналіз поведінкової логіки ЄС підтвердив припущення та дозволив дійти висновку, що до вторгнення блок діяв як актор, що реалізує політику “статус-кво”, натомість після – його роль змінилася на нормативну.

Ключові слова: політика статусу-кво, нормативний актор зовнішньої політики, російсько-українська війна, нормативна сила, роль ЄС, поведінкова логіка акторів зовнішньої політики, рашизм, зовнішньополітична поведінкова парадигма ЄС

Problem statement. Russia’s impunity for the occupation of the Chechen Republic of Ichkeria, the Georgian regions of Abkhazia and South Ossetia, the Autonomous Republic of Crimea and parts of the Donetsk and Luhansk regions, as well as for fueling armed conflicts in the Transnistrian region of the Republic of Moldova, Syria, etc., has given rise to its sense of omnipotence and permissiveness and has ultimately led to the initiation by it of a large-scale catastrophic military attack on the territory of sovereign Ukraine in February 2022. This offensive which was accompanied by the “biggest mobilisation of troops since the second world war” (Wintour, 2022), quickly turned into a full-scale war of attrition, partially similar in its intensity to the one that took place between Egypt and Israel from March 1969 to August 1970.

In fact, we are witnessing the first war in history, in which the subjects of international law, especially the NATO member states, although they could potentially directly confront a nuclear state, accelerate the de-occupation of all territory of Ukraine and compel Russia to withdraw its military forces from the internationally recognized borders of Ukraine, but have chosen another way: to deliberately refrain from providing direct physical protection of Ukraine, instead giving a comprehensive range of diplomatic, military, financial and humanitarian support, in order to prevent the worst-case scenarios on Russian war in Ukraine, in particular, those that predict the possible escalation to a

Russia-NATO conflict and expansion of current war to the world level (or even to a global all-out nuclear war). It is debatable whether the physical participation of the Alliance member states in this war can really provoke, for example, the third world war (or, at least, its exacerbation)¹. Rather, the complete inaction of the international community in response to the Russian invasion (or such a weak reaction of the West, which was observed to the Russian occupation of Ukrainian territories in 2014) can lead to such a scenario.

It should be emphasized that attempts to prevent a more acute phase of the Russian-Ukrainian war were repeatedly made by the leaders of Western countries. In particular, on the eve of the invasion, during a video call with Russian President V. Putin, President Joe Biden voiced deep concerns on behalf of the U.S. and the European Allies about Russia's escalation of forces surrounding Ukraine and called on Russia to return to diplomacy, making it clear that the West would respond with strong economic and other measures in the event of military escalation (The White House, 2021).

During the telephone conversation with V. Putin that took place four days before the start of the Russian invasion, the President of France, I. Macron also called for a reduction in tension along the Ukrainian border by withdrawing Russian troops to a safe distance and even received a favourable response from Putin to his proposal to hold a bilateral meeting with the Americans, and then an extended meeting with the European counterparts on the security situation in eastern Ukraine (Le Temps, 2022). Despite the diplomatic efforts of the international community, Russian troops invaded the territory of Ukraine, thereby once again proving that the Kremlin is not ready to voluntarily give up its imperial ambitions and territorial claims, move to a democratic path of development and act in accordance with the principles of international law.

Instead of the lightning-fast “capture of Kyiv in three days”², the Russian Federation has only achieved the dispelling of the EU's illusions regarding the possibility of peaceful coexistence with it and has provoked an unprecedented geopolitical awakening of the bloc, which it did not demonstrate in response to any other manifestations of Russian aggression in the past. Therefore, there is no doubt that the recent Russian invasion has become a serious test for European foreign policy cooperation and has significantly expanded the limits of EU member states' actions that member states have been willing to undertake in order to restore a sovereign country's territorial integrity and, in general, to ensure peace in the region.

The article suggests the hypothesis, which is that the EU's behavior after the events of February 2022 characterizes it as a real normative power and is manifestly different from that which it demonstrated from the moment of the first Russian intervention in Crimea in 2014 until the full-scale invasion of Ukraine by Russia. Thus, **the purpose of the article** is to prove or disprove whether the EU is assigned the role of a normative

¹ Every war is unique and the physical involvement of third parties in it can, depending on various circumstances and factors, both contribute to its resolution and, on the contrary, hinder it. History does not tolerate the subjunctive mood, but some experts and policymakers deeply immersed in the topic of war sometimes allow themselves to assume that the timely introduction of foreign military contingents to certain active conflicts of the past could have saved hundreds of thousands of human lives. For example, B. Clinton, the 42nd president of the USA, in his speech, which later became known as the «Clinton Apology», acknowledges America's failure to stop genocide in Rwanda (CBS Interactive Inc, 1998). In his interviews, he repeatedly emphasized that sending around 10,000 troops to Rwanda in 1994 could have saved thousands of lives of the local population (CNN, 2012). Undoubtedly, in the case of nuclear-armed Russia, which from the first days of the invasion of Ukraine threatened any country that tried to interfere in Ukraine with “consequences greater than any you have faced in history” (Buncombe, 2022), the introduction of foreign troops, in particular from the United States, in order to restore the territorial integrity of Ukraine is a rather risky step. However, despite the riskiness of the situation, one should also take into account the potential consequences of an insufficient international community's response to the destruction of the European security architecture by Russia, which may lead to the unprecedented global-scale destruction in the future.

² The message about the potential capability of the Russian army to capture Kyiv in three days has been being spread by Russian propagandists since the beginning of the full-scale invasion (Khaled, 2023). This is not the first time that Russia has issued similar threats to seize Ukraine. E.g., in 2014, V. Putin told J.M. Barroso, a former President of the European Commission, that he could take Kiev in two weeks if he wanted to (Roth, 2014).

foreign policy actor in the second phase of the Russian-Ukrainian war³ in contrast to the first phase, when its behavior was only acquiring the characteristics of normativeness.

Analysis of previous research and publications. Foreign policy behaviour paradigms within which different states of the world exist have always been in the focus of scientists' attention. Thus, the analysis of the features of different paradigms (the normative, the imperial, the realpolitik, or the status quo) was carried out at different points in time, in particular, by I. Manners (Manners, 2002), N. Tocci (Tocci, 2008), M. Kahler (Kahler, 2023), H. Janusch (Janusch, 2016), T. Risse (Risse, 2000), H.J. Morgenthau (Morgenthau, 1948), J. Elster (Elster, 1989, 2015), and others. Attempts to determine the behavioural logic of the EU in specific cases have been carried out, inter alia, by C. Portela (Portela, 2022), R.H. Santini (Santini, 2010), etc. For their part R.H. Maurer, R.G. Whitman, N. Wright (Maurer, Whitman, & Wright, 2023), etc. focus special attention in their publications on the role of the EU in the Russian-Ukrainian war. However, despite the significant interest of scientists in this topic, some of its insufficiently studied theoretical aspects still remain, which necessitates their further studies.

Foreign policy behavior paradigms. Outlining the main paradigms of foreign policy behaviour within which the normative, the realpolitik, the imperial and the status quo actors exist will allow us to correctly determine in what role the EU acted in the first phase of the Russian-Ukrainian war and how / whether this role changed in the second phase.

The normative paradigm assumes that the normative foreign policy actors are «out not to defend or increase possessions they hold to the exclusion of others, but aim instead at shaping conditions beyond their national boundaries» and strengthening international law (Wolfers, 1962: 74). In addition, such actors act in accordance with the logic of appropriateness: they comply with all-encompassing norms such as peace, democracy, justice, etc., “even if these norms minimize their utility, because they consider this behavior appropriate” (Janusch, 2016: 6; Kahler, 1998: 919-941). Accordingly, their normative foreign policy goals (or “the milieu goals”, as A. Wolfers refers to it (Wolfers, 1962: 74)) which would in turn include the promotion of human rights, the rule of law, international law, sustainable development, etc.⁴ are pursued consistently over time, and not only at the time when such goals also represent immediate possession goals (Tocci, 2008: 7). At the same time, as rightly pointed out by T. Risse, a well-known international relations scholar, normative actors “try to do the right thing rather than maximizing or optimizing their given preference” (Risse, 2000: 4).

It should also be noted that in the process of implementing its foreign policy course, a real normative actor is guided by the logic of arguing – i.e. acts taking into account several basic rules of behaviour: actors use arguments to persuade other parties, and persuasion in this sense excludes threat, sanction, coercion or reward⁵; actors are willing to be persuaded by a better argument; physical power is absent from any discourse about norms (Janusch, 2016: 6; Risse, 2000: 3-23). Thus, unlike a hegemon, an empire or a great

³ The first phase of the Russian-Ukrainian war refers to the period from the moment of Russian armed forces' invasion of Ukraine's Crimean Peninsula in February-March 2014 to the time of the full-scale invasion of Ukraine by Russia in February 2022.

⁴ For their part, A. Lieven and J.C. Hulsmann considered goals such as the search for compromise, stability, etc. as having a real normative content.

⁵ At the same time, it is a mistake to believe that the use of negative incentives such as sanctions is a sign of non-normative behavior of the actor. Negative incentives, as well as positive ones, can fall under the definition of “means having normative nature”, if they are used in a legitimate way – i.e. in the ethically good way as to take into account the interests of all political equals, the external legal commitments and the legal commitments towards itself – in order to «encourage others to participate in a dialogue about norms”, which in fact means to achieve the desired normative impact in the form of partnership, to “pressure participating actors to accept other participants in an open dialogue”, and to punish actors who deprive the participating actor of opportunities to further develop cooperative relations with other participating actors (Føllesdal, 2006: 156; Sjørnsen, 2006: 245; Manners, 2008: 45-60; Janusch, 2016: 9-10). Moreover, refraining from using negative incentives in some cases outlined above, on the contrary, will indicate that the actor is non-normative.

power that are considered as aggressive, martial, and evil, the normative power more often uses positive incentives⁶ such as diplomatic means, social aid, technical assistance, etc. to have a major impact on other actors⁷, demonstrates the ideational power rather than material or physical, and conducts politics guided by morals, justice, human rights, democracy, and free markets (Telò, 2006; Whitman, 1998; Manners, 2002, 2009).

In this context, it is important to note that although a normative foreign policy actor refrains from a “position of strength” in international relations, as H. Janusch refers to it (Janusch, 2016), this does not mean that it should refuse to use and accumulate hard power. Such a refusal in today’s conditions, when there are still states that continue to be governed by the laws of the jungle (Cooper, 2004: 61-62), will rather be perceived as powerlessness or military weakness of the actor. In general, it is not the absence of the possibility of using hard power means, but the very relinquishment of such a possibility in favour of more acceptable soft methods where possible characterizes the actor as normative (Janusch, 2016: 8).

Apart from the normative power that complies with *jus cogens* norms in accordance with the logic of appropriateness and is characterized by means having normative nature to achieve normative foreign policy goals, there are also three main types of actors such as *realpolitik*, imperial and status quo which display non-normative patterns of foreign policy. *Realpolitik* foreign policy actors behave according to the logic of consequentialism – i.e. use any foreign policy means (both coercive and non-coercive policy instruments⁸) in a way not authorized by international law⁹ to achieve the possession goal (that is, to maximize its material benefits and gains, including economic and geopolitical ones) (Janusch, 2016: 5-7, 10; Tocci, 2008: 12-13; Wolfers, 1962: 73-74). Accordingly, they refuse to abide by a certain norm if it minimizes benefits. Alongside, such actors often use hard power to advance their interests and not open to “persuasion by superior argument”, as well as rarely deviate from their usual line of conduct (Janusch, 2016: 6).

As for the imperial foreign policy actors, they don’t consider themselves as bound by existing law, just like the *realpolitik* ones. Such actors as empires, hegemons or civilian powers pursue normative foreign policy goals, which are not reduced to the maximization of benefits, but to one: the imposition of certain norms, which they themselves directly observe (Janusch, 2016: 6-7, 10-11; Tocci, 2008: 13; Wolfers, 1962: 73-74). As rightly pointed out by H.J. Morgenthau, a policy of imperialism is pursued by such a state «whose foreign policy aims at acquiring more power than it actually has through expansion of its power beyond its frontiers ...[and] seeks a favourable change in power status» (Morgenthau, 1948: 21).

At the same time, the imperial type of actor «will not be concerned with the truth implicit in its norms» (Janusch, 2016: 7). The process of convincing states of the need to adapt certain norms is carried out by such an actor by using non-normative foreign policy means (in accordance with the logic of consequentialism). The likelihood that the empire will change its behaviour under the pressure of the normative actor’s argumentative power is actually reduced to zero, as in the case of the *realpolitik* foreign policy actor. And finally, the status quo actors are characterized by the fact that their foreign policy «tends toward keeping power and not toward changing the distribution of power in their favour» (Morgenthau, 1948: 21).

⁶ More details about different instruments of normative power such as “contagion”, “cultural filter” “transference” etc. can be found in the publication by I. Manners “Normative Power Europe A Contradiction in Terms?” (Manners, 2002).

⁷ In turn, normative impact should involve socialisation, partnership, and ownership (Tocci, 2008: 9; Manners, 2002: 3-4).

⁸ With that, foreign policy instruments “are valued and chosen not for themselves, but as more or less efficient means to a further end”. (Elster, 1989: 22-24).

⁹ That is, foreign policy means are often used by *realpolitik* actors even if it is prohibited by several internal and international legal acts.

Such actors do not seek to achieve normative foreign policy goals, and, choosing between acting and doing nothing, they “will not act if the expected utility costs of acting exceed the expected utility benefits” (the logic of consequentialism) (Elster, 2015: 256-257; Tocci, 2008: 12-13). Status quo foreign policy actors try to develop such a format of interaction with other states that involves no more than minimal risk for themselves. In addition, they prefer means having normative nature to achieve the desired goals, relinquish physical strength in the norm diffusion process, and pursue their policies in respect of their domestic and international legal obligations (Diez & Manners, 2007; Tocci, 2008).

The EU's status quo foreign policy towards Ukraine (2014-2022). The EU is often criticized for its rather weak reaction to the Crimean Peninsula's occupation by Russian troops in 2014 and war instigation in eastern Ukraine by pro-Russian and Russian military groups, which was accompanied by their active recruitment of mercenaries to participate in hostilities on the side of the terrorist organizations of the Donetsk and Luhansk People's Republics. Despite the fact that the Russian intervention in Ukraine had a deep symbolic meaning for the EU, since it undermined its values of peace, democracy, freedom, human rights, the rule of law, etc., which in turn constitute the normative foundation of the European integration project, the bloc's member states limited themselves to only declaring the goal of restoring Ukraine's sovereign rights¹⁰, not to its immediate achievement. In other words, the EU was not ready to abandon the established strategy of coexistence with Russia, despite the Kremlin's brazen violation of the principles of international law, as well as to prevent its member states from pursuing pro-Russian policies, which gave them certain material and other benefits. The facts that EU member states used to sign new trade¹¹, energy and other agreements with Russia¹² (Eurostat, 2015; Kardaś & Sadecki, 2021; Istrate, 2021), supply it with components for various types of military equipment (The Observatory of Economic Complexity), feed its financial power needed for the future prosecution of the war against Ukraine by purchasing Russian energy resources (Radio Free Europe/Radio Liberty, 2016), conduct negotiations with the head of the Kremlin regarding the further development of cooperation (Gardner, 2014), grant port access for Russian naval forces (Saunders, 2015), etc. serve as another confirmation that the EU pursued far from normative foreign policy goals during the first stages of the Russian-Ukrainian war – i.e. acted in accordance with the logic of consequentialism in the process of norm compliance.

In general, the EU's reaction to the Russian intervention can be characterized as paradoxical because, despite the desire to keep relations with Russia, the bloc nevertheless deliberately took steps that could potentially worsen them and did not express complete indifference to the Ukrainian issue, which Russia hoped for. That is, the EU did not act entirely in compliance with the logic of consequentialism in the norm defence process. Moreover, its behavior began to show the first signs of normativity: by unanimously agreeing to the introduction of surprisingly strong sanctions against Russia (The Council of the EU and the European Council) and publicly condemning the Kremlin's actions (Mission of Ukraine to the European Union 2020, 2021), the bloc made it clear that it is ready to neglect its own interests for the sake of values such as peace, security, human

¹⁰ Such goals were fixed, in particular, in the Joint Communication on the Review of the European Neighbourhood Policy (18.11.2015), the Implementation plan on security and defence (14.11.2016), Conclusions of the European Council (20/21 March 2014), the Minsk Protocol (19.09.2014) and other legal documents of the EU.

¹¹ In addition, in 2014, the share of Russia in the total trade of EU goods continued to be high: Russia was among the top 3 main countries of origin of goods imported into the EU (Eurostat, 2015). Moreover, in 2021, Russia was the 3rd largest partner for EU imports of goods and the 5th largest partner for EU exports of goods (Eurostat, 2022).

¹² Although there was growing concern in the EU about energy dependence on Russia, no action was taken to reduce such dependence (Communication COM (2014) 330 final). Moreover, on the contrary, Germany decided to go ahead with the construction of the Nord Stream 2 gas pipeline, designed to double the flow of Russian gas direct to Germany and make Ukraine more vulnerable to Russian pressure (Janjevic, 2018).

rights, etc¹³. In addition, the European leaders were looking for formats for a peaceful settlement of the war¹⁴, which can be seen as the EU's desire to act as a normative power.

The listed restrictive and diplomatic measures can hardly be called effective in terms of forcing Russia to withdraw its troops from Ukrainian territories, but there is no doubt that since their use was legitimately justified, such measures were considered to be of a normative nature. In this context, it should be noted that the fact of refraining from military force and the use of such foreign policy means, which are designed primarily to restore peace in Europe and not to achieve the subordination or termination of the physical existence of the aggressor country, in response to Russia's actions reflect the self-definition of the EU «as that of a non-geopolitical, post-historic entity» (Wolczuk, 2016: 59) (or “anti-geopolitical unit”, as S. Guzzini refers to it (Guzzini, 2012: 62)). On the other hand, Russia perceived the EU's reluctance to resolve the situation in Ukraine through the use of direct physical force not as a sign of normativity in the bloc's behavior, but rather as a «sign of weakness, an open invitation to its own military solution» (Auer, 2015: 955).

Precisely because the EU pretended to be fully committed to its declared goals in relation to Ukraine, one could get the impression that the EU was acting as a normative foreign policy actor. However, in reality, the EU kept the hypocritical facade of this type of actor, because the very fact of the announcement of such goals served only as a symbolic gesture for many of its member states. Alongside that, the declared goals were significantly inferior to the priorities of the above-mentioned non-normative goal of preserving the status quo in relations with Russia. Thus, the EU's non-normative priorities at that time made it impossible to apply a comprehensive approach that would involve the use of the entire arsenal of more effective means of influence on Russia.

Therefore, taking into account all of the above, it can be concluded that during the first stage of the Russian-Ukrainian war, the EU acted as a status quo foreign policy actor.

The EU's normative foreign policy towards Ukraine (2022 – ongoing). Already at the stage of the EU's entry into the second phase of the Russian-Ukrainian war, there were several signs that the European bloc began to assert itself as a real normative power. Firstly, the very fact that the European Union decided to resist nuclear Russia in order to restore peace in Ukraine immediately¹⁵, despite knowing all possible risks and the potential loss of financial benefits, characterizes it as normative. I.e. in this case, such a decision to oppose the aggression of Russia, which undermines European values, is consistent with the logic of appropriateness – the behavioral logic of normative foreign policy actors. Secondly, the EU began to involve its partners in the collective counteraction against Russia¹⁶, which violated jus cogens norms, by activating the policy of normative power¹⁷, as well as immediately made it clear that the coordination of further joint steps

¹³ H. Sjørnsen and G. Rosén are also inclined to think that the collective reaction (the efficiency of which can be questioned) was triggered by a «concurrence over a fundamental breach of the Ukrainians' right to self-determination» and not by a «concern for security» and the «institutionalization of a norm of cohesion». This once again confirms that norms may trump interests (Sjørnsen & Rosén, 2016: 20-21).

¹⁴ The leaders of EU member states, particularly E. Macron and O. Scholz, played a significant role in enabling the ceasefire in eastern Ukraine and subsequent peace talks between Ukraine and Russia. These talks resulted in the two Minsk agreements. It is worth noting that German propensity to dialogue, through these agreements, led Ukraine to make concessions that favored Russian interests (Meister, 2015).

¹⁵ In particular, in a joint statement, the members of the European Council clearly indicate their intention to “impose massive and severe consequences on Russia for its action”, in close coordination with their transatlantic partners (The European Council, 2022).

¹⁶ As rightly pointed out by researchers H. Maurer, R.G. Whitman and N. Wright, the EU's response to Russia's invasion of Ukraine highlights “the potential of its foreign policy system to enact meaningful collective diplomacy” (Maurer, Whitman, & Wright, 2023: 220).

¹⁷ Since the beginning of the full-scale invasion, the EU has been using various instruments of normative power to mobilize the efforts of its partners. In particular, the bloc has been using the instrument of “contagion” in order to demonstrate to the world a successful example of responding to such a flagrant act of the Kremlin's aggression against a sovereign Ukraine. In combination with other instruments, “contagion” has turned out to be quite effective because other subjects of international law have adopted the behavior of the EU, supporting its desire to restore peace in Ukraine and joining the collective fight against Russia. More details about different instruments of normative power can be found in the publication by I. Manners “Normative Power Europe A Contradiction in Terms?”.

with its neighbours and international partners, including NATO and G7, would take place in the format of an open dialogue (The European Council, 2022). Thirdly, since the invasion, the EU has been refraining from using direct military power against Russia (or from “position of strength”, as H. Janusch refers to it (Janusch, 2016: 8)), instead choosing such foreign policy means, the use of which would not threaten the physical existence of Russia, but would only force it to stop the occupation of sovereign Ukraine.

Among the normative foreign pol goals that the EU seeks to achieve after a full-scale invasion, one can single out the following: 1) to restore the conditions under which Ukraine will be able to fully exercise its sovereign rights and to strengthen the normative dialogue with the EU in various areas of mutual interest, particularly in the area of climate change (and this can be achieved only after the withdrawal of Russian troops from its entire territory, including Crimea); 2) to overthrow the rashysm regime in order to prevent wars in the future and weaken those foreign policy actors who contribute to the strengthening of this regime (it is primarily about Belarus and Iran, which support Russia in this war); and 3) to unite as many subjects of international relations both in the European region and beyond as possible to achieve the goals of the EU’s normative foreign policy strategy. It should be noted that such goals are achieved by the EU through both normative and non-normative means, which will be discussed in more detail below. Since they are employed in a way authorized by international law and are fully compliant with external legal commitments undertaken by the EU, they can be attributed to the category of means having normative nature.

To achieve the first two goals, the EU uses a multipronged approach. On the one hand, it provides comprehensive support to Ukraine, including macro-financial support in the amount of 2.5 billion euros for direct military assistance to Ukraine within the framework of the recently created European Peace Facility (The Council of the EU and the European Council, 2022). The EU has been helping Ukrainian refugees and has also been providing training to the Ukrainian military within the framework of the EU Military Assistance Mission in support of Ukraine. It is important that this mission is aimed at strengthening the capacity of the Armed Forces of Ukraine to defend Ukraine’s territorial integrity in the ongoing war and to provide the opportunity to respond appropriately to “possible future military offensives by Russia and other potential aggressors” (EUMAM Ukraine). Alongside these measures, another important step to support Ukraine is granting it candidate status for EU membership in June 2022 (Conclusions EUCO 24/22). On the other hand, the EU works in the direction of weakening Russia by introducing financial and trade sanctions against it, excluding key Russian banks from the SWIFT system (European Commission, 2 March 2022), reducing Europe’s dependence on Russian energy resources (Communication COM(2022)), halting scientific cooperation with Russia (European Commission, 2022), etc.

The third goal of the NFPS is achieved by the EU, in particular, by increasing, strengthening, and activating normative ties in the European region and beyond, which in turn becomes possible thanks to the representation of EU interests by member states in various international organizations and interregional initiatives. I.e., thanks to its well-established partnerships with states and organizations worldwide, the EU can successfully exercise normative impact on numerous sovereign entities, involving them in the collective struggle to restore peace in Ukraine and in achieving other goals enshrined in its normative foreign policy strategy.

One can argue about the effectiveness of the EU’s normative foreign policy strategy in terms of resolving the Russo-Ukrainian war and other potential conflicts in the future with its help, but there is no doubt that thanks to this strategy, the bloc’s member states have been managing to provide powerful normative impulses to stimulate the international community’s relentless struggle against the Russian occupiers.

Conclusion. In the period from 2014 to the full-scale invasion in 2022, the EU preferred to keep the status quo in relations with Russia (i.e. pursued a non-normative foreign policy goal): its member states actively signed new deals with the Kremlin,

developed trade relations, etc. Since Russia violated basic European values by invading Ukraine, the EU's lack of proper response to this crime suggests that the bloc acted in accordance with the logic of consequentialism in the process of norm compliance.

Alongside that, it should be noted that the EU did not completely abandon the normative goal of helping Ukraine to restore peace, but this goal gave way to the bloc's desire not to worsen relations with Russia in any way. The European bloc agreed to a strengthened sanctions' regime against Russia in accordance with the logic of arguing. That is, in this case, it introduced sanctions in response to Russia's aggression against Ukraine, while not violating the norms and principles of international law, which means that the restrictive measures served as means having normative nature. Another evidences that the desire to achieve the restoration of Ukraine's sovereign rights was inferior to the EU's desire to preserve the status quo in relations with the Kremlin were the calls for a transition to a more flexible sanctions policy against Russia in exchange for alleged progress in eastern Ukraine and, in principle, the choice of sanctions as the main means of pressure on the aggressor country, despite the fact that the historical record of sanctions indicates that they are unlikely to bring an end to this war (Drezner, 2011).

Therefore, given the above, one can draw the conclusion that during the first stage of the Russian-Ukrainian war, the EU acted within the framework of the status quo foreign policy behavior paradigm. At the same time, a part of the hypothesis of the article is confirmed because, indeed, during the specified period, the behavior of the EU was acquiring the features of normativity. This is evidenced, in particular, by the bloc's condemnation of the aggressive actions of Russia, the introduction of a sanctions regime against it by a unanimous decision, the EU's non-recognition policy towards temporarily occupied Crimea, etc.

It is quite expected that the war launched by Russia in Ukraine, which has been accompanied by the Kremlin's threats to use tactical nuclear weapons, nuclear blackmail at the occupied Zaporizhzhia Nuclear Power Plant, provocation of ecocide and a global food crisis through the destruction of Ukraine's grain terminals, forced deportation of Ukrainian children to Russia, etc., significantly expanded the limits of action and the list of foreign policy means to which the EU is ready to resort in response to a disruption of Europe's security architecture, as well as led to a change in the foreign policy behaviour paradigm in which the EU used to exist (the hypothesis of the article got some experimental backing). Thus, we are witnessing the process of formation and implementation of the first normative foreign policy strategy of the EU in a war situation. It proposes a comprehensive approach to restoring peace in Europe by providing assistance to Ukraine, in particular through the training of Ukrainian military personnel, the activation of NATO member states to provide security guarantees to Ukraine in the future, the imposition of maximum diplomatic and economic pressure through sanctions on Russia, and the involvement of as many foreign policy actors as possible in the collective pushback against Russia, which, in turn, may slow down significantly or not happen at all due to the insusceptibility of some states, especially where an autocratic regime reigns, to the normative impulse of the EU. Without a doubt, there is an urgent need to analyse the effectiveness of the EU's policy of normative power as it currently exists in dealing with nuclear non-normative Russia and other potential aggressors. In the case of identifying facts that indicate its ineffectiveness in the current war, it should be quickly transformed, because a peaceful future for all of Europe is at stake. Alongside this, the features of the interaction and harmonisation of the strategies, developed by various actors of international relations for the renewal of the territorial integrity of Ukraine with internationally recognized borders, with the existing EU's normative foreign policy strategy also require a detailed analysis.

REFERENCES

- Auer, S.** (2015). Carl Schmitt in the Kremlin: the Ukraine crisis and the return of geopolitics. *International Affairs*, 91 (5), 953-968.

- Buncombe, A.** (February 24, 2022). Ukraine: Putin declares war and warns foreign powers of unprecedented 'consequences' if they interfere. *The Independent*. Retrieved from <https://cutt.ly/mwQjL33F>
- Text Of Clinton's Rwanda Speech (March 25, 1998). *CBSNews*. Retrieved from <https://cutt.ly/zwQjXaep>
- Bill Clinton on Rwandan Genocide (2012). *CNN*. Retrieved from <https://cutt.ly/EwQjCttW>
- Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. (2014). *European Energy Security Strategy*. Brussels: European Commission Retrieved from <https://cutt.ly/DwQjBJKu>
- Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions (2022). *REPowerEU Plan*. European Commission. Retrieved from <https://cutt.ly/nwQjMxfZ>
- Conclusions EUCO 24/22. (23 and 24 June 2022). *European Council meeting* The European Council. Retrieved from <https://cutt.ly/swQjorMA>
- Cooper, R.** (2004). *The Breaking of Nations. Order and Chaos in the Twenty-first Century*. London: Atlantic Books.
- Diez, T. & Manners, I.** (2007). Reflecting in Normative Power Europe. In: Berenskoetter, F. and Williams, M.J. (Eds). *Power in World Politics* (173-188). London: Routledge.
- Drezner, D.W.** (2011). Sanctions Sometimes Smart: Targeted Sanctions in Theory and Practice. *International Studies Review*, 13, 96-108.
- Elster, J.** (1989). *Nuts and bolts for the social sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Elster, J.** (2015). *Explaining Social Behavior: More Nuts and Bolts for the Social Sciences*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Emmanuel Macron to Vladimir Putin, four days before the war: "I don't know where your lawyer learned law. (2022). *Le Temps*. Retrieved from <https://cutt.ly/OwOkt7mA> // Emmanuel Macron à Vladimir Poutine, quatre jours avant la guerre: "Je ne sais pas où ton juriste a appris le droit. (2022). *Le Temps*. Retrieved from <https://cutt.ly/OwOkt7mA>
- EU non-recognition policy towards temporarily occupied Crimea. (2021). *Mission of Ukraine to the European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/zwQkiAH4>
- EU restrictive measures against Russia over Ukraine*. (N.d.). The Council of the EU and the European Council. Retrieved from <https://cutt.ly/qwQj83Kc>
- EUMAM Ukraine (N.d.). *EU Military Assistance Mission in support of Ukraine*. Retrieved from <https://cutt.ly/VwQjoLUR>
- European Peace Facility: EU support to Ukraine increased to €2.5 billion. (2022). *The Council of the EU and the European Council*. Retrieved from <https://cutt.ly/SwQj8KV4>
- EU's top trading partners in 2014: the United States for exports, China for imports. (2015). *Eurostat*. Retrieved from <https://cutt.ly/swQkwpNo>
- Føllesdal, A.** (2006). EU Legitimacy and Normative Political Theory. In: **Cini, M. & Bourne, A.** (Eds.). *Palgrave advances in European Union studies* (151-173). Houndmills: Palgrave.
- Gardner, A.** (2014). EU offers trade deal to improve relations with Russia. *Politico*. Retrieved from <https://cutt.ly/nwQkqNbW>
- Guzzini, S.** (2012). *The Return of Geopolitics in Europe? Social Mechanisms and Foreign Policy Identity Crises*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Istrate, D.** (2021). Russian influence in Hungary: the case of parks 2 and the Kremlin's influence-seeking efforts through nuclear energy: report. *European Values Center for Security Policy*. Retrieved from <https://cutt.ly/LwQkrp5w>
- Janjevic, D.** (2018). Nord Stream 2 – What is the controversy about? *Deutsche Welle*. Retrieved from <https://cutt.ly/xwWeojies>
- Janusch, H.** (2016). Normative power and the logic of arguing: Rationalization of weakness or relinquishment of strength? *Cooperation and Conflict*, 51 (4), 504-521.
- Joint statement by the members of the European Council. (2022). *The European Council*. Retrieved from <https://cutt.ly/JwQj4Wmd>
- Kahler, M.** (1998). Rationality in International Relations. *International Organization*, 52 (4), 919-941.
- Kardaś, S. & Sadecki, A.** (2021). New Hungarian-Russian gas agreement. *Centre for Eastern Studies*. Retrieved from <https://cutt.ly/PwQkrSKM>

- Khaled, F.** (2023). Russian State TV Denies Believing Putin Could Take Kyiv in Three Days. *Newsweek*. Retrieved from <https://cutt.ly/WwQkr9Gn>
- Manners, I.** (2002). Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? *Journal of Common Market Studies*, 40 (2), 235-258.
- Manners, I.** (2008). The normative ethics of the European Union. *International Affairs*, 84 (1), 45-60.
- Manners, I.** (2009). The Concept of Normative Power in World Politics. *DIIS Brief of Roskilde University*. Retrieved from <https://cutt.ly/4wOkyFj6>
- Maurer, H., Whitman, R.G. & Wright, N.** (2023). The EU and the invasion of Ukraine: a collective responsibility to act? *International Affairs*, 99 (1), 219-238.
- Meister, S.** (2015). Welcome, escalation: Why Minsk 2 is not going to work. *German Council on Foreign Relations (DGAP)*. Retrieved from <https://cutt.ly/owQkuybE>
- Morgenthau, H.J.** (1948). *Politics among nations: the struggle for power and peace*. New York: Alfred A. Knopf.
- Portela, C.** (2022). Sanctions, conflict and democratic backsliding. *EUSS*, 6. Retrieved from <https://cutt.ly/JwQkpbsI>
- Readout of President Biden's Video Call with President Vladimir Putin of Russia. (2021). *The White House*. Retrieved from <https://cutt.ly/mwWeoXBm>
- Risse, T.** (2000). "Let's Argue!": Communicative Action in World Politics. *International Organization*, 54 (1), 1-39.
- Roth, A.** (2014). Putin Tells European Official That He Could 'Take Kiev in Two Weeks. *The New York Times*. Retrieved from <https://cutt.ly/JwQkaiuM>
- Russia – EU – international trade in goods statistics. (2022). *Eurostat*. Retrieved from <https://cutt.ly/xwQkexhl>
- Russian Gas Exports To Europe Increased 8 Percent In 2015. (2016). *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Retrieved from <https://cutt.ly/fwQkoGQl>
- Santini, R.H.** (2010). European Union discourses and practices on the Iranian nuclear programme. *European Security*, 19 (3), 467-489. DOI: [10.1080/09662839.2010.531704](https://doi.org/10.1080/09662839.2010.531704)
- Saunders, P.J.** (2015). Cyprus port deal gives Russian navy alternative to Tartus. *Al-Monitor*. Retrieved from <https://cutt.ly/pwQkaCKW>
- Sjursen, H. & Rosén, G.** (2016). Arguing Sanctions. On the EU's Response to the Crisis in Ukraine. *Journal of Common Market Studies*, 55 (1), 20-36.
- Sjursen, H.** (2006). The EU as a 'normative' power: how can this be? *Journal of European Public Policy*, 13 (2), 235-251.
- Telò, M.** (2006). *Europe: a Civilian Power? European Union, Global Governance, World Order*. New York and Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Termination of cooperation with Russian public entities in research and education. (2022). *European Commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/JwOj3MIu>
- The Observatory of Economic Complexity. (2021). *Russia*. Retrieved from <https://cutt.ly/5wOj41NW>
- The EU policy towards ongoing Russian military aggression on Donbas. (2020). *Mission of Ukraine to the European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/fwQkiwpa>
- Tocci, N.** (2008), *Who Is a Normative Foreign Policy Actor? The European Union and Its Global Partners*. Brussels: Centre for European Policy Studies.
- Ukraine: EU agrees to exclude key Russian banks from SWIFT. (2 March 2022). *European Commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/WwOj3quW>
- Whitman, R.G.** (1998). *From Civilian Power to Superpower? The International Identity of the European Union*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Wintour, P.** (2022). Russia has amassed up to 190,000 troops on Ukraine borders, US warns. *The Guardian*. Retrieved from <https://cutt.ly/1wWe212T>
- Wolczuk, K.** (2016). Ukraine and Europe: Reshuffling the boundaries of order. *Thesis Eleven*, 136 (1), 54-73.
- Wolfers, A.** (1962). *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*. Baltimore: The Johns Hopkins Press.

УДК (UDC) 327 (470+477+4) "21"
DOI: 10.26693/ahpsxxi2023.si.035

THE IMPACT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR ON EU ENERGY SECURITY

Alla Atamanenko,

e-mail: alla.atamanenko@oa.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4940-1625>

National University of Ostroh Academy,
Ukraine, 35800, Ostroh, Seminarska Street, 2

Vladyslav Piddubnyi,

e-mail: vladyslav.piddubnyi@oa.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-6725-4253>

National University of Ostroh Academy,
Ukraine, 35800, Ostroh, Seminarska Street, 2

Abstract

Energy security is a pressing concern within the European Union's contemporary policy framework, aimed at averting further energy crises among its Member States. Energy security challenges within the EU had already surfaced before Russia's full-scale invasion of Ukraine. However, the aggression exacerbated the urgency of diversifying the energy market, given that Russia was the EU's largest energy supplier in 2021. Through shifting political strategies focused on energy security and multiple rounds of sanctions against Russia, the EU has succeeded in substantially curtailing hydrocarbon imports from the nation. Nevertheless, diversifying energy imports away from Russia may introduce novel vulnerabilities and hazards. Energy security is also intricately intertwined with the economies of states, and the upward trajectory of transportation prices has implications for the overall inflation rate within the EU, thereby indirectly influencing political processes. Consequently, the intricate network of interrelated security concerns necessitates the formulation of enduring energy security policies by the EU.

This article probes the ramifications of the Russian-Ukrainian war on the EU's energy security, exploring shifts in its conceptualization and assurance strategies. The authors endeavor to analyze the principal components of energy security and the internal and external factors influencing the supply of energy resources by employing a systematic examination of official documents, speeches by political leaders and administrators, and statistical materials relevant to the energy sector to identify the central risks and threats to energy security. The understanding of the significance of the discursive component in the sources employed was enhanced through the application of advancements in the field of energy policy securitization, approached from a constructivist standpoint in the study of security. The analysis of scientific publications on this matter has facilitated an understanding of analysts' perspectives on a spectrum of energy security-related issues.

The study concluded that Russia's aggression against Ukraine has notably shaped the evolution of the European Union's comprehension of energy-related risks and threats. This influence has further catalyzed the establishment of the groundwork for strategic energy autonomy. Processes linked to energy security substantially impact various EU policies, including those aimed at expediting the transition towards environmentally sustainable practices, fostering the adoption of renewable energy sources, and enhancing energy efficiency, among others.

Keywords: energy security, Russian-Ukrainian war, green transition, securitization of energy policy, EU

ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ НА ЕНЕРГЕТИЧНУ БЕЗПЕКУ ЄС

Алла Атаманенко,

e-mail: alla.atamanenko@oa.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4940-1625>

*Національний університет «Острозька академія»,
Україна, 35800, м. Острог, вул. Семінарська, 2*

Владислав Піддубний,

e-mail: vladyslav.piddubnyi@oa.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-6725-4253>

*Національний університет «Острозька академія»,
Україна, 35800, м. Острог, вул. Семінарська, 2*

Анотація

Енергетична безпека є актуальним аспектом сучасної політики ЄС з метою уникнення подальшої енергетичної кризи в державах-членах. Проблеми ЄС у сфері забезпечення енергією розпочались до повномасштабного вторгнення Росії в Україну, але внаслідок агресії, проблема диверсифікації енергетичного ринку суттєво загострилась, бо у 2021 р. Росія була найбільшим постачальником енергоносіїв до ЄС. Зі зміною політичних підходів до енергетичної безпеки, кількома раундами санкцій проти РФ ЄС вдалося суттєво скоротити імпорт вуглеводнів із Росії. Втім, диверсифікація імпорту з Росії може принести нові ризики і загрози. Енергетична безпека також тісно пов'язана з економікою держав, а зростання цін на транспортування має вплив на зростання загальної інфляції в країнах ЄС, що, в свою чергу, опосередковано впливає на політичні процеси. Таким чином, комплексність пов'язаних безпекових питань, змушує ЄС створювати довгострокові політики у сфері енергетичної безпеки.

В статті досліджено вплив російсько-української війни на енергетичну безпеку ЄС, зміни в підходах до її розуміння та забезпечення. Автори намагаються проаналізувати основні складові енергетичної безпеки, внутрішні та зовнішні чинники впливу на забезпечення енергетичними ресурсами на основі системного аналізу офіційних документів, промов політичних лідерів та управлінців, а також статистичних матеріалів, що стосуються сфери енергетики з метою виявленню основних ризиків та загроз у сфері енергетичної безпеки. Розумінню значення дискурсивної складової використаних джерел сприяло застосування напрацьованих у сфері сек'юритизації енергетичної політики з точки зору конструктивістських підходів до вивчення безпеки. Аналіз наукових публікацій з цього питання уможливив розуміння бачення аналітиками комплексу проблем, пов'язаних з енергетичною безпекою.

У результаті дослідження було зроблено висновок, що російська агресія проти України значною мірою вплинула на процес змін у розумінні Європейським Союзом ризиків та загроз у сфері енергетики та сприяла формуванню основ стратегічної енергетичної автономії. Процеси, пов'язані з енергетичною безпекою, мають вплив на ряд політик ЄС щодо прискорення зеленого переходу, збільшення використання відновлюваних джерел енергії, підвищення енергоефективності тощо.

Ключові слова: енергетична безпека, російсько-українська війна, зелений перехід, сек'юритизація енергетичної політики, ЄС

Постановка проблеми. Стабільне енергопостачання має не лише важливе значення для функціонування економіки та суспільства, а й може стати знаряддям геополітичного впливу. Ці можливості в контексті політики розрядки активно використовувались Радянським Союзом, який зміг стати найпотужнішим експортером газу та інших вуглеводнів до країн Центральної, а згодом і Західної Європи. Головними елементами цієї трубопровідної мережі були трубопроводи «Братство» та «Північне сьйво», побудовані у 1960-х –1970-х рр. Першими в Західній Європі газ отримали Австрія (1968 р.) та Федеративна Республіка Німеччина (1970 р.). У 1983 р. експорт газу збільшився завдяки завершенню будівництва газопроводу Уренгой-Помари-Ужгород.

Після розпаду Радянського Союзу Російська Федерація успадкувала трубопроводи і для неї експорт енергоресурсів багато років залишався головною статтею прибутків (Russian Federation, 2022), а вона була найбільшим експортером природного газу до Європи. Станом на жовтень 2021 р. Росія постачала до ЄС 26,9% всієї імпортованої сирової нафти, 41,1% натурального газу, 46,7% кам'яного вугілля (Lu & Athul, 2020), а також 20,2% ядерного палива, поступаючись 0,1% поставкам з Нігеру (Petkova, 2022).

Трубопроводи, які з'єднують Росію з Центрально-Східною Європою, проходять переважно через Україну та Білорусь. Ці експортні трубопроводи були доповнені трубопроводом «Ямал-Європа», який був відкритий наприкінці 1990-х років та був проведений через Білорусь і Польщу до Німеччини. Однак плани щодо будівництва другої лінії трубопроводу Ямал II з метою подвоїти його пропускну здатність так і не були реалізовані.

Водночас Росія неодноразово вступала у конфлікти з Україною, які прийнято називати «газовими війнами» (зокрема, у 2005-2006, 2009 та 2014-2015 роках), що призводило до перебоїв у постачанні російського газу європейським споживачам. Потреба Росії у диверсифікації експортних маршрутів стала важливою частиною її стратегії експорту газу, яка завершилась будівництвом газопроводів, що уникали транзиту через Україну. Так, дві лінії газопроводу «Північний потік» було побудовано безпосередньо з Росії до Німеччини на основі підписаної у 2005 р. угоди між «Газпромом», який відповідає за експорт російського газу, та німецькими партнерами E.ON Ruhrgas і BASF за підтримки урядів обох країн (Energy Security in Europe, 2017). Це викликало дискусії між країнами ЄС, зокрема, Німеччиною та Польщею, але не вплинуло на прийняте рішення.

Напередодні повномасштабної російсько-української війни (значною мірою і дотепер) майже вся атомна енергетика Центрально-Східної Європи (Угорщини, Болгарії, Чехії, Словаччини) та Фінляндії була залежна від російського ядерного палива, адже перелічені європейські країни використовують ще радянські атомні енергоблоки (Petkova, 2022). Німеччина, з її давніми антиядерними традиціями в енергетиці у 2020 р. імпортувала з Росії 50% потрібного їй вугілля та 65% газу. Значною була і залежність від російського вугілля, зокрема Польща і Німеччина використовували понад 70% від усього споживання вугілля в ЄС, на тлі загального зменшення від 2000 р. використання вугілля та його внутрішнього видобутку. Значна частина держав залежала від імпорту російського газу напередодні російсько-української війни. Польща до початку повномасштабної війни забезпечувала російським вугіллям 20% вугільних внутрішніх потреб, а також імпортувала з Росії близько 50% використовованого газу та понад 60% нафти.

Саме через значну енергетичну залежність країн ЄС від російських енергетичних ресурсів і потребу обмеження їх використання після початку повномасштабної російсько-української війни, енергетична безпекова політика є довгостроковим викликом для ЄС, який сьогодні активізує свої зусилля для досягнення стратегічної автономії в енергетичній сфері, що буде мати довгострокові наслідки, пов'язані не лише з диверсифікацією ринку енергоносіїв, а й прискорення

переходу до підвищення енергоефективності та збільшення використання відновлюваних джерел енергії.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Різні аспекти енергетичної безпеки ЄС неодноразово розглядалися в наукових дослідженнях довоєнного періоду. З початком повномасштабної російсько-української війни її вплив на енергетичну безпеку ЄС викликав інтерес зарубіжних та українських дослідників та наукове осмислення проблеми. Майданчиками для обговорення стали сайти аналітичних центрів: Міжнародного інституту стратегічних досліджень (International Institute for Strategic Studies), Інституту безпекових досліджень ЄС (EU Institute for Security Studies), Національного інституту стратегічних досліджень, Оксфордського інституту енергетичних досліджень (The Oxford Institute for Energy Studies), Фонду Фрідріха Еберта (The Friedrich-Ebert-Stiftung), Центру дослідження енергетики та чистого повітря (Center for Research on Energy and Clean Air), Варшавського інституту (Warsaw Institute), GLOBSEC та ін.

Важливі аспекти аналізу ситуації знаходимо в дослідженнях Дж. Зеттельмейєра, С. Таль'япетра, Г. Захмана та К. Гойсаффа (Zettelmeyer et al, 2022) та багатьох інших зарубіжних вчених, а також у роботах українських дослідників М. Цвеліха (Tsvelikh, 2023), І. Перезової та ін. (Perevozova et al., 2022)

Метою дослідження є аналіз впливу російсько-української повномасштабної війни на енергетичну безпеку Європейського Союзу.

Методи та прийоми дослідження. В роботі автори спирались на загальнонаукові принципи історизму, об'єктивності, системності. Було використано комплексний і системний підходи, що дозволило цілісно, всебічно і послідовно розглянути проблему. Досягненню поставленої мети сприяло використання методів аналізу і синтезу, абстрагування і порівняння. Застосування конструктивістського підходу до вивчення безпеки сприяло оцінці місця політичного дискурсу в розв'язанні існуючої проблеми.

Виклад основного матеріалу. Енергетична безпека може розглядатись як міжнародна та як національна проблема. Енергетична політика завжди була важливою для ЄС з моменту його заснування у 1951 р. як Європейського об'єднання вугілля та сталі та у 1957 р. – Європейського співтовариства з атомної енергії. Енергетична політика ЄС опрацьовувалась протягом низки років, але була конкретизована лише після підписання Лісабонського договору (Konstantinides & Mantzari, 2018). Водночас заходи щодо сприяння енергетичній безпеці були запроваджені з самого початку європейської інтеграції, що було зумовлено великими нафтовими кризами (зокрема, суецькою кризою 1956-1957 рр., нафтовою кризою ОПЕК 1970 р. та ін.).

Енергетична безпека стала невід'ємним елементом довгострокових стратегій Європейського Союзу щодо енергопостачання (Energy security in Europe, 2017). З метою створення безпекового середовища було прийнято низку стратегічних документів, серед яких – Стратегія «Енергія 2020» щодо конкурентоспроможної, стійкої та безпечної енергетики, яка мала допомогти ЄС зменшити залежність від викопного палива, зберігаючи доступність енергії для споживачів та підприємств (Previous energy strategies, 2014).

У 2011 р. затверджено Енергетичну дорожню карту до 2050 р., яка стосувалась зменшення викидів парникових газів і передбачала необхідні інвестиції в нові низьковуглецеві технології, відновлювані джерела енергії, підвищення енергоефективності, розвиток мережевої інфраструктури та ядерної енергетики. У жовтні 2014 р. Європейською Радою було погоджено нову Рамкову програму щодо клімату та енергетики до 2030 року, включаючи загальноєвропейські цілі та цілі політики на період 2020-2030 рр. (The 2030 climate and energy framework, 2014).

Того ж 2014 р., на тлі російської агресії щодо України, було затверджено Європейську стратегію енергетичної безпеки, яка передбачала ризики та загрози і пропонувала інструменти реагування на них (Communication from the commission,

2014). Положення, сформульовані в документі, було розвинуто в Глобальній стратегії ЄС 2016 року, а також у рішеннях, пов'язаних із досягненням цілей сталого розвитку, пов'язаних із посиленням стійкості ЄС у питаннях енергетичної безпеки, гібридних загроз та стратегічних комунікацій, а також у політичному рішенні щодо створення Енергетичного союзу. Завдяки втіленню Європейської стратегії енергетичної безпеки, ЄС зумів достатньо адекватно відреагувати на події російської повномасштабної війни проти України.

Запроваджена спільна зовнішня та безпекова політика ЄС відіграє важливу роль у стиранні відмінностей щодо ставлення нинішніх країн-членів ЄС до безпеки та енергетичної політики, але можна спостерігати винятки у її розумінні, певною мірою пов'язані з особливостями потреб країн ЄС щодо енергетичних ресурсів. Зокрема, будівництво та запуск у 2011 р. газопроводу «Північний потік» з Росії до Німеччини в той час розглядалися Польщею як загроза власній енергетичній безпеці, пов'язаній з можливістю припинення транспортування газу через її територію. Крім того, Польща пов'язувала із запуском газопроводу загрозу блокування входу в гавань Свіноуйсьце для більших суден, що означало для країни обмеження диверсифікації поставок енергоносіїв шляхом імпорту зрідженого природного газу, передбачала і блокування будівництва газопроводу між Польщею та Норвегією (Energy Security in Europe, 2017).

Керівництво Німеччини не розглядало запуск «Північного потоку» з точки зору інтересів Польщі, що обумовлювало неузгодженість їх енергетичних політик. Не зважаючи на усвідомлення небезпеки монополії російського «Газпрому» на газовому ринку, до повномасштабного вторгнення агресора в Україну, Німеччиною зокрема та ЄС в цілому не було зроблено значних практичних кроків для залучення рівноважної кількості інших постачальників. Навіть після окупації Криму та початку воєнних дій в Донецькій та Луганській областях 2014 р. не всі держави ЄС продемонстрували розуміння потреби диверсифікації енергетичного ринку, незважаючи на відсутність готовності Росії до реального діалогу та сумніви щодо сумісності її інтересів з інтересами ЄС.

Угорщина від 2014 р. розширила співпрацю з Росією на базі добудови нових потужностей атомної електростанції «Пакш», що дозволить до початку 2030-х років ввести в експлуатацію два нових енергоблоку. Вже після розгортання неспровокованої повномасштабної війни Росії проти України, наприкінці серпня 2022 р. Управління з атомної енергетики Угорщини видало Росатому дозвіл на будівництво V та VI енергоблоків АЕС «Пакш» (Kovalenko, 2023).

Таким чином, енергетична безпека є широким поняттям, розуміння якого варіюється в різних країнах. Варіюється і оцінка ризиків, які залежать від багатьох внутрішніх чинників (географічне розташування, наявність енергетичної інфраструктури й ін.), від часової перспективи оцінювання (зокрема, в довгостроковій перспективі збільшуються шанси на структурну залежність від імпорту). Також відмінною є взаємодія країн з ринками нафти та газу. Залежність від імпорту з країн, які є авторитарними та/або є корумпованими, теж складають загрозу безпеці.

Варто окремо охарактеризувати відмінності ринків нафти і газу для ЄС. Нафтовий ринок є глобальним, але найбільшими постачальниками нафти до ЄС різною мірою були країни ОПЕК, серед них найпотужнішими – Росія та держави Центральної Азії. Ринок газу представлений переважно державами Близького Сходу та, значно більшою мірою, Росії. Цей ринок є регіональним. Останнім часом значну перспективу має використання скрапленого природного газу, для чого в Європі побудовано низку терміналів (Grevi, 2006; Energy Security in Europe, 2017).

Енергетична безпека європейських країн пов'язана з низкою окремих складових. Однією з найважливіших є безпека постачання ресурсів. В умовах значної залежності від зовнішніх постачальників, пов'язаних з політикою Росії політично вмотивованих перебоїв в енергопостачанні або значних стрибків цін, увага

традиційно приділяється диверсифікації постачальників та транспортних шляхів, що передбачає досягнення енергетичного балансу, створенню стратегічних запасів з метою уникнення перебоїв у постачанні. У цьому контексті внутрішньої та зовнішньої політики енергетична політика поступово набуває примусового характеру, оскільки ЄС шукає не лише надійних та сталих енергетичних партнерів, а й партнерів, які можуть відповідати його нормативно-правовій базі. Для того, щоб забезпечити дотримання вимог, ЄС прагне отримати можливість запроваджувати жорсткі санкції як проти своїх держав-членів (наприклад, за переговори щодо контрактів на постачання без консультацій з ЄС), так і проти третіх країн (зокрема проти зовнішніх партнерів, таких як Росія, за її діяльність в Україні, яка підриває цінності ЄС) (Konstantinides & Mantzari, 2018).

Високі ціни та проблеми з постачанням для частини країн зробили актуальним розвиток атомної енергетики, що пов'язано з плануванням будівництва нових атомних електростанцій, що, в свою чергу пов'язане із актуалізацією використання сучасних ядерних технологій, екологічними проблемами, зокрема, з питаннями постачання палива, збереження відпрацьованого палива або відходів. Крім того, є потреба у створенні та вдосконаленні ефективної системи контролю за цивільною атомною промисловістю, пов'язаною з ядерними технологіями, що вступає у протиріччя з режимом нерозповсюдження ядерної зброї (Grevi, 2006; Energy Security in Europe, 2018). Енергетична безпека тісно пов'язана з розвитком економіки, що викликає питання енергетичної ефективності, та екологічною безпекою, що в цілому визначає потребу розвитку енергетики із застосуванням відновлюваних джерел енергії, щоб уникнути зростання викидів CO₂, із залученням інвестицій.

Таким чином, для протистояння безпековим загрозам та викликам у сфері енергетики, ЄС ще до повномасштабного вторгнення російського агресора в Україну потребував чіткої злагодженої довгострокової політики в цій сфері, розробки питань захисту інфраструктури, диверсифікації постачання енергоресурсів. Запровадження стратегічних безпекових документів у цілому дозволило підготуватись до викликів, пов'язаних з російською агресією, хоча вже сьогодні лунають заклики до оновлення стратегічних документів у сфері енергетики та енергетичної безпеки. Крім того, частина країн-членів ЄС в силу різних причин не була готовою скоротити поставки енергоносіїв. У період до повномасштабного вторгнення ще одним ризиком була волатильність цін на вуглеводні. Так, під час пандемії, ціна на більшість продуктів впала до рекордних позначок. З післяковідною активізацією ринку ціни значно вирости, що ускладнювало адаптацію ринку до тогочасних реалій.

На думку експертів Міжнародного валютного фонду, енергетичні проблеми в ЄС почались з кінця літа 2021 р., що було пов'язане із похвалленням світової економіки після ковідних локдаунів, яке призвело до збільшення використання глобального споживання енергії. У другій половині 2021 р. спостерігається активізація ринків нафти, природного газу та вугілля, що призвело до зростання цін через недостатню пропозицію попиту. Саме в листопаді 2021 р., за три місяці до вторгнення, уряд США оголосив про перший випуск зі свого стратегічного нафтового резерву.

Агресивні кроки Росії напередодні повномасштабного вторгнення на відміну від подій 2014 р. викликали потребу санкційної політики та обмеження використання енергоносіїв, які постачала держава-агресорка. Метою було обмежити здатність Кремля фінансувати війну, шляхом запровадження помітних економічних та політичних втрат російської політичної еліти, позбавлення Росії економічної опори (Sanctions introduced by the EU against Russia..., 2023).

Перші санкції ЄС проти Росії були запроваджені у березні 2014 р. у відповідь на незаконну анексію Криму та навмисну дестабілізацію України. За день та після повномасштабного вторгнення Росії в Україну до сьогодні запроваджено 11 пакетів санкцій, які стосуються різних сфер обмежень агресора, включно з енергетикою. Перше розширення санкцій відбулось із визнанням Росією так званих ЛНР та ДНР, і

включення їх до складу РФ: перший пакет санкцій проти Росії був введений 23 лютого 2022 р., але він не передбачав прямих обмежень на енергетичну складову (EU adopts package of sanctions in response to Russian..., 2022). Другий пакет санкцій (25 лютого 2022 р.) був спрямований і на енергетичний сектор, так як обмежував продаж, постачання, передачу, експорт в Росію низку товарів і технологій у нафтопереробній сфері, а також обмеження на надання пов'язаних з цим послуг (Russia's military aggression against Ukraine..., 2022). Ця заборона насамперед була спрямована на зменшення потенціалу переробки нафтової сировини, тим самим на майбутнє мали зменшитися обсяги поставок. На той час ЄС був обмежений насамперед технічною неготовністю скоротити постачання енергоносіїв.

Наступний санкційний крок щодо санкцій в енергетиці був зроблений 15 березня 2022 р. у четвертому пакеті санкцій. В ньому вводилася заборона на нові інвестиції у російський енергетичний сектор, за винятком атомної енергетики та транспортування енергетичних продуктів, а також запроваджувалась заборона на продаж, постачання, передачу чи експорт товарів чи технологій, або на надання технічної чи фінансової допомоги, необхідної для транспортування викопного палива, зокрема вугілля, нафти та природного газу (Council Regulation..., 2022).

П'ятий пакет санкцій, запроваджений 8 квітня 2022 року, передбачав заборону на купівлю, імпорт чи передачу вугілля та іншого твердого викопного палива в ЄС, якщо воно походить з Росії або експортується з Росії, починаючи з серпня 2022 р. (EU adopts fifth round of sanctions against Russia..., 2022). Таким чином, країнам-членам було надано час для переорієнтації ринку з метою зменшення негативних наслідків для їх економіки. Шостий пакет, прийнятий 3 червня 2022 р., передбачав план дій відмови від російських енергоносіїв. Так, було вирішено заборонити купівлю, імпорт чи передачу сирової нафти, деяких інших нафтопродуктів із Росії в ЄС. Однак було передбачено, що це не відбуватиметься одразу, а процес буде поступовим і займе від 6 місяців для сирової нафти, що має морське походження, до 8 місяців – для інших продуктів переробки нафти. Крім того, було передбачено винятки. Зокрема імпорт сирової нафти трубопровідним транспортом зберігався (Russia's aggression against Ukraine..., 2022), адже низка європейських держав не мала змоги відмовитись від поставок, так як їм було досить складно швидко знайти альтернативу.

У наступних санкціях ЄС продовжив обмежувати можливості постачання нафти з РФ. Так, у восьмому пакеті санкцій від 6 жовтня 2022 р. розпочався процес встановлення обмеження цін на морське транспортування сирової нафти та нафтопродуктів до третіх країн. Узгоджений пакет увів основу для встановлення обмеження цін на морське транспортування російської нафти. Була введена заборона здійснювати морські перевезення та надавати технічну допомогу, брокерські послуги, фінансування чи фінансову допомогу транспортуванням морем до третіх країн сирової нафти від грудня 2022 р. або нафтопродуктів, які походять або експортуються з Росії, від лютого 2023 р. Дозволялось надавати транспортні послуги, якщо нафту або нафтопродукти було закуплено за попередньо встановленою ціною або дешевше (EU adopts its latest package of sanctions against Russia..., 2022).

Логічним доповненням до цього пакету санкцій стало рішення встановити граничну ціну на сирю нафту та нафту, отриману з бітумінозних мінералів. Відповідне рішення було прийняте 3 грудня 2022 р. (Russian oil: EU agrees on level of price cap, 2022). Групою семи (G7) було встановлено граничну ціну в 60 доларів США за барель (G7 agrees oil price cap..., 2022). Подібне рішення було прийняте для того, щоб зменшити доходи РФ від продажу нафти, обмежити стрибки цін, спричинені надзвичайними ринковими умовами. Консолідація європейських партнерів України, активність української дипломатії дозволили ЄС переглянути ціни на російську нафту, тож 4 лютого 2023 р. були встановлені нові ціни. Так, вартість звичайної сирової нафти, що торгується зі знижкою, було встановлено на рівні 45 доларів США за барель, другий ліміт ціни на нафтопродукти, що торгуються з премією до сирової

нафти, встановлений на рівні 100 доларів США за барель (EU agrees on level of price caps for Russian petroleum products, 2023).

Обмеження насамперед спрямовані на те, щоб зменшити частку російської нафти на світовому ринку, тим самим докорінно послабити становище РФ. Санкції призвели до зменшення попиту на нафту з РФ. І хоча Україна ще у листопаді 2022 р. пропонувала обмежити ціни на нафту 30-40 доларами (Zelenskiy called to limit the price of Russian, 2022), але це не було прийняте.

До питань обмежень в сфері постачання енергоресурсів з Росії ЄС повернувся у прийнятому 23 липня 2023 р. одинадцятому пакеті санкцій, який серед іншого передбачав заборону на доступ до портів ЄС суден, які вимикають свою навігаційну систему відстеження під час транспортування російської нафти, яка потрапляє під заборону на імпорту нафти або під обмеження цін. Також пакетом було передбачено припинення можливості імпорту російської нафти трубопроводами до Німеччини та Польщі. Окрім того, передбачалась можливість відступу від заборон на експорт казахстанської нафти до ЄС, продовження винятку щодо ліміту цін на сахалінську нафту для Японії до 31 березня 2024 р. (The Council of the European Union adopted the following additional measures, 2023). Таким чином, санкції суттєво обмежили постачання до ЄС російських вугілля, газу і нафти, хоча для деяких країн було зроблено виняток через їх значну залежність від транспортування енергоносіїв.

Санкцій, на жаль, практично не було запроваджено в атомній енергетиці, що дозволяє Росії і далі розвивати свій атомний бізнес. Німеччина, яка повністю відмовилась від атомної енергетики, активно лобіює ініціативу відмови від неї в ЄС. Протилежну позицію займають Угорщина та Франція, які багато років активно співпрацюють у цій сфері з Росією. Російські компанії продовжують брати участь у багатьох проєктах, пов'язаних із розробками нових технологій в ядерній енергетиці, водночас отримуючи від західних компаній електроніку для побудови АЕС (Pavlenko, 2023).

Процес усунення Росії з міжнародного ринку атомної енергетики лише розпочинається, є складним і сповненим протиріч, але шлях до розв'язання проблеми існує. Він має передбачати припинення будь-якої співпраці з «Росатомом» у сфері технологій та диверсифікацію ринку палива для АЕС (Pavlenko, 2023). Виникає і питання технологічних викликів у розвитку європейської атомної енергетики: лише Франція має готову компанію-постачальника ядерних електростанцій, яка може побудувати робочу атомну електростанцію з нуля, але вона також має значні проблеми з потужностями, що вимагатиме величезних інвестицій для задоволення попиту Франції на атомні електростанції до 2040-х років.

Єврокомісія, розглядаючи питання щодо Зеленої політики ЄС, попередила, що мета кліматичної нейтральності буде ускладнена очікуваним значним зростанням попиту на електроенергію до 2050 р., в тому числі на електроенергію, транспорт і опалення. Виходячи з цього, Єврокомісія прогнозує, що протягом наступних 25 років будуть необхідні нові інвестиції в атомну енергетику в Європі (Leca, Prandin, Van Schaik & Cretti, 2023).

Відмовляючись від російських вуглеводнів, ЄС змушений шукати альтернативні поставки та створення умов їхньої реалізації. Окрім збільшення видобутку власного вугілля, діють угоди про постачання із США, Австралії, Колумбії, так як ці країни вже експортують цей ресурс та мають достатні можливості, щоб перекрити російську частку ринку (Otkydach & Bohdiazh, 2022). Також до цього переліку потенційно може долучитись Індонезія, яка вже понад п'ять років вважається одним із головних експортерів вугілля у світі (Holz et.al, 2018).

Диверсифікація ринку нафти призвела до збільшення експорту зі Сполучених Штатів, до яких додалися країни Північної Африки, Перської затоки та Азербайджан (Otkydach & Bohdiazh, 2022). У перший період часу США відіграли найбільшу роль у альтернативній поставці нафти до ЄС (United States Gasoline Prices, 2023). Окрім того, США було проведено консультації з Іраном та Венесуелою, потенційними

постачальниками нафти до Європи, однак розв'язання питання з Іраном, що могло б сприяти зняттю частини санкцій і уможливленню поставок до Європи, ускладнила ізраїльсько-палестинська війна. Не менш складним є питання домовленостей з Венесуелою, але процес розпочато (The United States gave the go-ahead for the supply, 2022). Залишається ще нерозв'язаною проблема надходження російської нафти до ЄС через треті країни попри санкції, що потребує докладнішого контролю (Russian oil continues to reach Europe through third countries..., 2023). Важливим аспектом впливу на агресора мало б стати також припинення постачання обладнання та комплектуючих до нього у сфері нафтовидобувних технологій (Why should Western governments completely block..., 2023; Savvitskiy & Raiter, 2023).

Альтернативами Росії у поставках газу є Азербайджан, який експортував у Європу газ до війни через TANAP – газогін, прокладений з Азербайджану до Європи через Туреччину. Газу з родовища Шах-Деніз постачається з початковою потужністю 16 млрд. кубометрів на рік, однак відбувається збільшення поставок, яке наприкінці 2023 р. становитиме 23 млрд. кубометрів. Поставки газу до ЄС також здійснюють Норвегія, Алжир (Borrell, 2022), укладено угоди з Ізраїлем та Єгиптом. Інший альтернативний варіант – це купівля зрідженого газу, який доставляється морським шляхом через спеціальні ЗПГ-термінали. Окрім США, такі поставки протягом кількох років здійснюють Катар, Алжир та Нігерія (Three countries provided almost 70% of liquefied natural gas..., 2022). Для налагодження поставок міністр економіки Німеччини зустрівся з колегою в Катарі та відвідав ОАЕ (Germany Opens Door to Qatar Natural Gas in Pivot from Russia, 2022).

Окрім пошуку ресурсів Європейська комісія зайнялась впровадженням вигідних умов для розвитку відновлювальних джерел енергії. Так, 9 листопада 2022 року Європейською комісією був запропонований та затверджений новий тимчасовий надзвичайний регламент для прискорення впровадження відновлюваних джерел енергії. Разом із диверсифікацією поставок і економією енергії, розгортання більшої кількості відновлюваних джерел енергії є частиною плану ЄС покласти край залежності від російського викопного палива (REPowerEU..., 2022).

ЄС може забезпечити свою стійкість щодо постачання енергоносіїв, не зважаючи на різноманітні геополітичні виклики, для чого правильною відповіддю буде розвиток Зеленого курсу: запровадження нових чистих технологій та стимулювання використовувати відновлювані джерела енергії, таким чином – скорочення залежності ЄС від імпортованого викопного палива, підвищення енергоефективності, розроблення альтернативи для промисловості, зокрема, можливості використання водню, а також посилення ціноутворення на вуглець і прискорення переходу до чистої та сталої мобільності (How can the EU ensure its resilience..., 2023).

За даними Міжнародного енергетичного агентства, використання енергії сонця поки що є найдешевшим джерелом електроенергії в історії. Ціни на викопні джерела електроенергії зросли більше порівняно з відносно невеликим зростанням цін на сонячні фотоелектричні системи, що, у свою чергу, ще більше знизило відносні ціни на сонячну енергію за кіловат потужності та фактично вироблену електроенергію. Важливо те, що ціни на акумулятори та електромобілі так само швидко знизилися, що призвело до швидкого зростання впровадження (Wagner, 2022), що так само позитивно впливає і на скорочення потреб у переробленій нафті, і на екологію.

Проведення політики ЄС щодо скорочення викидів вуглецю до середини століття дозволить багаторазово окупити інвестиції в «зелену економіку», а також позитивно вплинути на екологію регіону та планети. ЄС укладено угоди з Казахстаном, Єгиптом, Намібією та Алжиром, спрямовані на співпрацю у виробництві зеленого водню для сприяння потенціалу «експорту зеленої енергії» цих країн, але їх укладення не сприяє власним розробкам ЄС у цій сфері (Leca,

Prandin, Van Schaik & Cretti, 2023). При цьому, на думку дослідників з European Conservatives and Reformists Group, водневі технології поруч з атомною енергетикою є більш реалістичною перспективою розвитку екологічної енергетики порівняно із використанням енергії вітру та сонця (Energy Security, 2021).

Водночас, зростання оптових цін на газ, може значно посилити інфляцію, тому країни-члени ЄС намагаються скоротити використання газу шляхом економії. Вони заохочують домогосподарства та підприємства економити енергію. Зокрема, в Італії уряд встановлює мінімальні та максимальні рівні для опалення та охолодження. Аналітичне моделювання показує, що, зокрема, в Німеччині добровільна економія споживачів може зменшити економічні витрати на третину, а добре розроблений план нормування газу може скоротити його використання до 3/5 (Flanagan, Kammer, Pescatori & Stuermer, 2022).

Нааявність покупців російської нафти поза ЄС (Китай, Індія та ін.) дозволяє Росії отримувати прибутки з її продажів, хоча і в меншому обсязі. Наростила обсяги імпорту російського викопного палива і Туреччина, яка, крім того, спільно з агресором розвиває атомну енергетику. Це уповільнює процес дії санкцій на російську економіку, хоча заборони та обмеження цін у ЄС призвели до зниження щоденних доходів від викопного палива з блоку майже на 85%, впавши з піку в березні 2022 р. з 774 мільйонів доларів на день до 119 млн. доларів (станом на 22 лютого 2023 р.). Незважаючи на те, що Індія тим часом збільшила імпорт викопного палива з 3 млн. доларів на день (у день вторгнення) до 81 мільйона доларів на день станом на 22 лютого цього року, це збільшення не наближається до «діри» у 655 млн. доларів внаслідок скорочення імпорту країнами ЄС.

Подібним чином, навіть якщо африканські країни подвоїли свій російський імпорт палива з грудня минулого року, російський морський експорт нафтопродуктів все одно скоротився на 21% з січня 2022 р. Загалом із свого піку 24 березня, який становив близько 1,17 млрд. доларів щоденного доходу, російські доходи від викопного палива знизилися більш ніж на 50% до лише 560 млн. доларів США щодня. Разом зі скороченням закупівель ЄС ключовим фактором стало зниження ціни на російську сиру нафту, яка також знизилася майже на 50% після вторгнення, з 99 доларів США за барель до 50 доларів США (Conte, Kostanidi & Wadsworth, 2023).

Висновки. Найважливішим наслідком повномасштабної агресії в Україні є поява розуміння в Європейському Союзі того, що енергетична безпека є геополітично та стратегічно важливою для державної та національної безпеки і не може більше відігравати роль лише товарних відносин. В силу цих особливостей енергетична безпека значною мірою впливає на зовнішньополітичну діяльність ЄС. У 2022 році країнам ЄС було дуже складно одразу ввести часткове чи повне обмеження ембарго на окремий вид ресурсу, так як це було складно зробити технічно, було неможливо одразу запустити притік ресурсів з альтернативних джерел, був брак політичної волі для прийняття складних рішень.

Союз, санкційно підтримуючи Україну і відмовляючись від російських енергоносіїв, диверсифікує джерела постачання вуглеводнів, розвиває кліматичні політики, пов'язані з Зеленим курсом, водневі технології, атомну енергетику (хоча її розвиток є все ще залежним від співпраці з Росією, що створює нові безпекові виклики для ЄС, включно із промисловим шпигунством). Зростання цін на енергоносії можуть викликати протести і таким чином дестабілізувати суспільство, що вимагає запровадження чіткої енергетичної політики, прискореного переходу на енергоощадні технології та перехід на відновлювані джерела енергії, що водночас допоможе у боротьбі зі зміною клімату. ЄС необхідно зміцнити стійкість своєї енергетичної системи, інвестуючи в накопичувачі енергії, зелений водень та низьковуглецеві джерела.

Санкційна політика щодо РФ пришвидшує темпи трансформації російської економіки в економіку закритого типу, про що свідчать заходи уряду країни-агресорки як щодо фіскальної, так і монетарної політики. Російська економіка хоч і

повільно, але втрачає прибутки на тлі зменшення обсягів імпорту з РФ (насамперед енергоресурсів) та статус надійного та одного з найбільших експортерів товарів і послуг. Економіка РФ поступово послаблюється, що в майбутньому може призвести до економічної кризи. Водночас, диверсифікація постачання має враховувати можливість нової залежності від недемократичних країн, що несе в собі ризики для цих постачальників та ЄС.

REFERENCES

- Borrell, J.** (2022). The war in Ukraine and its implications for the EU. *European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/2wEJiv7o>
- Coal production and consumption statistics (2022). *Eurostat. Statistics Explained*. Retrieved from <https://cutt.ly/twEJjCMC>
- Communication from the commission to the European parliament and the council. European Energy Security Strategy (2014). *European Commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/swEJoxRS>
- Conte, N., Kostanidi, Ch. & Wadsworth, C.** (2023). Which Countries are Buying Russian Fossil Fuels? *Visual Capitalist*. Retrieved from <https://cutt.ly/hwEJoYma>
- Council Regulation (EU) 2022/428 of 15 March 2022 amending Regulation (EU) No 833/2014 concerning restrictive measures in view of Russia's actions destabilizing the situation in Ukraine (2022). *Council of the European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/DwEJoZrX>
- Energy Security (2021). *ECR*. Retrieved from https://ecrgroup.eu/campaign/energy_security
- Energy security in Europe (2017). *SIPRI*. Retrieved from <https://cutt.ly/bwEJo4ET>
- EU adopts fifth round of sanctions against Russia over its military aggression against Ukraine (2022). *Council of the European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/pwEJp4ZB>
- EU adopts its latest package of sanctions against Russia over the illegal annexation of Ukraine's Donetsk, Luhansk, Zaporizhzhia and Kherson regions (2022). *Council of the European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/TwEJjnfs>
- EU adopts package of sanctions in response to Russian recognition of the non-government controlled areas of the Donetsk and Luhansk oblasts of Ukraine and sending of troops into the region (2022). *Council of the European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/VwEJjEgl>
- EU agrees on level of price caps for Russian petroleum products (2023). *Council of the European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/YwEJjABq>
- Flanagan, M., Kammer, A., Pescatori, A. & Stuermer, M.** (2022). How a Russian Natural Gas Cutoff Could Weigh on Europe's Economies. *IMF Blogs*. Retrieved from <https://cutt.ly/3wEJjonw>
- G7 agrees oil price cap: reducing Russia's revenues, while keeping global energy markets stable (2022). *The European Commission*. Retrieved from https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7468
- Germany Opens Door to Qatar Natural Gas in Pivot from Russia (2022). *Bloomberg*. Retrieved from <https://cutt.ly/lwEJkww7>
- Grevi, G.** (2006). *CFSP and Energy Security EU*. Paris: Institute for Security Studies Retrieved from <https://cutt.ly/fwEJkyNR>
- Holz, F., Kafemann, V., Sartor, J., Scherwath, T. & Spencer, T.** (2018). What does "peak coal" mean for international coal exporters? *IDDR*. Retrieved from <https://cutt.ly/XwEJkl8Z>
- How can the EU ensure its resilience despite diverse geopolitical challenges? (2023). *European Commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/wwEJWaJL>
- Konstantinides, T. & Mantzari, D.** (2018). Common foreign and security policy and energy policy. Blockmans, S. & Koutrakos, P. (eds.). *Research Handbook on the EU's Common Foreign and Security Policy*. GB: Edward Elgar. Retrieved from <http://centaur.reading.ac.uk/70317/>
- Kovalenko, O.** (2023). The Kremlin increased Orbán's nuclear bribe – Bloomberg. *UNIAN*. Retrieved from <https://cutt.ly/AwEJzIzC> // **Коваленко, О.** (2023). Кремль збільшив ядерний хабар Орбану – Bloomberg. *УНІАН*. Retrieved from <https://cutt.ly/AwEJzIzC>

- Leca, L., Prandin, F., Van Schaik, L. & Cretti, G.** (2023). REPower Security: Rethinking European energy relations in times of crisis. *GLOBSEC*. Retrieved from <https://cutt.ly/bwEJzXke>
- Lu, M. & Athul, A.** (2020). Visualizing the EU's Energy Dependency. Retrieved from <https://www.visualcapitalist.com/visualizing-the-eus-energy-dependency/>
- Mackowiak-Pandera, J.** (2023). Europe needs a new energy security strategy. *EUROACTIV*. Retrieved from <https://cutt.ly/1wEJxpp3>
- Otkydach, O. & Bohdiazh, K.** (2022). Energy policy of the European Union in the context of the Russian-Ukrainian war. *ADASTRA*. Retrieved from <https://cutt.ly/6wEJxQQh> // **Откидач, О. & Богдяж, К.** (2022). Енергетична політика ЄС у контексті російсько-української війни. *ADASTRA*. Retrieved from <https://cutt.ly/6wEJxQQh>
- Pavlenko, O.** (2023). Sanctions of nuclear power: how to rid Europe of dependence on nuclear energy of the Russian Federation. *Yevropeiska pravda*. Retrieved from <https://www.euointegration.com.ua/articles/2023/05/3/7160888/> // **Павленко, О.** (2023). Санкції ядерної сили: як Європі позбутися залежності від атомної енергетики РФ. *Європейська правда*. Retrieved from <https://www.euointegration.com.ua/articles/2023/05/3/7160888/>
- Perevozova, I.V., Hryniv, P.M., Dubovytskyi, I.S., Hrabatyn, A.V. & Lastovets, O.I.** (2022). The influence of the Russian invasion in Ukraine on EU energy security. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Seriya ekonomichna. Seriya yurydychna*, 34, 19-29. <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7057469> // **Перезовова, І.В., Гринів, П.М., Дубовицький, І.С., Грабатин, А.В. & Ластовець, О.І.** (2022). Вплив російського вторгнення в Україну на енергетичну безпеку ЄС. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*, 34, 19-29. <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7057469>
- Petkova, M.** (2022). Weekly data: Cutting nuclear links with Russia may be harder than cutting fossil fuel imports. *Energy Monitor*. Retrieved from <https://cutt.ly/7wEJcHaE>
- Polish Cabinet approves law to ban Russian coal imports (2022). *Reuters*. Retrieved from <https://cutt.ly/1wEJcVDM>
- Previous energy strategies (2014). *The European Commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/7wEJc92g>
- REPowerEU: Commission steps up green transition away from Russian gas by accelerating renewables permitting (2022). *The European commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/twEJc68z>
- Russian Federation. (2022). *World Trade Organization*. Retrieved from <https://cutt.ly/dwEJmCAF>
- Russian oil continues to reach Europe through third countries despite EU sanctions - Spiegel (2023). *Yevropeiska pravda*. Retrieved from <https://www.euointegration.com.ua/news/2023/05/22/7162146/> // Російська нафта продовжує надходити до Європи через треті країни попри санкції – Spiegel (2023). *Європейська правда*. Retrieved from <https://www.euointegration.com.ua/news/2023/05/22/7162146/>
- Russian oil: EU agrees on level of price cap (2022). *Council of the European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/DwEJvHFf>
- Russia's aggression against Ukraine: EU adopts sixth package of sanctions (2022). *Council of the European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/CwEJvUur>
- Russia's military aggression against Ukraine: EU imposes sanctions against President Putin and Foreign Minister Lavrov and adopts wide ranging individual and economic sanctions (2022). *Council of the European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/EwEJvSbQ>
- Sanctions introduced by the EU against Russia due to the invasion of Ukraine (2023). *Yevropeiska komisiiia*. Retrieved from <https://cutt.ly/dwEJbhM5> // Санкції, запроваджені ЄС щодо Росії через вторгнення в Україну (2023). *Європейська комісія*. Retrieved from <https://cutt.ly/dwEJbhM5>
- Savytskyi, O. & Raiter, Z.** (2023). Putin's current project: how the EU should strengthen energy sanctions against Russia. *Yevropeiska pravda*. Retrieved from <https://cutt.ly/2wEJb4BY> // **Савицький, О., Райтер, З.** (2023). Актуальний проект Путіна: як ЄС варто посилити енергетичні санкції проти Росії. *Європейська правда*. Retrieved from <https://cutt.ly/2wEJb4BY>
- Szulecki Kasper** (Ed.) (2018). *Energy Security in Europe. Divergent Perceptions and Policy Challenges* (2018). UK: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-64064-1>

- The 2030 climate and energy framework (2014). *Council of the European Union*. Retrieved from <https://cutt.ly/MwEJmzg8>
- The Council of the European Union adopted the following additional measures (2023). *The European Commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/BwEJmblF>
- The United States gave the go-ahead for the supply of Venezuelan oil to Europe - Reuters (2022). *Ukrinform*. Retrieved from <https://cutt.ly/xwEJnbj5> // США дали добро на поставки венесуельської нафти в Європу - Reuters (2022). *Укрінформ*. Retrieved from <https://cutt.ly/xwEJnbj5>
- Three countries provided almost 70% of liquefied natural gas received in Europe in 2021 (2022). *Independent Statistics and Analysis. US Energy Information Administration*. Retrieved from <https://cutt.ly/WwEJmYkT>
- Tselikh, M.** (2023). Energy security of the European Union in the conditions of Russian aggression against Ukraine. *Problemy zakonnosti*, 160, 170-191 // **Цвеліх, М.** (2023). Енергетична безпека Європейського Союзу в умовах російської агресії проти України. *Проблеми законності*, 160, 170-191.
- United States Gasoline Prices (2023). *Trading economics*. Retrieved from <https://tradingeconomics.com/united-states/gasoline-prices>
- Wagner, G.** (2022). New Energy Imperative Russia's invasion of Ukraine highlights the crisis and opportunity of the energy transition. *International Monetary Fund*. Retrieved from <https://cutt.ly/DwEJmHlb>
- Why should Western governments completely block the supply of oil and gas technology to the Russian Federation (2023). *Yevropeiska pravda*. Retrieved from <https://www.euointegration.com.ua/experts/2023/07/19/7166058/> // Чому західні уряди мають повністю перекрити постачання нафтогазових технологій до РФ (2023). *Європейська правда*. Retrieved from <https://www.euointegration.com.ua/experts/2023/07/19/7166058/>
- Zelenskyi called to limit the price of Russian oil to \$30-40 per barrel (2022). *Suspilne novyny*. Retrieved from <https://cutt.ly/AwEJQmGC> // Зеленський закликав обмежити ціни на російську нафту до \$30-40 за барель (2022). *Суспільне новини*. Retrieved from <https://cutt.ly/AwEJQmGC>
- Zettelmeyer, Je., Tagliapietra, S., Zachmann, G. & Heussaff, C.** (2022). Beating the European Energy Crisis. *Finance & Development*, 28-31.

УДК (UDC) 316.6+355.01

DOI: 10.26693/ahpsxxi2023.si.048

DEMOCRATIC VALUES IN TIMES OF WAR: THE CASE OF UKRAINE

Alina Iovcheva,

e-mail: alina.iovcheva@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3065-748X>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiiv St., 10*

David Reichardt,

e-mail: dro608@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1579-1760>

*Comenius University in Bratislava,
Slovakia, 81499, Bratislava, Šafárikovo námestie, 6*

Abstract

The article examines the peculiarities of value transformations and implementation of democratic values in the context of war. In particular, the focus is on the process of value transformation of Ukrainian society during the 2022 Russian-Ukrainian war. The article examines key aspects of this process, including the impact of the war on the level of national self-identification and patriotism. Special attention is paid to the impact of military conflicts on public attitudes towards the protection of human rights, freedom, the rule of law and other basic democratic values.

The purpose of the article is to provide a comprehensive analysis of sociological surveys, analytical reports, expert interviews and other sources that reflect the change in the value paradigm of Ukrainian society and to identify the peculiarities of the introduction of democratic value orientations during the period of hostilities. Particular attention is paid to a comparative analysis of the situation before and after the outbreak of hostilities.

In general, the article argues that the transformation of value orientations in Ukrainian society during the war was dynamic and very abrupt, caused by the shock effect. The author notes that this transition gravitates towards the value paradigm of the democratic model. However, in order to strengthen and scale this effect, a comprehensive and systematic work of all actors of value socialisation is needed, including Ukrainian politicians, media, civil society and educational institutions.

This article is important for understanding the impact of the war on the democratisation of Ukrainian society and provides practical recommendations for promoting the implementation of democratic values in the context of the conflict.

Keywords: democratic values, democratic transition, Ukraine, Ukrainian Society, Russian-Ukrainian War

ДЕМОКРАТИЧНІ ЦІННОСТІ В УМОВАХ ВІЙНИ: ПРИКЛАД УКРАЇНИ

Аліна Іовчева,

e-mail: alina.iovcheva@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3065-748X>

*Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Україна, 54003, м. Миколаїв, 68 Десантників, 10*

Девід Райхардт,

e-mail: dro608@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1579-1760>

*Університет Коменського в Братиславі,
Словацьчина, 81499, м. Братислава, площа Шафарика 6*

Анотація

У статті досліджуються особливості ціннісних трансформацій та імплементації демократичних цінностей в умовах війни. Зокрема, у фокусі розгляду – процес ціннісного транзиту українського суспільства під час російсько-української війни. У статті розглядаються ключові аспекти цього процесу, включаючи вплив війни на рівень національної самоідентифікації та патріотичності. Окрема увага приділяється впливу воєнних конфліктів на суспільне ставлення до захисту прав людини, свободи, верховенства права та інших базових демократичних цінностей.

Метою статті є комплексний аналіз соціологічних досліджень, аналітичних звітів, інтерв'ю експертів та інших джерел, які транслюють зміну ціннісної парадигми українського суспільства та виявлення особливостей запровадження демократичних ціннісних орієнтирів в період воєнних дій. Акцент робиться на порівняльному аналізі ситуації до та після початку військових дій.

Загалом у статті стверджується, що трансформація ціннісних орієнтацій в українському суспільстві в умовах війни мала динамічний, дуже різкий характер, спричинений шоковим ефектом. Автори зазначають, що цей перехід вочевидь тяжіє до ціннісної парадигми демократичної моделі. Однак, для посилення і масштабування цього ефекту необхідна комплексна і системна робота всіх акторів ціннісної соціалізації, включаючи український політикум, ЗМІ, громадянське суспільство та освітні інституції. Це дослідження має важливе значення для розуміння впливу війни на процеси демократизації українського суспільства та надає практичні рекомендації щодо сприяння імплементації демократичних цінностей в умовах конфлікту.

Ключові слова: демократичні цінності, демократичний транзит, Україна, українське суспільство, російсько-українська війна

Problem statement. Values determine the outcome of the creation or reform of political institutions, forming the content, logic and specifics of their functioning. This means that a qualitative democratic transition of any state is impossible if only formal institutions of political power are built, while the value component of its democratic character is completely ignored.

Ukraine's post-Soviet heritage and its place on the geopolitical map of Europe, from the very beginning of its independence, determined the duality of its value system. Since 1991, Ukraine has found itself in a certain value vacuum, where the old value regulators have lost their relevance, and new (democratic) ones have not yet taken hold in the public consciousness. Active value transformations in Ukrainian society began in the early

twenty-first century. The revolutions of 2004 and 2014 played a significant role in this process. In particular, the Revolution of Dignity, intensified by the armed conflict in the East of the country, actualized the accelerated value transformation of Ukrainian society. However, according to sociological research, on the eve of the full-scale Russian-Ukrainian war, traditional survival values still prevailed in Ukrainian society. Democratic and liberal values were implemented rather inconsistently. As a result, they were unstable and poorly transmitted by Ukrainian society. The population remained highly loyal to corruption and the patronage-client system of public administration, which was part of the usual logic of life in the post-Soviet, coordinates of values. On February 24, 2022, Russia's full-scale invasion of Ukraine began, which caused a crisis in the security concept of the entire European region and the world as a whole. It also produced a shock effect and quickly brought to the forefront of Ukrainian society the process of rethinking the values of freedom, independence, security and the state. According to sociological studies, it was with the outbreak of the full-scale Russian-Ukrainian war that the value paradigm of Ukrainian society acquired new qualitative democratic features.

Analysis of research and publications. A fairly large number of foreign and domestic researchers have analyzed value transformations during the war. These are mainly studies conducted in the field of philosophy and the sociology of war. Among such works are those of Alexander Moseley (Moseley, 2002), Gerald M. Mara (2019), Zachary Davis (Davis, 2012), Ella Daniel, Keren Fortuna, Sophia K. Thrun, Shaylee Cioban, Ariel Knafo (Daniel et al., 2013), J. Christopher Cohrs, Barbara Moschner, Jurgen Maes, Sven Kielmann (Cohrs et al., 2005), John Mueller (Mueller, 1991), Jeffrey C. Alexander (Alexander, 2006), George L. Mosse (Mosse, 1990), and others.

Since the beginning of the full-scale invasion, studies of various aspects of the value orientations of Ukrainian society in national science have become more relevant. For example, a number of authors (Anatoliy Yermolenko (Yermolenko, 2015), Olena Shahova (Shahova, 2022), Natalia Kostenko (Kostenko, 2002), Mykhailo Cherenkov (Cherenkov, 2019), Yevhen Golovakha, Sergey Makeiev (Golovakha & Makeiev, 2022) examine the formation of value orientations in Ukrainian society during the war.

Attention should also be paid to interdisciplinary studies that are devoted to the study of topics related to the topic of this study. Thus, it is necessary to mention the works of Ukrainian authors Valentyna Goshovska, Iurii Kisiel, Lyudmyla Lukina, Olga Gorulko, Ihor Nehulevskiy (Goshovska et al., 2022), Alina Iovcheva (Iovcheva, 2023), Olena Sakhan, Natalia Shevchuk (Sakhan & Shevchuk, 2018), who focus on the role of value orientations in the process of building a democratic transition and sustainable development in Ukrainian society. Ihor Todorov and Todorova Nataliia (Todorov & Todorova, 2019) in their work define the role of democratic values in the process of Ukraine's confrontation with the foreign policy aggression of the Russian Federation.

Summarizing the state of scientific development of the research topic in foreign and domestic scientific thought, it is necessary to state that there is considerable research interest and the availability of thorough and original works in this area. At the same time, given the substantive potential of these studies, it should be noted that not all aspects of the value transition and the introduction of democratic values in Ukrainian society have been fully explored. There is virtually no meaningful analysis of a broad source base on the subject of the study, as well as no comparative analysis of value ideals in different periods of independent Ukraine's existence.

Primary purpose. This study aims to analyse value transformations and identify the peculiarities of the introduction of the liberal-democratic value paradigm in Ukrainian society during the 2022 Russian-Ukrainian war. The study will be based on a wide range of sources, including sociological surveys, analytical reports, materials from roundtables and public discussions, speeches by diplomatic officials, interviews and comments by experts, etc.

State of scientific development. Ukraine's independence was inextricably linked to the process of rethinking social values and guidelines. However, a number of factors determined the specifics of this process. Among them:

–*The post-socialist value paradigm, which was imposed through aggressive propaganda for almost 70 years.* Despite losing its relevance, it remained the only acceptable one for the majority of the population during the first decade of independent Ukraine. With the post-communist transformation, a value transformation gradually took place. Nevertheless, as late as 2017, 30% of the Ukrainian population was nostalgic for the Soviet era (Sudakova & Rasulova, 2018). Even now, in some places in Ukrainian society, one can find Soviet-era values defined by paternalism, conformism, irrational consumption, etc.;

–*Lack of a comprehensive systemic state policy on value reorientation of the population.* The transformation of value principles and norms was mostly declarative, which resulted in the imitation of the process of value transformation and the reproduction of the societal narratives that prevailed in the Soviet era;

–*Unformed civil society that did not fulfil its function of value socialisation.* The functional single-vector nature of society did not allow the relatively large number of Ukrainian NGOs to cover a large segment of society, which led to the low engagement of citizens in the public sector – about 5%. Gradually, this figure increased, but it did not exceed 25%, which is critically low;

–*Absolute prevalence of materialistic values, the main ideological basis of which is the desire for material goods.* These types of values are typical of post-socialist countries with underdeveloped economies. Post-Soviet institutions functioned in such a way as to reproduce survival values (or, in other words, materialistic values). Such values allowed people to adapt in the face of limited resources and daily challenges (Kyselyova & Ukrainets, 2017). At the same time, materialistic values are characterised by a lack of norms and principles that profess and regulate social interaction on the basis of law, democracy, freedom of speech, transparency, equal opportunities for all citizens, etc. It should be noted that even today, in Ukrainian society, the values of personal well-being prevail over post-materialistic values.

–*Ukraine's foreign policy dual vector, which was on the verge of a value confrontation between the democratic and liberal concept of Western Europe and the traditionalist value paradigm of the Russian Federation.* According to historian T. Snyder, for at least ten years, Russian politicians have been waging an ideological war with the West in general and Europe in particular (Snyder, Plokhii & Blom, 2022). Ukraine's geopolitical position did not allow it to be indifferent to this process. This dualism was manifested, first of all, in the public consciousness of Ukrainians, who, while prioritising democratic orientations, professed traditional values. It was these traditional values, which are hybrid in nature, which led to many manipulations in Ukrainian society during the full-scale invasion. Today, analysing the deeper meanings of the Russian-Ukrainian war, we can say with certainty that it is the clash of value concepts that has determined an important component of this conflict.

When considering the value transformation of Ukrainian society, it is important to note that one of the key factors that accelerated it was the foreign policy threat that evolved into an open Russian-Ukrainian war in 2014. The fact that values are transformed during war is quite common and has been extensively studied by foreign authors. Thus, the American sociologist Jeffrey C. Alexander, who conducted case studies of the First World War, the Vietnam War, etc., determined how war affects the civil sphere and shapes social values in different contexts. He noted that in times of war, such value norms as *solidarity and unity* (war often generates a sense of unity and solidarity among members of society); *patriotism and national identity* (national symbols, rituals and stories may become more meaningful); *humanitarian values* (protection of human rights and other humanitarian norms becomes relevant in response to challenges and crises caused by war); *social activism and civic engagement* (emergence of movements or organisations advocating peace, human rights or other values, increased political engagement of society); *moral reflection* (active public debate on the ethics of war); *thirst for justice* (increased demands

for accountability for actions committed during the war, such as war crimes, abuse of power, etc.). At the same time, the author identifies the key role of the media as an actor of value socialisation, noting that it is the media that influences how values are constructed and understood in times of war (Alexander, 2006).

Another conceptual researcher in the field of value transformations is George Lachmann Mosse, who is known for his work on the cultural and social history of war, in which he highlighted the profound transformations in social norms, values and cultural dynamics caused by war. G.L. Mosse argued that wars can lead to the development of a special warrior culture in a society, which actualises attributes such as bravery, honour and self-sacrifice. In addition, among the changes caused by war, the author noted redefinition of gender roles (as women often take on new roles and responsibilities in war); development of nationalism and patriotism (perception of one's national identity and one's duties to the nation); experience of trauma and resilience (the trauma of war leads to a reassessment of social values and moral resilience); mobilisation of the masses (mobilisation of large segments of the population and changes in social hierarchies and norms as people from different walks of life unite in war) (Mosse, 1990).

There is no doubt that any military conflict transforms social norms and values. As a rule, this transformation is very dynamic, as it is caused by the shock and threat of war. As one can see, among the changes in social norms and value narratives during war, one can find a number of fairly typical characteristics that are common to different military conflicts in different regions. However, it is important to note that the impact of war on social values can vary depending on cultural, historical and individual factors.

This study analyses the value transformations that took place in Ukrainian society during the 2022 Russian-Ukrainian war. The analysis will be based on data from sociological surveys, analytical reports, and speeches by diplomatic officials, materials from roundtables and public discussions, interviews and comments by experts, etc.

Since Ukraine is currently at war and, at the same time, declares a foreign policy strategy of European integration, it is important to consider value transformations in terms of national self-determination and attitudes towards the values that are the basis of the European community, namely security, freedom, respect for human rights and the rule of law.

National identity. National self-determination is a key aspect of the formation and development of a conscious political nation, which, in turn, is the core of the national idea of any democratic state. The national self-identification of a society determines how an individual feels about belonging to a nation whose values and traditions he or she transmits and aligns with his or her own beliefs. It is through a formed national identity that cultural diversity is ensured, historical memory is preserved, civic participation is motivated, etc.

The entire history of the Ukrainian nation is a continuous struggle for national identity and self-determination. However, the issue of self-identification has been re-emerging in a new context since Ukraine gained independence. Despite the fact that the Soviet Union ceased to exist, the propaganda narratives of "one nation" and "one culture" continued to function in Ukrainian society for a long time. What was dangerous was the fact that the slogans of "brotherly unity", which were used by communist and pro-Russian political forces that retained their positions in power, were becoming ingrained in the content of Ukrainian identity. Thus, in 1998, 55.9% of Ukrainians expressed their readiness to perceive Russians as their closest relatives (Panina, 2004). The process of cultural separation intensified with the outbreak of the Russian-Ukrainian war in 2014. Already in 2017, about a quarter (27%) of respondents agreed with the statement "Ukrainians and Russians have always been and remain fraternal peoples", while in 2023, only 4% shared this (Razumkov Center, August 21, 2023). As a result of the war, the image of a "big brother" in relation to the Russian Federation in Ukrainian society was replaced by the image of an "enemy". For example, sociological data from a 2022 survey showed that 100% of Ukrainians consider Russia to be an enemy (Ukrainian sociologists discussed how

Ukrainians change..., October 22, 2023). Qualitatively positive changes were also observed in the process of national self-identification. Already in 2017, about 90% of respondents self-identified as Ukrainians, compared to 1992, when this figure was 69%. With the beginning of the full-scale invasion, this percentage reached 96% (Figure 1).

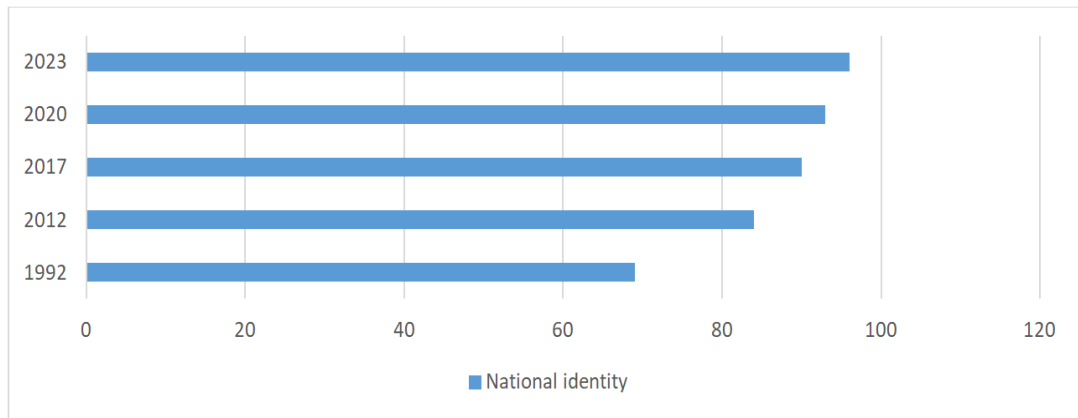

Figure 1. Dynamics of national identity of Ukrainians in 1992-2023 (Lukanska, 2021; Sociological monitoring “Ukrainian society”, 2023)

Analysing the data of sociological surveys, we can see that they correspond to the classical theories of socio-cultural changes during military conflicts. Indeed, the first thing that researchers identify when analysing value transformations during war is the activation of a sense of national belonging and patriotism (Alexander, 2006; Mosse, 1990).

Freedom or Security? The dichotomous pair “freedom – security” is a fairly common subject of research in psychology and sociology. For example, the famous sociologist and philosopher Sigmund Bauman considered the topic of freedom and security to be key in today’s globalised society and stressed the need for a deliberate approach to ensuring them. He noted that individuality increases freedom, but does so at the expense of security. However, in the absence of security, citizens are deprived of trust, without which freedom cannot be realised. On the other hand, in a society facing multiple threats, there is a risk of increased control and restriction of citizens’ freedom in the name of security. Therefore, the pursuit of security may lead to the loss of personal freedom, as the authorities may take various measures to ensure security, even if this restricts the rights of citizens (Bauman, 2001; 2005).

Given the choice between freedom and security, Ukrainians are more likely to choose security. The 2022 and 2023 polls confirmed this fact (38.8% and 54.5% respectively) (Figure 2). These figures are quite understandable in the context of war and constant threats to ordinary Ukrainians. However, it is interesting to note that before the full-scale invasion, the percentage of Ukrainians who chose security was more than 65% (Reznik, June 12, 2023). However, after the outbreak of full-scale war in February 2022, the percentage difference between security and freedom choice has decreased. On the one hand, this can be explained by the fact that is due to a smaller percentage of those who had not yet decided.

On the other side, the focus on freedom remains consistently important in Ukrainian society. According to a survey conducted by the Sociological Group “Rating” in May 2022, more than 90% of respondents identified freedom as the core value of Ukrainians (More than 90% of Ukrainians consider freedom..., October 22, 2023). Such a high figure can be explained by the fact that in times of war, the concept of “freedom” in Ukrainian society is associated with the concept of “defiance”, which in turn determines the spirit of resistance against an external enemy.

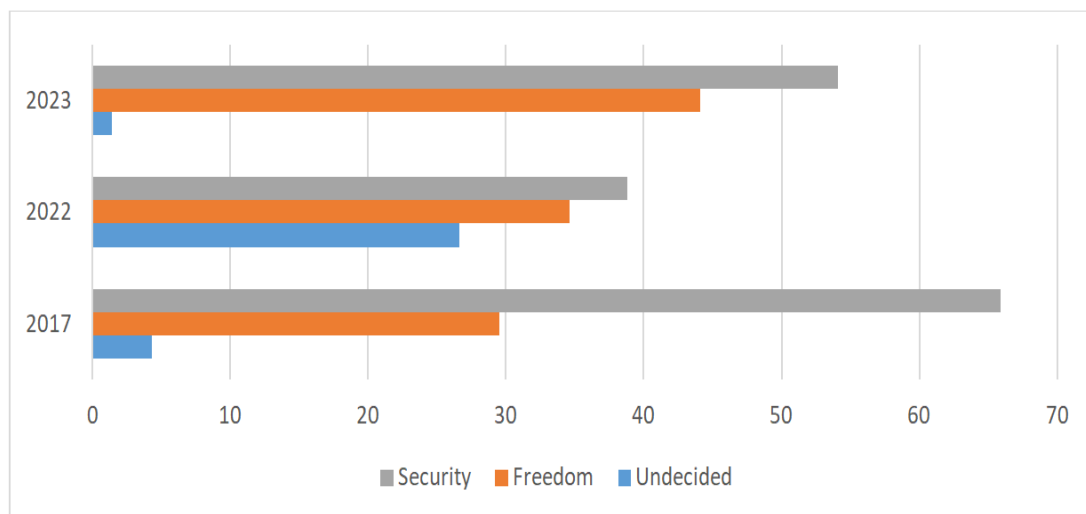

Figure 2. Attitudes of Ukrainians towards security and freedom in 2017-2023 (Socio-political orientations of Ukrainian citizens (May 2023), June 21, 2023; Reznik, June 12, 2023)

Respect for human and civil rights. Respect for human and civil rights is a fundamental value that underpins a just, humane and democratic society. It is a principle that is important at both national and international levels and is reflected in many international legal acts and agreements.

Since the beginning of its independent history, Ukraine has declared itself a democratic state based on guarantees of human and civil rights. However, the democratic transition was accompanied by internal political and economic difficulties that affected the implementation of these guarantees. Thus, corruption, instability and social problems have created restrictions on the development of a full-fledged legal system and the implementation of human rights guarantees. The new Constitution of Ukraine, adopted in 1996, became the legal basis for the respect and protection of human and civil rights.

Sociological studies show that Ukrainians associate respect for human and civil rights with the rights of children (prohibition of physical and mental violence), women (protection from domestic violence, property discrimination and sexual harassment), people with disabilities, and LGBT minorities) (Osadcha, June 1, 2022).

The key right for Ukrainians is the right to life (80%). Other important rights are the right to social security (59%), the right to work (53%), the right to liberty and security of person (55%), the right to a fair trial (54%), the right to education (52%), the right to housing (51%), etc. (Gorshenin Institute, 2017).

The analysis of opinion polls on values related to the observance of human and civil rights represents a shift from traditional narratives to pro-democratic ones. This is evidenced by a change in public opinion in favour of protecting the rights of LGBT minorities, the equal role of women in society, rejection of violence as a traditional method of raising children, and support for the rights of people with disabilities (Figure 3). It should be noted that the full-scale war has accelerated this transformation, as Russia, which is perceived by Ukrainian society as an unequivocal enemy, is an active defender and transmitter of the traditional value paradigm. Therefore, the desire to distance oneself from the enemy and form one's own cultural model accelerates the value transit of Ukrainian society.

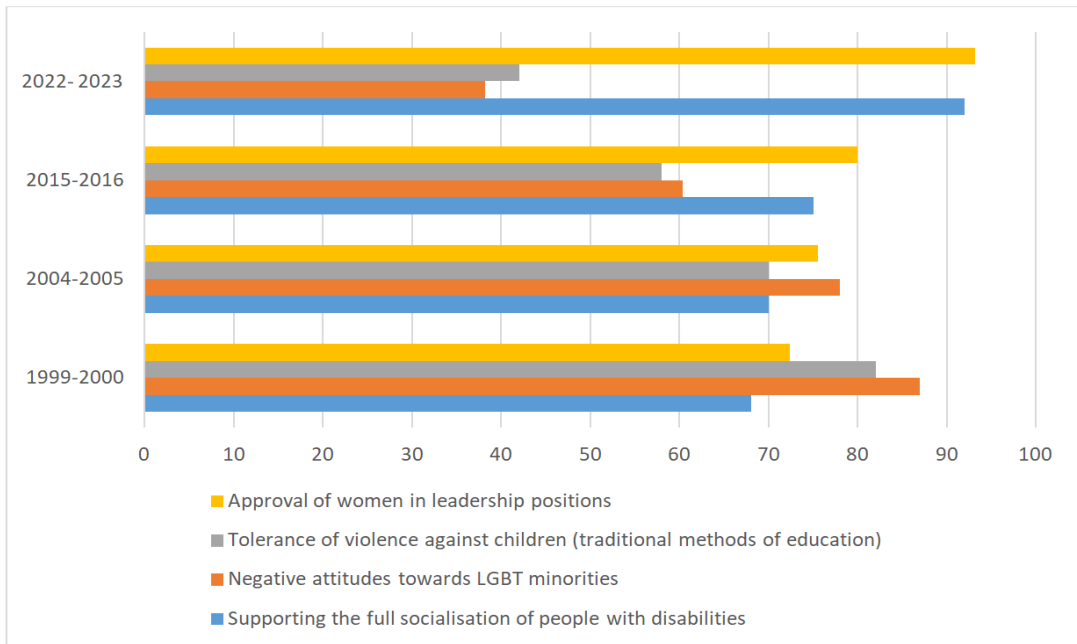

Figure 3. Attitudes of Ukrainians towards the protection of human and civil rights in 1999-2023 (Brych & Molnar, 2018; Dobrianska, Sachuk, Tekuchova & Moisa, 2020; Panina, 2004; Pechonchyk, 2017; Results of the public opinion poll on violence against children: December 2014 – May 2015; Saienko, 2007)

Rule of law and corruption. The rule of law as a value is an extremely important principle for building a just and democratic society. This norm declares equality before the law, limitation of power, protection of rights and freedoms, development of democracy, etc.

The implementation of the rule of law is inextricably linked to the phenomenon of corruption. Since the establishment of independent Ukraine, nepotism, bribery, cronyism and other forms of corrupt interaction have formed the basis of socio-political regulation. With the beginning of an active value transit in Ukrainian society (which dates back to the beginning of the 21st century and was associated with revolutionary protests), the issue of the rule of law and the fight against corruption has become more relevant.

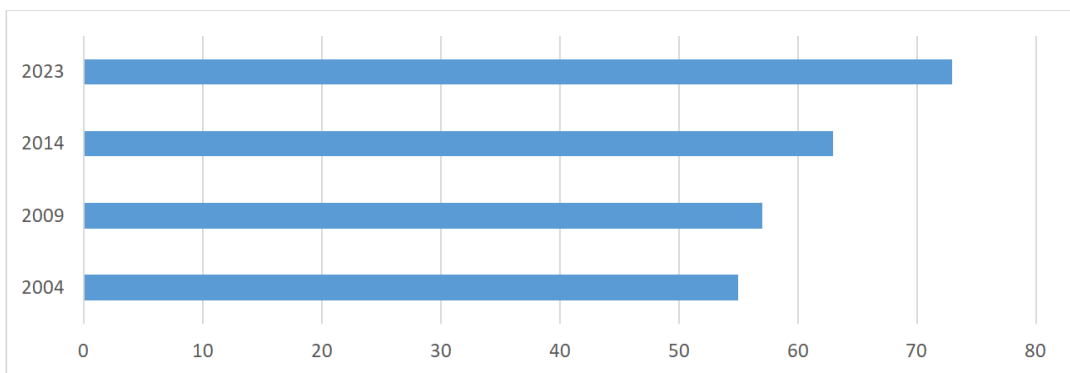

Figure 4. Recognition of corruption as the biggest threat to the development of Ukrainian society in 2004-2023 (Report on the results of the study..., 2009; Corruption is the most important problem in the country – poll, 2014; Corruption in the everyday life of Ukrainians..., October 31, 2017; Volosevych, 2020; Ukrainians named corruption as the biggest fear..., June 14, 2023)

It should be noted that Ukrainian society has always been aware of corruption as a problem and an obstacle to the development of the Ukrainian state (Figure 4). However, the underdeveloped civil society and the lack of effective mechanisms for combating corruption schemes did not allow for a full response to the existing problem.

Today, research shows that Ukrainians consider corruption to be the biggest obstacle to economic development – more so than the war (Ukrainians named corruption as the biggest fear..., June 14, 2023). This is because in times of war, the deterioration of economic and social conditions on the one hand, and the emergence of new forms of interaction on the other, usually provoke the emergence of new corruption networks. At the same time, during military conflicts, there is an increased sense of social justice, struggle for transparency in governance, etc. Accordingly, this can intensify public discontent with corrupt practices.

Conclusions. In the context of any military conflict, reassessment of important value orientations of society is an inevitable process. These transformations play an important role in shaping reactions to the war, affecting behavior and perceptions of important socio-political issues. On the one hand, the conflict is leading to the reorganization and consolidation of society in order to protect new norms and guidelines. On the other hand, value transformations, which are influenced by the traumatic effect of war, can create new challenges and conflicts in society. In general, the change in values during war reflects a complex process of adaptation and feedback of society to conflict circumstances.

The source base studied in this research confirms the fact that in the context of the war, Ukrainian society is in a state of value transit, which consists of:

– ***Raising the level of national identity cultural separation.*** In fact, an increase in patriotism and national identity is a typical reaction to military action in any society. However, what is special for Ukraine is the fact that due to the external threat and the outbreak of hostilities on the territory of Ukraine, there has been a sharp cultural separation of Ukrainians from the Russians. This process began in 2014 with the outbreak of the Russian-Ukrainian war and, despite the fact that it was not widespread among Ukrainians, laid the groundwork for the destruction of propaganda narratives about the cultural closeness of the two nations. Already with the start of the full-scale invasion, cultural separation occurred almost at lightning speed and spread throughout Ukrainian society. Almost in one day, on February 24, 2022, the image of a “big brother” in the minds of Ukrainians was replaced by an unambiguous image of an “enemy” who, in times of war, poses a threat to the country’s territorial integrity and national security. The desire to broadcast this cultural and value difference from the enemy has led to Ukrainians actively demonstrating their national identity in Ukraine and abroad.

– ***Mainstreaming the value of security.*** This transformation is also logically justified and common among societies at war. However, an interesting aspect in the context of Ukrainian society is the fact that the beginning of the war in 2014 was marked by the priority of the value of freedom over security. Only with the start of the full-scale invasion, according to polls, this priority has been changed. However, the difference in percentages is not significant. This indicates that Ukrainian society has a high degree of freedom-loving and rebelliousness, which makes it possible to resist in the face of a disproportionate resource gap of the enemy.

– ***Mainstreaming tolerance and equality in the context of human and civil rights.*** This aspect can be explained by two reasons:

1) A high level of tolerance and social equality is a sign of the democratic value paradigm, which is the carrier of the European community. In contrast, we can talk about a traditional value concept, which is represented by Russia. The desire to take distance from the enemy and integrate into the European community is a catalyst for value transformation in Ukrainian society;

2) The perception of human rights, in any context, is an intrinsic value for Ukrainian society, which is striving to become open and democratically developed.

–*An acute rejection of violations of the rule of law.* In particular, corruption. The war sharpens the sense of justice and intensifies the public's position in the fight against injustice. Ukraine is no exception. The issue of corruption has always been perceived negatively by Ukrainian society. However, with the beginning of the full-scale invasion, Ukrainians, in addition to placing the responsibility for fighting corruption on the authorities, began to feel that they were also involved in this fight. The shift from passive condemnation to action is an important social effect of war.

In general, the peculiarity of the value transformation in Ukrainian society during the war has led to the strengthening of the democratic value paradigm. However, it is important to understand that any changes during military conflicts have a rapid shock effect, and, provided the hostilities end, this effect may fade away or even roll back. In order to mitigate this risk, it is necessary that all actors of value socialisation introduce (the state, media, civil society, and educational institutions) a comprehensive systemic strategy for the implementation of liberal values in Ukrainian society.

REFERENCES

- Alexander, J.C.** (2006). *The civil sphere*. New York, NY: Oxford University Press.
- Brych, V.V. & Molnar, M.E.** (2018). The results of studying the attitude towards persons with disabilities of students whose future specialty involves professional work with them. *Ukraine. Health of the Nation*, 4/1 (53), 144-145. Retrieved from <https://cutt.ly/3wWWtoXA/>
- Брич, В.В. & Молнар, М.Е.** (2018). Результати вивчення ставлення до осіб з інвалідністю студентів, майбутня спеціальність яких передбачає професійну роботу з ними. *Україна. Здоров'я нації*, 4/1 (53), 144-145. Retrieved from <https://cutt.ly/3wWWtoXA>
- Bauman, Z.** (2001). *Community. Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z.** (2005). *Liquid Life*. Cambridge: Polity Press.
- Cherenkov, M.** (2019). Traditional values as a post-secular construct in the post-soviet context: The “pillars” of the “Russian World” vs. Ukraine’s “Revolution of Values”. *Modern Ukraine*, 26, 180-192. <https://dx.doi.org/10.30970/uam.2019.26.1107> //
- Черенков, М.** (2019). Традиційні цінності як постсекулярний конструкт у пострадянському контексті: “скрепы ‘русского мира’” проти української “революції цінностей”. *Україна модерна*, 26, 180-192. <https://dx.doi.org/10.30970/uam.2019.26.1107>
- Cohrs, J.C., Moschner, B., Maes, J. & Kielmann, S.** (2005). Personal values and attitudes toward war. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 11, 293-312. https://doi.org/10.1207/s15327949pac1103_5
- Corruption in the everyday life of Ukrainians: Why do we give bribes? To whom and why? (October 31, 2017). *Ilko Kucheriv «Democratic Initiatives» foundation*. Retrieved from <https://cutt.ly/BwWEbEIB> // Кору́пція у повсякденному житті українців: За що даємо хабарі? Кому і чому? (October 31, 2017). Фонд «Демократичні ініціативи ім. Ілька Кучеріва». Retrieved from <https://cutt.ly/BwWEbEIB>
- Corruption is the most important problem in the country – poll (April 7, 2014). *Ukrainska Pravda*. Retrieved from <https://cutt.ly/3wWEWGR3/>
- Найважливішою проблемою країни є корупція – опитування (April 7, 2014). *Українська правда*. Retrieved from <https://cutt.ly/3wWEWGR3>
- Daniel, E., Fortuna, K., Thrun, S.K., Cioban, S. & Knafo, A.** (2013). Brief report: Early adolescents' value development at war time. *Journal of Adolescence*, 36 (4), 651-655. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2013.03.009>
- Davis, Z.** (2012). The values of war and peace: Max Scheler's political transformations. *Symposium*, 16 (2), 128-149.
- Dobrianska, N., Sachuk, Y., Tekuchova, I. & Moisa, B.** (2020). *The rights of people with disabilities in Ukraine: Analytical report based on the results of the all-Ukrainian survey “Opinions and Views of the Population of Ukraine” (Omnibus) in September 2020*. Kyiv International Institute of Sociology. Retrieved from <https://cutt.ly/mwWWtN6h/>
- Добрянська, Н., Сачук, Ю., Текучова, І. & Мойса, Б.** (2020). Права людей з інвалідністю в Україні: Аналітичний звіт за результатами всеукраїнського опитування “Думки і погляди населення

- України" (Омнібус) у вересні 2020 року. Київський Міжнародний Інститут Соціології. Retrieved from <https://cutt.ly/mwWWtN6h>
- Global research of values in Ukraine (2020). Kyiv: Ukrainskyi tsentr yevropeiskoi polityky. Retrieved from <https://cutt.ly/UwWEgrxJ> // Світове дослідження цінностей в Україні (2020). Київ: Український центр європейської політики. Retrieved from <https://cutt.ly/UwWEgrxJ>
- Golovakha, Ye. & Makeiev, S.** (Eds.). (2022). *Ukrainian society in wartime. 2022: Collective monograph*. Kyiv: Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine // **Головахи, Є. & Макеєва, С.** (ред.). (2022). *Українське суспільство в умовах війни: Колективна монографія*. Київ: Інститут соціології НАН України.
- Gorshenin Institute *Ukrainian society and European values: Report on the results of a sociological survey*. (2017). Kyiv: Friedrich-Ebert-Stiftung // Інститут Горшеніна. (2017). *Українське суспільство та європейські цінності: звіт за результатами соціологічного дослідження*. Київ: Фонд імені Фрідріха Еберта.
- Goshovska, V., Kisiel, I., Lukina, L., Gorulko, O. & Nehulevskiy, I.** (2022). Development of democratic values as a basis for the consolidation of modern Ukrainian society. *Amazonia Investiga*, 11 (57), 221-231. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.57.09.23>
- Identity of Ukrainian citizens: trends of changes (May 2023) (August 22, 2023). *Ukrainian Sociological Portal* Retrieved from <https://cutt.ly/lwWWtxcC> // Ідентичність громадян України: тенденції змін (травень 2023 р.) (August 22, 2023). *Український соціологічний портал*. Retrieved from <https://cutt.ly/lwWWtxcC>
- Identity of Ukrainian citizens: trends of change (May 2023) (August 21, 2023). *Razumkov Center*. Retrieved from <https://cutt.ly/9wWQwSRC> // Ідентичність громадян України: тенденції змін (травень 2023 р.) (August 21, 2023). *Центр Разумкова*. Retrieved from <https://cutt.ly/9wWQwSRC>
- Iovcheva, A.** (2023). Implementation of EU Values in Transitional Democracies: Experience of Ukraine and the Republic of Moldova Alina Iovcheva. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, 6, 96-107. <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2023.06.096>
- Kostenko, N.** (2022). Transformation of Cultural Identities in Ukrainian Society at War: Towards a Research Programme. *The 1st International Scientific and Practical Conference «Science in the Environment of Rapid Changes»*. Brussels, Belgium: De Boeck, 108-112. Retrieved from <https://cutt.ly/PwWWMG4t> // **Костенко, Н.** (2022). Трансформація культурних ідентичностей в українському суспільстві в стані війни: до програми дослідження. *1-а Міжнародна науково-практична конференція "Наука в умовах швидких змін"*. Брюссель, Бельгія: De Boeck, 108-112. Retrieved from <https://cutt.ly/PwWWMG4t>
- Kyselyova, V. & Ukrainets, O.** (2017). Ukraine's European reforms: values matter. *Analytical Centre "Observatory of Democracy"* // **Кисельова, В. & Українець, О.** (2017). Єврореформування України: цінності мають значення. *Аналітичний Центр «Обсерваторія демократії»*. Retrieved from <https://cutt.ly/8wWEwGSa>
- Lukanska, A.** (2021, August 19). National identity is a key issue for society. *Voice of Ukraine*. Retrieved from <http://www.golos.com.ua/article/350002> // **Луканська, А.** (2021, 19 серпня). Національна ідентичність – це ключове питання для суспільства. *Голос України*. Retrieved from <http://www.golos.com.ua/article/350002>
- Mara, G.M.** (2019). *Between specters of war and visions of peace: Dialogic political theory and the challenges of politics*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780190903916.003.0001>
- More than 90% of Ukrainians consider freedom to be one of the main values (October 22, 2023). *Ukrinform*. Retrieved from <https://cutt.ly/SwWQlaF1> // Укрінформ. (October 22, 2023). Свободу вважають однією з головних цінностей понад 90% українців. Retrieved from <https://cutt.ly/SwWQlaF1>
- Moseley, A.** (2002). *A philosophy of war*. New York: Algora Publishing.
- Mosse, G.L.** (1990). *Fallen Soldiers: Reshaping the memory of the world wars*. New York, NY: Oxford University Press.
- Mueller, J.** (1991). Changing attitudes towards war: The impact of the First World War. *British Journal of Political Science*, 21 (1), 1-28.
- Osadcha, Ya.** (June 1, 2022). How the attitude towards LGBT has changed in Ukraine. *Poll. Ukrainka Pravda*. Retrieved from <https://life.pravda.com.ua/society/2022/06/1/248914/> // **Осадча, Я.** (June 1,

- 2022). Як в Україні змінилося ставлення до ЛГБТ. Опитування. *Українська Правда*. Retrieved from <https://life.prawda.com.ua/society/2022/06/1/248914/>
- Panina, N.** (Ed.). (2004). *Ukrainian society 1994-2004: Sociological monitoring*. Kyiv: Institute of Sociology of the NAS of Ukraine, SOCIS LLC, Democratic Initiatives Foundation. Retrieved from <https://cutt.ly/jwWWtFeN/> // **Паніна, Н.** (ред.). (2004). *Українське суспільство 1994-2004: Соціологічний моніторинг*. Київ: Інститут соціології НАН України, ТОВ "Соціс", Фонд "Демократичні ініціативи". Retrieved from <https://cutt.ly/jwWWtFeN>
- Pechonchyk, T.** (Ed.). (2017). *What Ukrainians know and think about human rights: A nationwide study*. Kyiv. Retrieved from <https://osvita.khpg.org/files/docs/1504784497.pdf> // **Печончик, Т.** (ред.). (2017). *Що українці знають і думають про права людини: загальнонаціональне дослідження*. Київ. Retrieved from <https://osvita.khpg.org/files/docs/1504784497.pdf>
- Report on the results of the study "Corruption and corruption risks in state administrative bodies: public opinion of Ukrainians, entrepreneurs, experts" (2009). *Democratic Initiatives Foundation*. Retrieved from https://minjust.gov.ua/m/str_21891 // Звіт за результатами дослідження "Корупція та корупційні ризики в державних адміністративних органах: громадська думка начелення України, підприємців, експертів". (2009). Фонд "Демократичні ініціативи". Retrieved from https://minjust.gov.ua/m/str_21891
- Results of the public opinion poll on violence against children: December 2014 – May 2015 (N.d.) Retrieved from <https://cutt.ly/pwWWtPi3> // Результати опитування громадської думки з питань насильства стосовно дітей: грудень 2014 – травень 2015. (N.d.) Retrieved from <https://cutt.ly/pwWWtPi3>
- Reznik, O.** (June 12, 2023). The choice of Ukrainians between freedom and security during the war. *Reanimation Package of Reforms*. Retrieved from <https://cutt.ly/1wWWtUfz> // **Резнік, О.** (June 12, 2023). Вибір українців між свободою та безпекою під час війни. *Реанімаційний Пакет Реформ*. Retrieved from <https://cutt.ly/1wWWtUfz>
- Russian aggression helped Ukrainians mentally separate from the empire (INFOGRAPHICS) (June 19, 2017). *Texty.org.ua*. Retrieved from <https://cutt.ly/DwWWtWdf> // Російська агресія допомогла українцям ментально відокремитися від імперії (ІНФОГРАФІКА). (June 19, 2017). *Texty.org.ua*
- Saienko, Y.I.** (Ed.) (2007). *Gender stereotypes and public attitudes to gender issues in Ukrainian society*. Kyiv: Institute of Sociology of the NAS of Ukraine, Center for Social Expertise. Retrieved from https://gender.org.ua/images/lib/genderni_stereotypy_ta_stav.pdf // **Сасенко, Ю.І.** (ред.). (2007). *Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві*. Київ: Інститут соціології НАН, України Центр соціальних експертиз. Retrieved from https://gender.org.ua/images/lib/genderni_stereotypy_ta_stav.pdf
- Sakhan, O. & Shevchuk, N.** (2018). On the problem of implementing European values in the Ukrainian space. *Bulletin of Yaroslav Mudryi National Law University*, 4 (39), 126-142. Retrieved from <https://cutt.ly/AwWW32Se> // **Сахань, О. & Шевчук, Н.** (2018). До проблеми імплементації європейських цінностей в українському просторі. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*, 4 (39), 126-142. Retrieved from <https://cutt.ly/AwWW32Se>
- Shahova, O.** (2022). Existence in the conditions of war. *International Psychological Forum*. Kharkiv: KhNUVS, 123-126 // **Шахова, О.** (2022). Екзистенція в умовах війни. *Міжнародний психологічний форум*. Харків: ХНУВС, 123-126.
- Snyder, T., Plokhii, S. & Blom, Ph.** (March 11, 2022). The War in Ukraine and universal values. *Institute for Human Sciences*. Retrieved from <https://www.iwm.at/blog/the-war-in-ukraine-and-universal-values-transcript>
- Sociological monitoring "Ukrainian society" (2023). *Institute Sociology NAS of Ukraine*. Retrieved from <https://cutt.ly/CwWWtKVQ> // Соціологічний моніторинг "Українське суспільство" (2023). *Інститут соціології НАН України*. Retrieved from <https://cutt.ly/CwWWtKVQ>
- Socio-political orientations of Ukrainian citizens (May 2023) (June 21, 2023). *Razumkov Center* Retrieved from <https://cutt.ly/wwWQdDwm> // Суспільно-політичні орієнтації громадян України (травень 2023 р.). (June 21, 2023). *Центр Разумкова*. Retrieved from <https://cutt.ly/wwWQdDwm>

- Sudakova, N. & Rasulova, O.** (March 19, 2018). What Ukrainians dream about and want. *Ukrainska Pravda*. Retrieved from <https://cutt.ly/CwWW5TZn> // **Судакова, Н. & Расулова, О.** (March 19, 2018). Про що мріють та чого хочуть українці. *Українська правда*. Retrieved from <https://cutt.ly/CwWW5TZn>
- Todorov, I & Todorova, N.** (2019). Democratic values in the face of the challenge of Russian foreign policy. *Geopolitics of Ukraine: History and Modern Times*, 2(23), 7-19. [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2019.2\(23\).7-19](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2019.2(23).7-19) // **Тодоров, І. & Тодорова, Н.** (2019). Демократичні цінності перед викликом російської зовнішньої політики. *Геополітика України: Історія і сучасність*, 2 (23), 7-19. [https://doi.org/10.24144/2078-1431.2019.2\(23\).7-19](https://doi.org/10.24144/2078-1431.2019.2(23).7-19)
- Ukrainians have become more tolerant and more active in protecting their rights: survey results (December 10, 2020). *ZMINA*. Retrieved from <https://cutt.ly/OwWWrCei> // Українці стали толерантнішими й активніше захищають свої права: результати опитування (December 10, 2020). *ZMINA*. Retrieved from <https://cutt.ly/OwWWrCei>
- Ukrainians named corruption as the biggest fear in the process of restoring the country after the war – survey (June 14, 2023). *ZMINA*. Retrieved from <https://cutt.ly/ewWWrPyl> // Українці назвали корупцію найбільшим побоюванням у процесі відновлення країни після війни – опитування (June 14, 2023). *ZMINA*. Retrieved from <https://cutt.ly/ewWWrPyl>
- Ukrainian sociologists discussed how Ukrainians change during the war and what they will become after it ends (October 22, 2023). *Ukrinform*. Retrieved from <https://cutt.ly/vwWEgovY> // Українські соціологи обговорили, як змінюються українці під час війни і якими вони стануть після її завершення (October 22, 2023). *Укрінформ*. Retrieved from <https://cutt.ly/vwWEgovY>
- Vice-President Jourová speech on Defending EU values in the time of the war. (January 27, 2023). *European Commission*. Retrieved from <https://cutt.ly/PwWWtCEb>
- Volosevych, I.** (2020). Corruption in Ukraine 2020: understanding, perception, prevalence. *Info Sapience* // **Волосевич, І.** (2020). Корупція в Україні 2020: розуміння, сприйняття, поширеність. Retrieved from <https://cutt.ly/kwWEQr3t>
- Yermolenko, A.** (2015). Value and normative aspects of modern warfare. *Philosophical Thought*, 1, 6-12 // **Єрмоленко, А.** (2015). Ціннісно-нормативні аспекти сучасної війни. *Філософська думка*, 1, 6-12.

УДК (UDC) 327.7 (438+437)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2023.si.061

FOREIGN POLICY INITIATIVES OF THE REPUBLIC OF POLAND IN SUPPORT OF UKRAINE IN RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Stanislav Zhelikhovskiy,

e-mail: stanislavzhel@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-6949-5931>

*Hennadii Udovenko Diplomatic Academy of Ukraine
at the Ministry of Foreign Affairs,
Ukraine, 01001, Kyiv, Velyka Zhytomyrska Street, 2*

Iryna Tykhonenko,

e-mail: irinavi2202@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7716-085X>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv, 10*

Abstract

The Republic of Poland is a strategic partner of Ukraine, and in connection with the full-scale military aggression of Russia against Ukraine, it has intensified its foreign policy activities in support of the Ukrainian side, which can be considered in several dimensions.

Firstly, it is Poland's support for Ukraine within international organizations and intergovernmental initiatives. In particular, it is lobbying for a pro-Ukrainian position in the European Union and NATO with an emphasis on supporting Kyiv's future full membership in these organizations. Initiatives of Warsaw to support Ukraine in interstate formats of cooperation in the European space – “Weimar Triangle”, “Lublin Triangle”, “Visegrad Group”, which are directly part of the national and geopolitical interests of Poland in the region.

Secondly, as a manifestation of close Polish-Ukrainian bilateral relations and Polish initiatives in opposing Russia and the spread of Russian imperialist interests, it is the provision of assistance to Ukraine in the relevant areas: 1) military (supply of Polish weapons, conducting exercises of the Ukrainian military forces, and involvement of NATO member states to strengthening Ukraine's defense capability), 2) economic (financial aid for the reconstruction of Ukraine, export-import interaction); 3) humanitarian (providing shelter to Ukrainian refugees, various components of humanitarian aid).

As a result of the study, the high level of effectiveness of Poland's foreign policy initiatives in support of Ukraine was confirmed. However, it was found that the issue of exporting Ukrainian agricultural products to Europe has a destructive effect on Polish-Ukrainian relations, becoming the object of a search for consensus in the diplomatic sphere.

Keywords: Poland, Ukraine, Russian-Ukrainian war, assistance to Ukraine, NATO

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ ІНІЦІАТИВИ РЕСПУБЛІКИ ПОЛЬЩА НА ПІДТРИМКУ УКРАЇНИ У РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ

Станіслав Желіховський,

e-mail: stanislavzhel@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-6949-5931>

*Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при МЗС,
Україна, 01001, м. Київ, вул. Велика Житомирська, 2*

Ірина Тихоненко,

e-mail: irinavi2202@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7716-085X>

*Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Україна, 54003, м. Миколаїв, вул. 68-Десантників, 10*

Анотація

Республіка Польща є стратегічним партнером України, а у зв'язку з повномасштабною військовою агресією Росії проти України активізувала свою зовнішньополітичну діяльність на підтримку української сторони, що може бути розглянуто у декількох вимірах.

По-перше, підтримка України зі сторони Польщі у межах міжнародних організацій та міждержавних ініціатив. Зокрема, лобювання проукраїнської позиції у Європейському Союзі та НАТО із акцентом на підтримку майбутнього повноцінного членства Києва у цих організаціях. Ініціативи Варшави на підтримку України у міждержавних форматах співробітництва на європейському просторі – «Веймарський трикутник», «Люблінський трикутник», «Вишеградська четвірка», що безпосередньо входить до національних та геополітичних інтересів Польщі у регіоні.

По-друге, як прояв тісних польсько-українських двосторонніх відносин та ініціатив Польщі у протидії Росії і поширенню російських імперіалістичних інтересів є надання допомоги Україні у відповідних сферах: 1) військовій (постачання польського озброєння, проведення навчань українських військових, і залучення держав-членів НАТО до зміцнення обороноздатності України), 2) економічній (фінансова допомога на відбудову України, експортно-імпортна взаємодія); 3) гуманітарній (надання прихистку українським біженцям, різних складових гуманітарної допомоги).

У результаті дослідження, підтверджено високий рівень ефективності зовнішньополітичних ініціатив Польщі на підтримку України. Проте, виявлено, що питання експорту української аграрної продукції до Європи має деструктивний вплив на польсько-українські відносини та стає об'єктом пошуку консенсусу у дипломатичній сфері.

Ключові слова: Польща, Україна, російсько-українська війна, допомога Україні, НАТО

Постановка проблеми. Республіка Польща з початку повномасштабного військового вторгнення Росії до України у лютому 2022 р. активізувала свою зовнішньополітичну діяльність на підтримку України. Вагомим чинником стала антагоністична природа відносин Польщі та Росії і розуміння офіційною Варшавою загрози, яку несе Кремль та його ідеологія імперіалізму і реваншизму не лише для Польщі, а й Європи в цілому. Варшава почала діяти як стратегічний партнер Києва, надаючи допомогу і сприяння у різних сферах, так і апелюючи до глобальних та

регіональних інтеграційних об'єднань, ініціатив щодо створення коаліції на підтримку України.

Для Варшави російсько-українська війна є стратегічним питанням та маркером зовнішньополітичної стратегії на найближчу перспективу. Зазначимо, що допомога Україні – одна з ключових зовнішньополітичних цілей Республіки Польща, що підтверджується у доповіді міністра закордонних справ Польщі З. Рау (квітень 2023 р.), який заявив, що «...безпечна Україна означає безпечну Польщу, а відповідно, й мирну Європу. Отже, це питання нашого *raison d'état* (життєвого інтересу)» (Panchenko & Koval, 2023).

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Еволюція та сучасний стан українсько-польських відносин та специфіка зовнішньої політики Республіки Польща досить ґрунтовно досліджується українською науковою школою – Є. Сінкевич (Sinkevych, 2020), О. Клочак (Klochak, 2018).

Проте, недостатньо систематизованим є питання польської допомоги Україні у російсько-українській війні зважаючи на динамічність подій. Окремі аспекти і сфери такої допомоги досліджені українськими науковцями – Н. Бойко та Л. Скокова (Boiko & Sokokova, N.d.), О. Ближняк (Blyzniak, 2023), польськими науковцями – аналітики Центру Східних досліджень (м. Варшава, Польща) Дж. Таросінські, А. Вілк (Tarociński & Wilk, 2023), Дж. Фрачик (Frączyk, 2023).

Тому, джерельною та фактологічною основами дослідження стали відповідні документи Республіки Польща, публікації польських та українських засобів масової інформації, а також Звіт Організації економічного співробітництва та розвитку.

Метою дослідження є аналіз складових та визначення рівня ефективності зовнішньополітичних ініціатив Республіки Польща на підтримку України у російсько-українській війні як на міжнародній арені – в межах інтеграційних об'єднань, так і у сприянні наданні допомоги Києву в різних сферах (військовій, економічній, гуманітарній).

Виклад основного матеріалу. На глобальному рівні міжнародно-політичної взаємодії щодо підтримки України у оборонній війні проти Росії, Польща активно голосує «за» усі відповідні резолюції в межах Генеральної асамблеї ООН, що засуджують агресора. Республіка Польща, будучи державою-членом як Європейського Союзу, так і Північноатлантичного альянсу, намагається максимально задіяти ці регіональні та трансрегіональні об'єднання на підтримку України.

У межах НАТО, Президент Польщі А. Дуда зазначив, що нова стратегічна концепція НАТО має враховувати зміни, спричинені агресією Росії проти України: «Я вважаю, що присутність НАТО в наших країнах має змінити свій профіль. Вона повинна перестати бути передовою присутністю, а повинна стати оборонною передовою присутністю, тобто оборонною і постійною», – наголосив польський лідер (The President of Poland stated..., 2022). Крім цього, польська сторона постійно наголошує на наданні більше зброї Україні, що проявилось у питаннях надання танків «Леопард» та перспективності передачі літаків F-16.

Варшава ще з часів заснування ініціативи «Східного партнерства» є лобістом українських інтересів у ЄС, підтримує євроінтеграційні прагнення України. Наприклад, у січні 2023 р. за польською ініціативою Європейська комісія виділила ВГК 10 млн. євро для забезпечення кредитної діяльності Kredobank для компаній, що працюють в Україні. Угоди підписали представники Єврокомісії, Bank Gospodarstwa Krajowego та Kredobank. Це надає можливість отримати доступ до фінансування для мікро-, малих і середніх підприємств, переважно в аграрному секторі, промисловості та агропродовольчому виробництві (\$750 billion in economic losses since..., 2023).

Незважаючи на ініціативність Варшави у всеосяжній підтримці Києва є й певні деструктивні фактори – підтримка українських аграріїв зі сторони євроспільноти, що досить вразило польських фермерів і аграріїв держав транзитерів української

сільськогосподарської продукції. Проте, Єврокомісія не лише виділяє значну кількість макрофінансової допомоги Україні, але й попри заперечення Польщі планує скасувати обмеження на імпорт українського зерна у вересні 2023 р. (The European Commission, despite Poland's objections..., 2023).

Польща активно підтримує Київ і на майданчиках так званих «географічних» моделей співробітництва. Зокрема, на зустрічі у червні 2023 р. у межах «Веймарського трикутника» (неформальний зовнішньополітичний форум між Німеччиною, Польщею та Францією), Президент Польщі А. Дуда зазначив: «Захід повинен допомогти Україні приєднатися до ЄС і НАТО, а також допомогти їй виграти оборонну війну проти Росії. Росія ніколи більше не повинна мати потенціал для нападу на іншу країну, розширення своєї сфери впливу ціною життя та власності інших людей та інших країн або за рахунок суверенітету і незалежності інших держав» (We should help Ukraine join Western community..., 2023).

У форматі «Люблінського трикутника» (регіональний альянс Польщі, Литви та України), який було засновано ще до початку повномасштабної російсько-української війни, було засуджено російську агресію проти України, а також активізовано міждержавне співробітництво. Зокрема, 11 січня 2023 р. у Львові відбувся другий саміт «Люблінського трикутника», у результаті якого сторони підписали Спільну декларацію, у якій наголошується на підтримці скликання саміту Глобальної формули миру для консолідації міжнародної підтримки мирного плану, представленого Президентом України В. Зеленським. Роль Польщі у цьому форматі не обмежується лише спільною взаємодією, а й готовністю чітко дотримуватися визначеного курсу на підтримку Києва, що виявилось у заяві надати Україні танки «Леопард-2» німецького виробництва, які на той момент Німеччина не погоджувалася передавати офіційному Києву (Blyzniak, 2023: 57).

Крім цього, польська сторона цілеспрямовано корегує багатостороннє співробітництво із залученням до нього України зважаючи на досить перспективну геополітичну Ініціативу трьох морів (Україна отримала статус партнера-учасника у червні 2022 р.). Осторонь не стоїть і «Вишеградська група», у межах якої Польща ставить за мету послабити антиукраїнську позицію Угорщини.

У пріоритетах Варшави є надання всебічної підтримки та допомоги Києву у відповідних сферах – військовій, економічній та гуманітарній, до яких долучаються організації, членами яких є Польща.

Військова сфера. Поставки озброєнь і військової техніки до Києва почалися після окупації Кримського півострову та початку війни на Донбасі, але вони були невеликими. У 2021 р. американці передали Україні військову техніку на 650 млн. доларів, а з 17 по 19 січня 2022 р. британці поставили майже 15% усіх власних гранатометів NLAW (Tarociński & Wilk, 2023).

На межі 2021-2022 рр., разом із посиленням російського військового тиску на Київ, Велика Британія, Польща, Чехія та країни Балтії вирішили безкоштовно надіслати Україні зброю і боеприпаси. Від початку повномасштабної агресії РФ (коли стало зрозуміло, що Україна витримала перший удар, а наприкінці березня 2022 р. війська агресора були змушені відійти з частини окупованих територій) характер поставок озброєнь змінився.

Масштаби військової підтримки, яку надають країни Заходу Україні у боротьбі з російським вторгненням, є безпрецедентними. За час великої війни змінилося не лише постачання озброєння і військової техніки, а й потреби захисників. Причин допомоги з боку Заходу може бути кілька. По-перше, це моральні та ідеологічні міркування – зіткнення світу свободи й демократії із російським неоімперським деспотизмом. По-друге, це міркування безпеки, оскільки є розуміння того, що у випадку перемоги Росії над Україною, вона піде далі на захід і погрожуватиме країнам-членам НАТО, а це, своєю чергою, може призвести до дестабілізації всієї Європи і навіть нової світової війни.

З огляду на зазначене, Республіка Польща та країни Балтії знаходяться в авангарді допомоги Україні. І тому Сполучені Штати Америки та Велика Британія так потужно її підтримують.

Польща є одним із найбільших західних постачальників зброї для Збройних Сил України. У лютому 2022 р. уряд Польщі ухвалив рішення про безоплатну передачу Україні військової техніки з ресурсів Збройних Сил Польщі. І з початком великої війни польська військово-технічна допомога Україні почала динамічно зростати (Prime Minister on the transfer of the Patriot system to Ukraine..., 2023).

У квітні 2022 р. Польща та Чехія передали Києву значну кількість танків, БМП, гармат і реактивної артилерії часів Варшавського пакту. Згодом США оголосили про постачання перших бронетранспортерів старого зразка та артилерії західного виробництва. Проривом стала квітнева конференція на американській авіабазі в німецькому місті Рамштайн, в якій взяли участь глави оборонних відомств сорока країн, включаючи Польщу. Ця подія ознаменувала початок чергових засідань Контактної групи підтримки України, результатом чого стало оголошення про поставки цілого ряду бронетехніки, а також знарядь і реактивної артилерії.

21 червня 2022 р. на зустрічі з послами, президент Польщі А. Дуда зазначив, що на той час Польща відправила в Україну військової техніки на 1,6 млрд. доларів. За його словами, це 240 танків, 100 одиниць бронетехніки, ракетні комплекси, гвинтівки, боєприпаси, бронезилети, кевларові шоломи (President: Poland sent equipment worth..., 2023).

На початку 2023 р. вартість польської військової допомоги досягла 2,4 млрд. євро. За підрахунками експертів (зокрема, Інституту світової економіки у Кілі), в абсолютному вираженні Польща посіла четверте місце у світі після США, Великої Британії і Німеччини. Бронетехніка (танки, бронемашини) є дуже вагомою категорією переданої в Україну військової техніки. Як заявив 17 лютого 2023 р. прем'єр-міністр Польщі М. Моравецький, Варшава передала Україні загалом близько 250 танків (в основному модернізованих Т-72) і з планами передати ще 60 Т-72 і їх польської розробки версії ПТ-91, а також 14 танків «Леопард-2» німецького виробництва.

Польща також посилила українську артилерію, насамперед гарматами-гаубицями «Краб», виготовленими в Гуті Стальовій Волі, декілька з яких надійшли ЗСУ ще у травні 2022 р. Окрім цього, українці отримали низку САУ 2С1 «Гвоздика» та реактивних систем залпового вогню БМ-21, які були на озброєнні Війська Польського. У випадку з артилерією також важливим є питання боєприпасів, які відрізняються для пострадянської техніки та зброї, виготовленої за стандартом НАТО. Польща надала Україні значні обсяги боєприпасів, як для артилерії та танкових гармат, так і для стрілецької зброї.

Польща надає Україні й зенітну зброю. До неї належать як ручні ПЗРК Piouin, так і самохідні зенітні ракетні установки 9К33 «Оса» та С-125 «Нева». Польща в контексті так званої Таллінської декларації, підписаної наприкінці січня 2023 р. очільниками й представниками міністерств оборони дев'яти країн Європи, оголосила про передачу Україні, серед іншого, пострадянських зенітних установок С-60 зі 70 тис. снарядів до них (Frączyk, 2023).

Серед техніки, яку Польща передала Україні, також були різні види стрілецької зброї, зокрема гранатомети та міномети, а також карабіни Grot виробництва збройового заводу «Лучник» в Радомі, якими зараз оснащені польські збройні сили.

Варто зазначити, що значна частина техніки, переданої Польщею, – це техніка радянського виробництва, яка була на озброєнні Війська Польського ще з часів Варшавського договору. Передача Польщею таких зразків озброєння Україні буде доповнена у Польщі поставками замовленого сучасного озброєння, наприклад, американських танків М1 Abrams, південнокорейських САУ К2 і К9.

Підтримка техніки для України також організовується в рамках приватних ініціатив, зокрема для придбання, ремонту та передачі позашляховиків українській

армії приватними особами та зборів для військової техніки — наприклад, турецького бойового безпілотноїка Bayraktar TB-2 у липні минулого року, а також розвідувальних безпілотноїків FlyEye, вироблених у Польщі та безпілотноїків, боеприпаси (так звані дрони-камікадзе) Warmate.

5 квітня 2023 р. президента України В. Зеленського здійснив до Варшави, який, як зазначають експерти, виявився досить проривним. Під час візиту були підписані документи щодо закупівлі Україною польського озброєння та виробництва озброєння. Українська армія мала замовити 150 колісних бронетранспортерів «Росомак» і три вогневих модулі компанії «Рак» (загалом 24 самохідні міномети калібру 120 мм з машинами охорони), а також 100 зенітно-ракетних комплексів Piogun. Окрім цього, було підтверджено про отримання Україною 14 польських винищувачів МіГ-29. За словами президента Польщі А. Дуди, в кінцевому підсумку Україна може отримати весь парк польських винищувачів МіГ-29 (Wilk & Ber, 2023).

Polska Grupa Zbrojeniowa та компанія Artem, що входить до складу концерну «Укроборонпром», підписали угоду про співпрацю у виробництві 125-мм танкових боеприпасів, що передбачає створення нових виробничих ліній на польських заводах. Також Польща виступає матеріально-технічним центром для перекидання військового обладнання від інших союзників до України і є головним партнером у Міжнародному координаційному центрі донорів. 22 липня 2023 р. почав функціонувати центр з обслуговування та ремонту всього сімейства танків Leopard 2 у Глівіце в Бумар-Лабендах (Head of the Ministry of National Defense..., 2023).

Наприкінці липня 2023 р. Оперативний центр Міністерства національної оборони Польщі повідомив, що вартість польської військової допомоги Україні досягла 3 млрд. євро (13,3 млрд. злотих). Це можна вважати індикатором значного зростання за попередні кілька місяців. Адже у квітні 2023 р. польське оборонне відомство повідомило про надання допомоги на суму 2,5 млрд. євро. Зазначена сума включила танки Leopard 2A4 і принаймні частину винищувачів МіГ-29, які 2023 р., які Варшава передала Києву. Це також стосується багатьох інших типів техніки, включаючи Piogun, Arrowhead, Т-72М/М1/М1R, а також 54 «Краби», зенітні комплекси «Оса» і «Нева», великі обсяги боеприпасів, запчастин, різних типів транспортних засобів тощо (Palowski, 2023).

Економічна сфера. Витрати на відбудову зруйнованої російськими військами України обчислюються сотнями мільярдів доларів. У довгостроковій перспективі залучення Польщі до процесу повоєнної відбудови України може бути найважливішим напрямком економічної співпраці між Варшавою та Києвом (Poland can be a logistics center..., 2023).

Від початку повномасштабної російської агресії Польща залучена до економічної допомоги Україні. У 2022 р. Міністерство розвитку і технологій Польщі у співпраці з Польським агентством інвестицій та торгівлі розпочало набір польських компаній, зацікавлених у відновленні експорту й участі у відбудові України. Заявки подали сотні компаній, що представляють різні галузі, зокрема будівельну, машинобудівну, ІТ та фармацевтичну промисловості, які хочуть брати участь у цьому процесі.

У рамках програми проводяться безкоштовні конференції, вебінари, тренінги та галузеві консультації для компаній з метою підготовки польського бізнесу до співпраці у відбудові України. З травня 2022 р. у Варшаві працює офіс Дія.Бізнес, який був створений у результаті співпраці із Міністерством цифрової трансформації України і Офісом з розвитку підприємництва та експорту України (We have been supporting Ukraine economically..., 2023).

Також у червні 2022 р. міністр розвитку і технологій Польщі В. Буда взяв участь в польсько-українських міжурядових консультаціях у Києві, під час яких було підписано угоду про економічне співробітництво у сфері двосторонніх інструментів підтримки торгівлі. А у вересні того ж року в Жешуві відбулося восьме засідання Польсько-української міжурядової комісії з питань економічного співробітництва під

головуванням В. Буди та віцепрем'єрки та міністерки з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України І. Верещук (A meeting of the Ukrainian-Polish Intergovernmental Commission..., 2023).

Польща стала основним партнером у фінансовій підтримці та відбудові України. На початку повномасштабного вторгнення Варшава підтримала Київ в транспортуванні зерна. До великої війни 2/3 експорту з України перевозилося морем. Однак після вторгнення Росії в Україну поставки українського зерна з чорноморських портів були припинені. Лише 22 липня було укладено угоду про розблокування експорту зерна з України через Чорне море, участь у якій Москва згодом припинила (\$750 billion in economic losses since..., 2023).

У липні 2022 р. польський уряд ухвалив постанову про агропродовольчий термінал в Гданську, щоб збільшити експортні можливості зерна вдвічі. Польща також звернулася до Єврокомісії із проханням надати їй технічну допомогу у транспортуванні зерна з України. Йшлося про контейнери, візки, перевантажувальне обладнання на кордоні.

Однак виявилося, що ціни на польське зерно є значно вищими, аніж на те, що почало надходити з України. Зазначений факт, а також заповненість зерносховищ Польщі значно знизили вартість польської сільськогосподарської продукції, вдаривши по її конкурентоспроможності та можливості аграріїв сплачувати за добрива, ціни на які значно зросли. Ситуація почала переростати в кризу, давши привід селянам протестувати по всій країні. Не допомогли вибачення віцепрем'єра і міністра сільського господарства Г. Ковальчика. Як і подальше зміщення його з посади та заяви нового очільника міністерства Р. Телуса про намагання повернути мито на український імпорт.

15 квітня 2023 р. на присвяченому питанням сільського господарства з'їзді панівної у Польщі партії «Право і справедливість» («ПіС»), лідер партії Я. Качинський повідомив про рішення уряду заборонити імпорт зерна та багатьох інших сільськогосподарських продуктів з України до Польщі. Того ж дня набула чинності постанова про заборону імпорту зерна разом з додатком із переліком товарів (The president of PiS announces help for farmers, 2023).

Подібні рішення були прийняті і в деяких інших сусідніх країнах. 28 квітня 2023 р. Європейський Союз досяг згоди із Польщею, Болгарією, Угорщиною, Румунією та Словаччиною щодо українських агропродовольчих товарів, а 2 травня 2023 р. оголосив про введення тимчасових запобіжних заходів щодо імпорту пшениці, кукурудзи, ріпаку і соняшнику з України, які діяли до 5 червня 2023 р., а потім були продовжені до 15 вересня 2023 р.

Кроки польського уряду відповідають виборчій логіці партії «ПіС», яка воліє повернути голоси села і польських фермерів. Особливо це важливо в контексті парламентських виборів.

Тим не менше, сторони з перших днів кризи зайнялися пошуком консенсусу, щоб Україна відновила змогу реалізовувати вітчизняну сільгосппродукцію на ринки країн Близького Сходу та Африки. Оскільки це важливо як для української економіки, так і для продовольчої безпеки держав Глобального Півдня, а також задля зняття подразника в українсько-польських відносинах.

Гуманітарна сфера. Польща є лідером серед донорів гуманітарної допомоги. Згідно зі звітом Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD) International Migration Outlook 2022, опублікованим у грудні 2022 р., «початкова сума польської гуманітарної допомоги для України за 2022 р. досягла 8,36 млрд. євро (приблизно 1,5% ВВП), що ставить Польщу на чолі серед 27 європейських країн-донорів допомоги Україні (Responding to Ukrainian refugee crisis, 2022).

Незадовго після початку нападу РФ на Україну польський Сейм ухвалив закон, що регулює правила перебування в Польщі громадян України, які тікають від війни. Згідно документу, поляки, які приймають родини з України, мають можливість отримати грошову підтримку у розмірі 40 злотих на день на особу, що становить

близько 1200 злотих на місяць. Витрати покриваються із польського державного бюджету (Act of March 12, 2022 on assistance to citizens of Ukraine..., 2022).

Попри те, що закон набрав чинності 12 березня 2022 р. (з дня опублікування у «Віснику законів»), тобто через певний час після російського широкомасштабного вторгнення, однак насправді вступив у силу 24 лютого 2022 р., тобто з дня початку відкритої агресії Росії проти України. Сума виплати на одну особу до тексту не включена. Її розмір озвучили представники уряду. Раніше мова йшла про 125 злотих на особу/добу, однак уряд знизив її через відсутність достатніх коштів у державному бюджеті. Потерпілим від війни були надані роз'яснення, що для того, щоб скористатися правами та отримати доступ до суспільних благ і послуг, передбачених Законом, необхідно отримати реєстраційний номер PESEL, за яким громадяни України можуть звернутися до органів місцевого самоврядування.

Також польський перевізник запропонував громадянам України безкоштовний проїзд. Біженці, які покинули свою країну після російського вторгнення, отримали змогу скористатися безкоштовними потягами, а також громадським транспортом у населених пунктах Польщі.

З великою кількістю мігруючих людей є ситуації, коли внаслідок різних факторів розлучаються члени сім'ї. Знайти загублених допомагає Національне інформаційно-пошукове бюро Польського Червоного Хреста, яке безперервно діє з 1919 р. До його основних завдань входять: проведення пошуків та з'ясування долі жертв воєн, збройних конфліктів і стихійних лих (зокрема, жертв Другої світової війни та біженців/мігрантів), пошук військових поховань в межах країни і за кордоном, проведення так званого гуманітарного пошуку у випадках, коли найближчі родичі раптово втратили зв'язок із рідним/рідними за кордоном, та пошук мігрантів з-за кордону, які зникли на території Польщі. У зв'язку з нинішньою війною є запити, заяви, заявки на відновлення зв'язку зі зниклим членом сім'ї (Polish Red Cross Annual Activity Report, 2022).

З Польщі до України також прямують колони з гуманітарною допомогою. Від початку великої війни Національна податкова адміністрація надала пріоритет постачанням гуманітарної допомоги тим, хто її в Україні потребує.

Також до допомоги залучаються благодійні та гуманітарні організації. З перших днів широкомасштабного вторгнення Карітас у Польщі допомагає двома способами: організовуючи гуманітарну допомогу мешканцям України, які залишилися в країні, і підтримуючи біженців на території Польщі.

Велику підтримку здійснює Польська гуманітарна акція (ПГА), яка регулярно організовує перевезення в Україну матеріальної допомоги для внутрішньо переміщених осіб та тих, хто не зміг покинути свої домівки. ПГА забезпечує продуктами харчування й засобами гігієни, психологічною та фінансовою підтримкою, ремонтує приватні будинки і установи, а також керує центрами психосоціальної допомоги в різних регіонах України. Загалом у 2022 р. допомогу отримали майже 300 тис. осіб по всій Україні (A year has passed since Russia attacked Ukraine..., 2023).

Також Польща постачає модульні містечка в Україну. Польська влада долучилася до будівництва центрів для людей, які залишилися без даху над головою через війну. Містечка, побудовані та обладнані на польські кошти, були започатковані, зокрема, у Львові, Бучі, Ірпені.

Згідно з базою даних Інституту світової економіки у Кілі, якщо додати орієнтовні витрати на прийом біженців, то виходить, що Польща є найбільшим донором України у світі. Станом на початок 2023 р. Польща на загальну підтримку України виділила 2,1% ВВП. На другому місці Естонія (1,7% ВВП), а на третьому — Латвія (1,3% ВВП). Окрім того, включення підтримки біженців з України робить розрив між Центральною-Східною Європою та Західною і Південною Європою ще більшим (Chrostowski, 2023).

Висновки. На основі вище згаданих фактів можна стверджувати, що зовнішньополітичні ініціативи Польщі на підтримку України є виправданими її національними та безпековими інтересами. Варшава активно виступає з проукраїнською позицією на теренах трансрегіональних (НАТО) та регіональних організацій (ЄС). Крім цього, Польща закликає до підтримки України у відповідних міждержавних об'єднаннях – «Веймарський трикутник», «Вишеградська четвірка». Вже традиційним є тристороннє польсько-литовсько-українське співробітництво у «Люблінському трикутнику». Така багатостороння дипломатія Польщі з акцентом на підтримку України у російсько-українській війні знаходить своє продовження у польських проєктах допомоги у відповідних сферах – військовій, економічній та гуманітарній. Незважаючи на позитивну динаміку, високий рівень наданої підтримки та сприяння Києву у вище зазначених сферах, останнім часом певний дисбаланс та зіткнення інтересів відчутний у питаннях експорту української аграрної продукції до Європи. Проте, держави намагаються знайти консенсус, зважаючи на стратегічність українсько-польського партнерства та розуміння польської сторони важливості перемоги України і недопущення реалізації імперіалістичних прагнень Росії.

REFERENCES

- A meeting of the Ukrainian-Polish Intergovernmental Commission on Economic Cooperation was held (2023). *Derzhavne ahentstvo vodnykh resursiv Ukrainy*. Retrieved from <https://cutt.ly/SwOntCxT> // Відбулося засідання Українсько-польської Міжнародної комісії з питань економічного співробітництва (2023). Державне агентство водних ресурсів України Retrieved from <https://cutt.ly/SwOntCxT>
- Act of March 12, 2022 on assistance to citizens of Ukraine in connection with an armed conflict on the territory of this country (2022). *Internetowy System Aktów Prawnych*. Retrieved from <https://cutt.ly/YwOntI8q> // Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (2022). *Internetowy System Aktów Prawnych*. Retrieved <https://cutt.ly/YwOntI8q>
- A year has passed since Russia attacked Ukraine. PAH: “The needs are still huge” (2023, 25 lutego). *Dzien Dobry*. Retrieved from <https://cutt.ly/LwQnwTTP> // Minął rok od napaści Rosji na Ukrainę. PAH: “Potrzeby wciąż są ogromne” (2023, 25 lutego). *Dzien Dobry*. Retrieved from <https://cutt.ly/LwQnwTTP>
- \$750 billion in economic losses since the beginning of the war. Poland on the front of financial support for Ukraine (2023). *PolskieRadio24.pl*. Retrieved from <https://cutt.ly/EwQnq9NK> // 750 mld USD strat gospodarczych od początku wojny. Polska na froncie wsparcia finansowego dla Ukrainy (2023). *PolskieRadio24.pl*. Retrieved from <https://cutt.ly/EwQnq9NK>
- Blyzniak, O.** (2023). «Lublin Triangle» – a new trend in regional integration processes. *Political Life*, 1, 53-61. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2023.1.7>
- Boiko, N. & Skokova, L.** (N.d). Ukrainsko-polski reliatsii pid chas viiny 2022 roku v Ukraini: pidhruntia ta naslidky (sotsiologichnyi analiz). *Baltija Publishing*. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-225-8-1> // **Бойко, Н. & Скокова, Л.** (N.d). Українсько-польські реляції під час війни 2022 року в Україні: підгрунття та наслідки (соціологічний аналіз). *Baltija Publishing*. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-225-8-1>
- Chrostowski, G.** (2023). Poland is the largest donor to Ukraine in the world! *Wszelkie prawa zastrzeżone*. Retrieved from <https://cutt.ly/QwQnwiKj> // **Chrostowski, G.** (2023). Polska największym darczyńcą dla Ukrainy na świecie! *Wszelkie prawa zastrzeżone*. Retrieved from <https://cutt.ly/QwQnwiKj>
- Frączyk, J.** (2023). Polish aid to Ukraine outperformed everyone else. This is how much was used from the army's resources. *Business Insider*. Retrieved from <https://cutt.ly/RwQnwlUB> // **Frączyk, J.** (2023). Polska pomoc dla Ukrainy przebiła wszystkich. Oto ile poszło z zasobów armii. *Business Insider*. Retrieved from <https://cutt.ly/RwQnwlUB>
- Head of the Ministry of National Defense: The repair hub for Leopard tanks in Gliwice has started operating (2023). *Polska Agencja Prasowa*. Retrieved from <https://cutt.ly/8wQnr51v>

- // Szef MON: Hub remontowy dla czołgów Leopard w Gliwicach rozpoczął działalność (2023). *Polska Agencja Prasowa*. Retrieved from <https://cutt.ly/8wQnr51y>
- Klochak, O.** (2018). Zovnishnia polityka i dyplomatiia Respubliki Polshcha v epokhu hlobalizatsiinykh zmin (1989-2004 rr.). Extract from PhD thesis. Kyiv // **Клочак, О.** (2018). Зовнішня політика і дипломатія Республіки Польща в епоху глобалізаційних змін (1989-2004 рр.). Extract from PhD thesis. Київ.
- Palowski, J.** (2023). We know how much Poland allocated for military aid to Ukraine. *Defence24*. Retrieved from <https://cutt.ly/4wQnwiX> // **Palowski, J.** (2023). Wiemy, ile Polska przeznaczyła na pomoc wojskową dla Ukrainy. *Defence24*. Retrieved from <https://cutt.ly/4wQnwiX>
- Panchenko, Yu. & Koval, N.** (2023). Ukraina u prioryteti: yak Polshcha pereosmysliuie vidnosyny iz susidamy ta soiuznykamy. *Yevropeiska pravda*. Retrieved from <https://cutt.ly/BwQneiO> // **Панченко, Ю. & Коваль, Н.** (2023). Україна у пріоритеті: як Польща переосмислює відносини із сусідами та союзниками. *Yevropeiska pravda*. Retrieved from <https://cutt.ly/BwQneiO>
- Polish Red Cross Annual Activity Report (2022). *Polski Czerwony Krzyż*. Retrieved from <https://cutt.ly/PwQnelO5>
- Poland can be a logistics center for the reconstruction of Ukraine (2023). *Dziennik Gazeta Prawna*. Retrieved from <https://cutt.ly/ZwQneQ6y> // Polska może być centrum logistycznym na rzecz odbudowy Ukrainy (2023). *Dziennik Gazeta Prawna*. Retrieved from <https://cutt.ly/ZwQneQ6y>
- President: Poland sent equipment worth \$1.6 billion to Ukraine (2023). *Do Rzeczy*. Retrieved from <https://cutt.ly/IwQnrcEj> // Prezydent: Polska wysłała Ukrainie sprzęt za 1,6 mld dolarów (2023). *Do Rzeczy*. Retrieved from <https://cutt.ly/IwQnrcEj>
- Prime Minister on the transfer of the Patriot system to Ukraine: by organizing security there, inspiring and organizing aid, we care for the security of Poland and Poles and we will not rest until this security is secured to the highest possible extent (2023). *Serwis Rzeczypospolitej Polskiej*. Retrieved from <https://cutt.ly/cwQne2OL> // Premier o przekazaniu Ukrainie systemu Patriot: poprzez organizację tam bezpieczeństwa, inspirowanie i organizowanie pomocy, dbamy o bezpieczeństwo Polski i Polaków i nie spoczniemy, aż to bezpieczeństwo nie będzie w najwyższym możliwym stopniu zabezpieczone (2023). *Serwis Rzeczypospolitej Polskiej*. Retrieved from <https://cutt.ly/cwQne2OL>
- Responding to Ukrainian refugee crisis. International Migration Outlook 2022. (2022). *Organisation for Economic Cooperation and Development*. Retrieved from <https://cutt.ly/WwQnr1Dx>
- Sinkevych, Ye.** (2020). Ukrainian-Polish relations (1918-2020). Cherkasy: Vyd-vo ChNU im.В.Khmelnysko // **Сінкевич, Є.** (2020). Українсько-польські відносини (1918-2020). Черкаси: Вид-во ЧНУ ім.Б.Хмельницького.
- Tarociński, J. & Wilk, A.** (2023). Weapons supplies – a necessity for Ukraine, a challenge for the West. *Ośrodek Studiów Wschodnich*. Retrieved from <https://cutt.ly/MwQnth5X> // **Tarociński, J. & Wilk, A.** (2023). Dostawy broni – konieczność dla Ukrainy, wyzwanie dla Zachodu. *Ośrodek Studiów Wschodnich*. Retrieved from <https://cutt.ly/MwQnth5X>
- The European Commission, despite Poland's objections, plans to cancel restrictions on the import of Ukrainian grain (2023). *Ukrinform*. Retrieved from <https://cutt.ly/OwQnybiO> // Єврокомісія, попри заперечення Польщі, планує скасувати обмеження на імпорт українського зерна (2023). *Укрінформ*. Retrieved from <https://cutt.ly/OwQnybiO>
- The president of PiS announces help for farmers (2023). *Polska Agencja Prasowa*. Retrieved from <https://cutt.ly/6wQnrocF> // Prezes PiS zapowiada pomoc dla rolników (2023). *Polska Agencja Prasowa*. Retrieved from <https://cutt.ly/6wQnrocF>
- The President of Poland stated that in the conditions of Russian aggression against Ukraine, a new NATO strategy is needed (2022). *Polskie Radio*. Retrieved from <https://cutt.ly/owQnrPVG> // Президент Польщі заявив, що в умовах агресії рф проти України потрібна нова стратегія НАТО (2022). *Polskie Radio*. Retrieved from <https://cutt.ly/owQnrPVG>
- We have been supporting Ukraine economically for a year (2023). *Ministerstwo Rozwoju i Technologii*. Retrieved from <https://cutt.ly/BwQnwJMt> // Od roku wspieramy gospodarczo Ukrainę (2023). *Ministerstwo Rozwoju i Technologii*. Retrieved from <https://cutt.ly/BwQnwJMt>

We should help Ukraine join Western community says Polish president (2023). *The official website of the President of the Republic of Poland*. Retrieved from <https://cutt.ly/JwOnt73y>

Wilk, A. & Ber, J. (2023). Polish-Ukrainian military partnership. 407th day of war. *Ośrodek Studiów Wschodnich*. Retrieved from <https://cutt.ly/awQnyi26> // **Wilk, A. & Ber, J.** (2023). Polsko-ukraińskie partnerstwo wojskowe. 407. dzień wojny. *Ośrodek Studiów Wschodnich*. Retrieved from <https://cutt.ly/awQnyi26>

УДК (UDC) 327 (519+520 : 470+477)

DOI: 10.26693/ahpsxxi2023.si.072

THE POSITION OF JAPAN AND SOUTH KOREA REGARDING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Iryna Habro,

e-mail: irngabro@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8215-7615>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv, 10*

Oleksandr Shevchuk,

e-mail: shevchukovo7@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0335-6873>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv, 10*

Abstract

The article reveals the position and actions of Japan and South Korea regarding the Russian-Ukrainian war after February 24, 2022. Russia's annexation of Crimea in 2014 prompted mostly symbolic sanctions from Japan and did not distract Tokyo from its aspiration to improve relations with Moscow. However, Russia's full-scale invasion of Ukraine has caused tension in relations between Tokyo and Moscow. Japan is the center of support for Ukraine in the Asia-Pacific region, which is extremely important for our country, since this state belongs to the G7 and is one of the leading economies in the world.

In contrast, South Korea's reaction was mixed. When the war broke out, Seoul's response was vague and mixed, prompting a wave of international criticism that the government did not seem to understand or know how to respond to. The first response of the administration of South Korean President Moon Jae-in was fear for South Korean exports to Russia. For several days, it was unclear whether Seoul would support the sanctions regime. South Korea took action only when the US began threatening trade exclusions on goods needed by exporters.

Today, in the Asian context, South Korea and Japan are among the few countries that have provided the most comprehensive support to Ukraine and its partners after February 24, 2022. The Republic of Korea and Japan condemned Russia, imposed sanctions against Moscow, and provided Kyiv with aid and non-lethal military equipment. In addition, South Korea also transferred weapons to Ukraine to repel a Russian invasion, even if these transfers were made through third parties. South Korea and Japan's pro-Ukrainian position and consequent anti-Russian stance is a result of their strong alliance with the United States and growing security ties with other Western countries, their need to prevent North Korea and China from contemplating similar actions, and their desire to inform that similar events in the region would be undesirable.

Keywords: Russian-Ukrainian war, Japan, South Korea, financial assistance, non-lethal military equipment

ПОЗИЦІЯ ЯПОНІЇ ТА ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ ЩОДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Ірина Габро,

e-mail: irngabro@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8215-7615>

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Україна, 54003, м. Миколаїв, 68 Десантників, 10

Олександр Шевчук,

e-mail: shevchukovo7@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0335-6873>

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
Україна, 54003, м. Миколаїв, 68 Десантників, 10

Анотація

Стаття розкриває позицію та дії Японії і Південної Кореї щодо російсько-української війни після 24 лютого 2022 р. Анексія Криму Росією у 2014 р. викликала здебільшого символічні санкції з боку Японії та не відвернула Токіо від його прагнення покращити відносини з Москвою. Однак повномасштабне вторгнення Росії в Україну спричинило напругу у відносинах між Токіо та Москвою. Японія є центром підтримки України в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, що є надзвичайно важливим для нашої країни, оскільки ця держава входить до G7 та є однією з провідних економік світу.

Натомість реакція Південної Кореї була неоднозначною. Коли почалася війна, відповідь Сеула була розпливчастою та неоднозначною, викликавши хвилю міжнародної критики, яку уряд, схоже, не розумів і не знав, як відповісти. Першою відповіддю адміністрації президента Південної Кореї Мун Чже Іна став страх за південнокорейський експорт до Росії. Кілька днів було незрозуміло, чи підтримає Сеул режим санкцій. Південна Корея вжила заходів лише тоді, коли США почали погрожувати виключенням з торгівлі товарів, необхідних експортерам.

Сьогодні в азіатському контексті Південна Корея та Японія є одними з небагатьох країн, які надали найбільш повну підтримку Україні та її партнерам після 24 лютого 2022 р. Республіка Корея та Японія засудили дії Росії, запровадивши санкції проти Москви та допомогли Києву з нелегальною технікою. Крім того, Південна Корея також передавала Україні зброю для відбиття російського вторгнення, навіть якщо ці передачі здійснювалися через третіх осіб. Прокраїнська позиція Південної Кореї та Японії та, як наслідок, антиросійська позиція є результатом їх міцного альянсу зі Сполученими Штатами та зростаючих зв'язків у сфері безпеки з іншими західними країнами. Як Японія, так і Південна Корея, надаючи допомогу Україні, прагнуть запобігти повторення сценарію у випадку з Північною Кореєю та Китаєм. Країни постійно наголошують на тому, що подібні заходи у регіоні були б небажаними.

Ключові слова: російсько-українська війна, Японія, Південна Корея, фінансова допомога, нелетальна військова техніка

Problem statement. The Russian-Ukrainian war is a distant conflict for Japan and South Korea, involving cultures different from this region, and its impact is most felt in Eastern Europe. Russia's grievances and motivations are mostly about the West, particularly the post-Cold War European settlement that significantly reduced Russian power there.

But there are also Asian implications, which Japan, to its credit, seems to have understood. Despite the long hesitation to impose sanctions – which contrasts with the regular application of sanctions by its American ally – Tokyo appears to have decided that this Russian aggression must be punished. The Russian invasion is blatant imperialism. If Russia absorbed its smaller neighbor, as the world watched silently, it would send a powerful signal to China that it could do the same to Taiwan. This would be a direct threat to Japan's security. And Russian tactics – targeted shelling of civilian areas – became a moral shock.

In contrast, South Korea's reaction was mixed. When the war broke out, Seoul's response was vague and mixed, prompting a wave of international criticism that the government did not seem to understand or know how to respond to. The first response of the administration of South Korean President Moon Jae-in was fear for South Korean exports to Russia. For several days, it was unclear whether Seoul would support the sanctions regime. South Korea took action only when the US began threatening trade exclusions on goods needed by exporters.

Analysis of previous research and publications. The position of Japan and South Korea after the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine is the subject of analysis by a lot of scientists and journalist. In particular, it is worth highlighting the works of such authors as N. Hyun-woo (Hyun-woo, 2023), A. Kuhn (Kuhn, 2022), B. Surdel (Surdel, 2022), T. Stangarone (Stangarone, 2023) in which the authors emphasize the change in the position of the above-mentioned countries in relation to Russia. They emphasize the importance of providing assistance to Ukraine and the Ukrainian people in order to overcome Russian aggressive actions.

The purpose of the study is to analyze the position of Japan and South Korea regarding the Russian-Ukrainian war after February 24, 2022.

Research methods and techniques. The study of the position of Japan and South Korea regarding the Russian-Ukrainian war was carried out using the methods of analysis, synthesis and generalization, analytical, institutional, structural-functional and comparative analyses. To achieve the goal, the authors used a complex of general scientific (analysis and synthesis, collection, processing and analysis of materials on this topic, generalization method) and special methods (problematic-chronological, content analysis) research. Thus, the problem-chronological method made it possible to trace the actions of the Japanese and South Korean governments regarding the Russian-Ukrainian war after February 24, 2022.

Presenting main material. Russia's annexation of Crimea in 2014 prompted mostly symbolic sanctions from Japan and did not distract Tokyo from its aspiration to improve relations with Moscow. However, Russia's full-scale invasion of Ukraine has caused tension in relations between Tokyo and Moscow. The Japanese government not only actively supports Ukraine, but has also increased its rhetoric regarding the disputed northern territories, which Russia calls the southern Kuril Islands.

Currently, Japan is the center of support for Ukraine in the Asia-Pacific region, which is extremely important for our country, since this state belongs to the G7 and is one of the leading economies in the world.

According to the Ukraine's Ambassador to Japan S. Korsunskyi, the statement of Japanese Prime Minister Fumio Kishida about the readiness of the Japanese government, together with the G7 countries in solidarity to take appropriate steps towards Russia, caused "a psychic reaction" of Russian diplomacy (Pozytsiia Yaponii shchodo Ukrainy, October 12, 2023).

The manifestation of Russia's reaction to Japan's position regarding the war in Ukraine means the termination of negotiations with Japan as for the work on the text of the peace treaty due to Japan's "unfriendly positions". By "unfriendly position", the Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation means the Japanese government's clear and unconditional support of the territorial integrity of Ukraine and recognition of the invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine as aggression.

At the end of March 2022, Russia began military exercises in the Kuril Islands, which started several days after peace treaty negotiations between Russia and Japan were stopped.

The day before, the Russian Ministry of Defense reported that servicemen of the Army Corps of the Eastern Military District were preparing for a control check in the Kuril Islands.

They practiced repelling a naval landing of a hypothetical enemy, the skills in preparing anti-tank missile systems to open fire, carried out terrain reconnaissance tasks, and trained to strike enemy military equipment and aircraft.

The exercises involved 3,000 servicemen and several hundred military and special equipment, including self-propelled artillery systems Giatsint-S, mortars Sani, unmanned aerial vehicles Orlan-10 and Eleron-3.

Japan's response was declaring the wording "illegally occupied" regarding the Kuril Islands in the annual diplomatic guide Blue Book of Diplomacy. It is noted that the wording "illegally occupied" about these territories appeared in the document for the first time since 2003. The draft of Blue Book of Diplomacy 2022 also states that these islands are an integral part of the territory of Japan, which has not been in the document since 2011 (Russia conducts military drills, March 26, 2022).

Thus, such a move by Tokyo reflects its departure from the policy of reconciliation with Moscow. The policy of "reconciliation" was characteristic during the time of Prime Minister Shinzo Abe, who tried to conduct a dialogue between Japan and Russia on the return of the northern territories. And since Moscow reacts very painfully to any steps regarding the Ukrainian issue, this support from Japan in 2014 was symbolic.

In the spring of 2022, a survey by the Kyodo news agency showed that 86 percent of Japanese people were in favor of imposing sanctions against Russia. By October 2022, only 5 percent of respondents said they would "feel goodwill" toward Russia, which was the lowest level since surveying on this issue began in 1978. If there had been any pressure to take a hard line against Russia, it came from the public, not from Washington.

The United States and Japan reacted quite harshly to the "uncertainty" of PRC's policy towards the Russian Federation, as well as to the intensification of provocative actions of the DPRK with the support of Russia.

Russia's aggressive war against Ukraine was one of the priority issues on the agenda of the meeting of the US-Japan Security Advisory Committee ("2+2") on January 11, 2023 in Washington, which was attended by US Secretary of State Antony J. Blinken, US Secretary of Defense Lloyd J. Austin, Japanese Minister for Foreign Affairs Hayashi Yoshimasa and Japanese Minister of Defense Hamada Yasukazu.

In a joint statement, the United States and Japan announced the strengthening of their alliance to counter threats from North Korea and China, which they called the biggest security challenge in the region. In addition, representatives of Washington and Tokyo sharply condemned Russia's aggression against Ukraine. Both states confirmed their unwavering support for Ukraine and discussed next steps in providing assistance to Ukraine's energy sector (Secretary Blinken's Meeting, January 11, 2023).

The Japanese government did not limit itself to sanctions against Russia and Belarus, but provided significant assistance to war-torn Ukraine. It included financial assistance in the amount of 1.1 billion US dollars. Japan has also strengthened Ukraine's defense potential by sending, among other things, drones, bulletproof vests, helmets, winter combat uniforms, tents, food rations, binoculars, medical supplies and civilian equipment to Kyiv.

Prime Minister Fumio Kishida also offered Japan's assistance in the future reconstruction of Ukraine. Ukrainians themselves consider Japan's unique experience in rebuilding cities and infrastructure after the great earthquake and tsunami in 2011 to be especially valuable. Particularly important is the technology of the Japanese for sorting and processing waste, which can be used in Ukraine as well.

The President of Ukraine, Volodymyr Zelenskyi, was invited to speak (via video link) in the Japanese Parliament, and his speech was warmly received by the Japanese media and society. The concern of Ukrainians associated with Russian attacks on the territory of the nuclear power plant resonates well with the sentiments of the Japanese, who suffered

from the accident at the Fukushima nuclear power plant in 2011. Japan, which has traditionally been reluctant to accept migrants, has taken in more than 2,000 refugees from Ukraine and helped them resettle and find work. Public opinion polls show that Japanese society unequivocally supports such actions. Private Japanese companies, including such giants as Rakuten, provided assistance to Ukrainians (Surdel, 2022).

In March 2023, Japanese Prime Minister Fumio Kishida visited Kyiv, where he promised strong support to the President of Ukraine, speaking about reconstruction and humanitarian aid.

It is worth noting that the Kremlin may believe that the Japanese public and government actually oppose sanctions against Russia and only joined them under the pressure from the United States. However, Tokyo is extremely concerned about the precedent Russia's aggression could set for other authoritarian states, making this seemingly remote conflict no less than a matter of national security for Japan.

After Russia's full-scale invasion of Ukraine, South Korea quickly supported attempts to impose sanctions against Moscow. Seoul agreed to strengthen US and European Union export controls on strategic goods while extending those export controls to Belarus for its support of the Russian invasion. Seoul also supported the removal of some Russian banks from the SWIFT international payments system, and private cryptocurrency exchanges also restricted the access of IP addresses in Russia to exchanges in South Korea.

However, as noted by the Korean researcher V. Cha, the Republic of Korea did not immediately support the Ukrainian side. The initial reaction of the Moon Jae-in administration to the Russian invasion of Ukraine, as V. Cha emphasizes, "was cool". Korea was the most prominent back-passer in the first days of the match with Ukraine. At that time, South Korea did not participate in the US sanctions against Russia. This was taking into account economic relations with Russia. When the war in Ukraine began, President Moon Jae-in did not condemn the Russian invasion and he did not mention President Putin by name. Instead, he passively said that "the sovereignty, territorial integrity and independence of Ukraine must be guaranteed" and "this must be resolved through dialogue and negotiations, not war".

The Korean government's response this time also sparkled speculations in Washington political circles. Compared to other liberal democracies such as Australia and Japan, it is difficult to perceive Korea as a country that can be trusted and relied upon. There is a fear that Korea's position in the international community will be narrowed. The Moon Jae-in administration's position that Russia should be supported for bringing change in North Korea has become laughable as North Korea has launched one ballistic missile after another this year. It took South Korea four days to join multilateral sanctions against Russia (Cha, April 16, 2022).

Although South Korea is not part of US or European sanctions on Russian energy exports, it has significantly reduced imports of Russian fossil fuels. Imports of Russian crude and petroleum products have fallen by more than 70 percent in volume, while LNG imports have fallen by 40 percent over the past 12 months. Only the imports of coal from Russia have increased.

South Korea also took measures to provide humanitarian assistance to Ukraine and Ukrainian refugees. In the first months of the war, Seoul provided 100 million US dollars in aid related to emergency medical care, vaccines for children, power generators, and security support for Ukrainian nuclear plants. Seoul also provided generators for 3 million US dollars to help Ukraine cope with its energy problems this winter, and participated in a UNICEF program to help Ukrainian refugees.

On the anniversary of the Russian invasion, South Korea promised to provide Ukraine with an additional 130 million US dollars in aid. In addition to providing financial assistance to Ukraine, these funds are expected to support the restoration of the Ukrainian power grid, demining and projects on airspace organization for reconstruction. In total,

South Korea pledged to provide about 230 million US dollars for direct assistance to Ukraine and Ukrainian refugees (Stangarone, March 15, 2023).

South Korea, however, does not want to directly export weapons to Ukraine. South Korean laws prohibit the export of weapons to countries involved in the conflict, but North Korea is an additional factor. The former Moon administration was concerned about deterioration of relations with Russia, which the Moon government considered a potential partner in bringing North Korea back into negotiations over Pyongyang's nuclear program. There is a concern in the current Yoon administration that Russia might respond to South Korea's military support for Ukraine by providing North Korea with advanced aircraft or other technology needed by Pyongyang to advance its weapons programs.

Instead of sending weapons directly to Ukraine, South Korea took a different route. Seoul has allowed the export of parts or weapons containing South Korean parts but which are not entirely Korean weapons systems. It also sold munitions to the United States to give to Ukraine and as it is reported it is conducting negotiations about selling additional munitions to Washington.

With Ukraine needing more munitions than American and European arms manufacturers can produce, South Korea is under increasing pressure from European officials to provide weapons directly to Ukraine.

The ROK government's decision to provide only non-lethal weapons to Ukraine reflected the political and security risks South Korea faced due to Russia's influence over North Korea. Addressing the South Korean Parliament via video link in 2022, Ukrainian President Volodymyr Zelenskyi appealed to South Korea for military assistance, noting in particular that South Korea could provide indispensable assistance such as armored vehicles, anti-aircraft, anti-tank and anti-ship weapons. However, even after this request, South Korea decided to send a second round of non-lethal aid worth 1.6 million US dollars, including bulletproof vests, helmets, medical supplies and food (Smith & Choi, April 11, 2022).

During a telephone conversation between South Korean Minister of Defense Suh Wook and his Ukrainian counterpart, it was explained that there are "restrictions on the provision of lethal weapons systems to Ukraine" given the security situation in South Korea and the potential impact on South Korea's state of military readiness (Kang & Song, April 11, 2022).

In particular, military experts noted the difficulty of supplying a specific weapon that Ukraine is interested in purchasing – the Chongun surface-to-air missiles, which can hit approaching aircraft and ballistic missile targets. Due to a lack of supplies, they would have to be sent from the South Korean military, which could cause a gap in military readiness. In addition, much of the early technology for the production of weapons was transferred from Russia, which created additional complications. In other words, the provision of lethal weapons by South Korea could incentivize Russia to transfer its advanced weapons or technology to North Korea (Kuhn, April 28, 2022).

Despite these concerns, the change of government to the Yoon Suk Yeol administration led to a further intensification of South Korea's response. Less than two weeks after Yoon's inauguration, he welcomed US President Joe Biden in South Korea, where the two sides held a summit. The Joint Statement reflected the expansion of the alliance's scope, stating that the alliance "has matured into a deep and comprehensive strategic relationship". Regarding Ukraine, the parties noted that Russia's aggression against Ukraine poses a threat to the rules-based international order and that both sides have responded by imposing sanctions and export controls, as well as providing humanitarian aid (U.S.-ROK, May 21, 2021).

South Korean Vice Minister of Defense Shin Beomchul took part in the second virtual contact group on defense issues of Ukraine, which was organized by the US Secretary of Defense. The contact group was formed in April, its monthly meetings are held by about 40 countries, including NATO members and Japan. During the meeting, Shin shared South Korea's efforts to provide humanitarian and non-lethal assistance to Ukraine (Vice Defense Minister, May 25, 2022).

Although providing non-lethal assistance was still South Korea's official position, there were some indications that South Korea was reconsidering the possibility of providing lethal weapons through third parties. In particular, Canada asked about South Korea's export of 155 mm artillery shells due to a shortage of ammunition. Then the exported shells will be delivered to Ukraine. While there had been no official decision as of August, the Yoon government's grounds for rejecting such a request seem weak, especially given that in the same week South Korea approved negotiations to export K4 machine guns to Poland, which was sending weapons to Ukraine (Ji, May 31, 2022).

Ultimately, indeed, South Korea agreed to have Poland deliver South Korean-made weapons to Ukraine at some point in June-July, although an exact date could not be determined at the time of writing this article. In other words, Seoul agreed to provide arms to Kyiv through third parties, since weapons supplies from Poland to Ukraine could only take place with the approval of Yoon's government. In addition, on July 27, South Korea signed an agreement with Poland to provide the NATO member with up to 1,000 tanks, 600 howitzers and 50 fighter jets starting in late 2022. Potentially, some of these weapons may be transferred to Ukraine (Smith, July 29, 2022).

From South Korea's perspective, providing military support to Ukraine through NATO members was based on the sale of its weapons to NATO countries, including Norway, Poland or the United Kingdom, after Russia's invasion of Crimea in 2014. In other words, South Korea has already been helping NATO members deter possible aggression from Russia since the Park Geun-hye administration. However, providing lethal weapons to Ukraine through third parties would help Seoul strengthen political-diplomatic and military ties with NATO, as well as increase weapons sales, which South Korean politicians consider an engine of economic growth.

Also during Yoon's administration, a delegation led by Special Envoy Kim Gi-hyun visited Europe for a five-day visit, meeting with members of the European Commission, NATO, and heads of states in France. The visit was significant not only because it was the first delegation sent abroad during Yoon's presidency, but it was also the first time South Korea had sent such a large delegation to Europe so early in a presidential term. The meetings reaffirmed the strategic partnership between South Korea and the EU and committed to seeking measures to develop values-based relations (Report of EU Envoy Kim Gi-hyun's visit, June 9, 2022).

During the meetings with NATO and France, both sides, respectively, discussed the situation in Ukraine and ways to strengthen cooperation on this issue (How Ukraine, May 2, 2022).

According to T. Stangarone, in light of South Korea's restrictions on arms exports, it can take three steps to support the military efforts in Ukraine. Seoul could conduct a high-level review of which weapons systems contain South Korean components and grant prior approval for the transfer of those items – similar to the permission South Korea gave Poland for the transfer of Krab howitzers to Ukraine. This will help ensure that weapons systems that are not entirely South Korean will be transferred to Ukraine if necessary (Stangarone, March 15, 2023).

South Korea may also try to replenish the stockpiles of other countries, similar to the supply of ammunition to the United States. Finally, Seoul could also take steps to ensure that South Korea, even if it is unable to provide lethal assistance, plays a leading role in providing non-lethal aid such as bulletproof vests, night vision goggles and other items that Ukraine needs in its war effort.

South Korea's concerns about Russia's ability to transfer sensitive weapons technology should be taken seriously, but it should also be balanced with the deeper geopolitical changes caused by the war. Relations between North Korea and Russia are already deepening. North Korea has reportedly supplied weapons to Russia's Wagner group, and Russia no longer reports data on the trade, meaning Moscow may also no longer enforce UN sanctions on North Korea. South Korea may also tighten export control

measures. After all, Russia uses imports from third countries, such as Turkey, Kazakhstan, Kyrgyzstan, China and Belarus, to circumvent sanctions.

In 2023, relations between South Korea and Russia are rapidly deteriorating. Moscow reacted sharply to President Yoon Suk Yeol's words that Seoul could provide military assistance to Ukraine if a situation arises that the international community cannot tolerate. Apparently, South Korea has changed its policy towards Ukraine, having seen more benefit from responding to US and European calls to provide military support to Kyiv, rather than maintaining cool relations with Russia (Hyun-woo, April 20, 2023).

Thus, in the Asian context, South Korea and Japan are among the few countries that have provided the most comprehensive support to Ukraine and its partners after February 24, 2022. The Republic of Korea and Japan condemned Russia, imposed sanctions against Moscow, and provided Kyiv with aid and non-lethal military equipment. In addition, South Korea also transferred weapons to Ukraine to repel a Russian invasion, even if these transfers were made through third parties. South Korea and Japan's pro-Ukrainian position and consequent anti-Russian stance is a result of their strong alliance with the United States and growing security ties with other Western countries, their need to prevent North Korea and China from contemplating similar actions, and their desire to inform that similar events in the region would be undesirable.

REFERENCES

- Ji, D.G.** (May 31, 2022). Poland requests S. Korea to accelerate arms supplies amid Ukraine war. *The Korea Herald*. Retrieved from <https://cutt.ly/ewmC6Nel>
- How Ukraine is setting the stage for a nuclear domino effect in Northeast Asia (May 2, 2022). *The Hankyoreh*. Retrieved from <https://cutt.ly/jwmC68cf>
- Hyun-woo, N.S.** (April 20, 2023). Korea-Russia ties sour after Yoon's remarks on Ukraine war. *The Korea Times*. Retrieved from <https://cutt.ly/fwmVqe9f>
- Kang, Y.S. & Song, S.H.** (April 11, 2022). Defense minister Suh reiterates stance against arms support to Ukraine. *Yonhap New*. Retrieved from <https://cutt.ly/swmVqhDD>
- Kuhn, A.** (April 28, 2022). South Korea's immediate neighbours are impacting the military help its giving Ukraine. *NPR*. Retrieved from <https://cutt.ly/FwmVqcbV>
- Japan's position on Ukraine caused a "mental reaction" of the Russian diplomat (October 12, 2023). *UKRINFORM*. Retrieved from <https://cutt.ly/IwmVqYAG> // Позиція Японії щодо України викликала «психічну реакцію» російської дипломатії (October 12, 2023). *UKRINFORM*. Retrieved from <https://cutt.ly/IwmVqYAG>
- Report of EU Envoy Kim Gi-hyun's visit to European Commission, European External Action Services, European Parliament and NATO (June 9, 2022). *Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Korea*. Retrieved from <https://cutt.ly/4wmVqKJX>
- Russia conducts military drills on isles disputed with Japan (March 26, 2022). *Reuters*. Retrieved from <https://cutt.ly/9wmVwtsG>
- Secretary Blinken's Meeting with Japanese Foreign Minister Hayashi (January 11, 2023). *US Department of State*. Retrieved from <https://cutt.ly/4wmVwkbM>
- Smith, J.** (July 29, 2022). Analysis: With massive Polish arms deal S. Korea steps closer to Ukraine war'. *Reuters*. Retrieved from <https://cutt.ly/ywmVwRr2>
- Smith, J. & Choi, S.H.** (April 11, 2022). Ukraine's Zelenskiy seeks military aid from South Korea. *Reuters*. Retrieved from <https://cutt.ly/cwmVwAOo>
- Stangarone, T.** (March 15, 2023). How to Enhance South Korea's Support for Ukraine. *The diplomat*. Retrieved from <https://cutt.ly/TwmVw7Fw>
- Surdel, B.** (2022). The war in Ukraine from the Japanese perspective. *Centrum Stosunków Międzynarodowych*. Retrieved from <https://cutt.ly/ywmVryik>
- U.S.-ROK Leaders' Joint Statement (May 21, 2021). *The White House*. Retrieved from <https://cutt.ly/mwmVrsvh>
- Vice Defence Minister Shin Beom-chul attends virtual Ukraine Defense Contact Group' (May 25, 2022). *Ministry of Defense of the Republic of Korea*. Retrieved from <https://cutt.ly/ZwmVrxjJ>
- Cha, V.** (April 16, 2022). Why should Korea support Ukraine? *CSIS*. Retrieved from <https://cutt.ly/KwmVvAJi> // Cha, Bigteo (April 16, 2022). Hangu-eun wae ukeulainaleul jijjhaeya haneunga? *CSIS*. Retrieved from <https://cutt.ly/KwmVvAJi>

УДК (UDC) 327.5 (662.6 : 4/9)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2023.si.080

MILITARY COUP D'ÉTAT IN NIGER: PROGNOSIS AND IMPACT ON UKRAINE

Mykhailo Oros,

email: orosmisha13@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3182-0493>

Uzhhorod National University,

Ukraine, 88000, Uzhhorod, Narodna Square, 3

Abstract

This article researched the very actual topic of the military coup in Niger and its impact on Ukraine. First, the author looks at the general significance of Niger, defining its economic and political features. Niger is one of the poorest countries in Africa, but it is rich in uranium, oil, gold and coal, which are mostly mined by foreign companies from France, Canada and China. Politically, the country is very unstable and has experienced 5 successful military coups since its independence in 1960. In 2021, the first almost peaceful democratic transfer of power in history took place. But already in 2023, a new coup takes place and a military junta headed by Abdourahamane Tchiani (Omar Tchiani) comes to power. Further, based on the obtained facts, the author concludes that the cause of the coup is the extreme poverty of the country, which is caused by the draining of resources from it by foreign companies, as well as anti-French sentiments, which, as the author suspects, could have been fuelled by pro-Russian forces or directly by Russia. The reaction of the Western world turned out to be restrained, but clear: concern, a call for a peaceful settlement, but a refusal to withdraw the troops present on the territory of the troubled state. The ECOWAS countries were divided: those in which juntas are in power supported the new government of Niger and those in which democratic forces – condemned and expressed readiness for military intervention. As a conclusion, the author considers 2 groups of possible further scenarios of the development of events: peaceful and military. Among them, he supposes that a quick intervention of the ECOWAS countries, possibly even with the military support of the United States and France, and the return to power of a legally elected government is the most likely.

Keywords: Africa, Niger, Francophonie, France, USA, ECOWAS, coup d'état, military junta, China, Russia, PMC, "Wagner", Françafrique, Russafrique

ВІЙСЬКОВИЙ ПЕРЕВОРОТ В НІГЕРІ: ПРОГНОЗИ ТА ВПЛИВ НА УКРАЇНУ

Михайло Орос,

email: orosmisha13@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3182-0493>

ДВНЗ “Ужгородський національний університет”,

Україна, 88000, м. Ужгород, площа Народна, 3

Анотація

У статті розглянуто дуже актуальну проблему військового перевороту в Нігері та його впливу на Україну. Спочатку автор вивчає загальну значимість Нігеру, визначаючи його економічні та політичні риси. Нігер є однією із найбідніших країн Африки, яка проте є багатою на уран, нафту, золото та вугілля, які здебільшого видобуваються іноземними компаніями з Франції, Канади та Китаю. Політично країна є дуже нестабільною і з моменту своєї незалежності у 1960 р. пережила вже 5 успішних військових переворотів. У 2021 р. відбулася перша за історію майже мирна демократична передача влади. Але вже у 2023 р. відбувається новий державний переворот і до влади приходять військова хунта на чолі з Абдурахман Чіані (Омар Тіані). Далі, базуючись на отриманих фактах, автор робить висновок що причиною перевороту є надзвичайна бідність країни, яка викликана викачуванням з неї ресурсів іноземними компаніями, а також антифранцузькі настрої, які, на думку автора, могли бути підігріті саме проросійськими силами або безпосередньо Росією. Реакція Західного світу виявилася стриманою, проте чіткою: стурбованість, заклик до мирного врегулювання, але відмова від виведення військ, що присутні на території неспокійної держави. Країни ECOWAS розділилися: ті, у яких при владі хунти, підтримали нову владу Нігеру, а ті, у яких демократичні сили – засудили та висловилися про готовність військової інтервенції. Як висновок автор розглядає 2 групи можливих подальших сценаріїв розвитку подій: мирні та військові. Серед них найбільш ймовірним м можлива швидка інтервенція країн ECOWAS за, ймовірно, військової підтримки США та Франції і повернення до влади законно-вибраного уряду.

Ключові слова: Африка, Нігер, франкофонія, Франція, США, ECOWAS, державний переворот, військова хунта, Китай, Росія, ПВК “Вагнер”, Франсафрика, Русафрика

Постановка проблеми. Нігер – країна на заході Африки, яка отримавши свою незалежність (3 серпня 1960 року) від Франції, встигла пройти неймовірний шлях від країни, керованої генералами, до цивільної демократії, ставши ключовим учасником у регіональних африканських ініціативах, зокрема в Економічному Співтоваристві Західноафриканських Держав (ECOWAS), не дивлячись на те, що вплив Нігеру на міжнародній арені обмежений. З моменту отримання незалежності і до 2023 р. країна пережила низку успішних військових переворотів (1974 р., 1996 р., 1999 р., 2010 р., 2023 р.), результатом яких стало утвердження демократичного розвитку Нігеру з орієнтацією на розвиток прозахідного вектору зовнішньої політики. Не дивлячись на відповідні позитивні зміни в країні та на її загальний розвиток, у 2023 р. у Нігері стається повторний переворот, у результаті якого відбувається насильна зміна влади. Для чіткого розуміння кому це було вигідно і які це несе наслідки для України, необхідно з'ясувати що собою становить ця країна та які перед нею постають проблеми.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. За більше, ніж 30 років з'явилося не так багато наукових праць, присвячених висвітленню зовнішньополітичної діяльності Нігеру упродовж 1960-х рр. – XXI ст. Більшість закордонних та вітчизняних дослідників розглядають цю країну через призму дослідження зовнішньої політики та дипломатії її сусідки Нігерії – найвпливовішої держави Африки. Серед таких можна виокремити праці Дж. Стремлау (Stremlau, 1981), М.В. Делансі (Delancey, 1983), Дж. Фама (Pham, 2007), Г. Ешіет (Eshiet, 2018), С. Абіоли (Abiola, 2023), І. Нестеренка (Nesterenko, December 8, 2023).

Певний інтерес до цієї країни спостерігається з початком XXI ст. В основному висвітлення зовнішньої політики Нігеру представлено двосторонньою співпрацею з провідними акторами міжнародної арени (США, ЄС, Японія, Індія, Туреччина та ін.). Серйозним викликом для Нігеру став проведений у 2023 р. черговий військовий переворот, який привернув серйозну увагу міжнародних аналітиків (В. Портников (Portnykov, July 26, 2023), О. Топчій (Topchii, August 19, 2023), І. Аннор (Annor, March 18, 2023) та ін.), які висвітлюючи причини та процес перевороту в країні, акцентували на причетності до цього Росії та КНР. Тому, досліджувана тематика не викликає жодних сумнівів в її актуальності.

Метою дослідження є визначення ситуації у Нігері та впливу військового перевороту в країні і на Україну загалом, шляхом проведення аналізу загального стану розвитку Нігеру, перебігу там державного перевороту у 2023 р. та міжнародну реакцію на нього.

Виклад основного матеріалу.

Загальна ситуація в країні. Воєнний переворот 2010 р. у Нігері сформував Вищу раду з відновлення демократії, а 2011 р. шляхом виборів до влади в країні прийшов прозахідно-налаштований Махамату Іссуфу, представник народу Хауса, який складає більшість в Нігері. У 2016 р. він був переобраний повторно, хоча й опозиція заявляла про низку фальсифікацій і як наслідок відмовилася від участі в другому турі.

У 2021 р. під час демократичних виборів до влади у Нігері приходить Мохамед Базум, член Партії за демократію і соціалізм Нігеру (Biography of Mr. Mohamed..., February 25, 2021). Який як і його попередник він наголосив на продовженні розвитку прозахідного вектору зовнішньої політики країни. Цікавим є те, що за два дні до інавгурації нового президента в країні знову була спроба здійснення державного перевороту (бажання повернути диктаторський режим), проте вона провалилася.

На формування позитивного політичного іміджу країни негативно впливає наявність у Нігері терористичних угруповань (Салафітська група проповідування та боротьби, далі Аль-Каїда в ісламському Магрибі, Ансар Діне, Рух за єдність і джихад у Західній Африці, Ісламська держава в Західній Африці, Ісламська держава у Великій Сахарі, Боко Харам), які почали розвиватися там з 2000-х рр. (Niger: a coup attempt foiled two days before..., March 31, 2021). Нігер за підтримки військових контингентів США та Франції упродовж більше, ніж 20 років з перемінним успіхом веде з ними боротьбу (французька операція «Бархан», яка завершилася у 2022 р.) (Barkhane – Change of command of the..., July 26, 2022). Цьому допомагають й військові Італії (250 солдатів) та Німеччини (60 солдатів) (Nigerien Air Base 201, October 29, 2022).

Нігер – це країна контрастів. Маючи значні запаси уранових руд, золота та інших важливих корисних копалин, країна є однією з найбільш бідних держав у світі. За даними Всесвітнього банку за 2022 рік Нігер займає 207-ме місце (із 214-ти) за ВВП на душу населення зі значенням у 533 дол. та 138-ме (із 214-ти) за номінальним ВВП із значенням у 13,97 млрд. дол. (GDP per capita..., August 31, 2023). Хоча, за даними Всесвітнього банку приріст ВВП у 2022 р. склав аж 11,5% , що є просто неймовірно.

Нігер це здебільшого пустельна аграрна країна (87%) (див. рис. 1), яка до початку 2000-х рр. була майже недоторканою щодо іноземного інвестування. У 2002 р. російська компанія «Зарубежводстрой» запланувала побудову дамби у Кандаджі (In Niger, a dam to regulate..., October 22, 2012). Але проект так і не був

реалізований. За побудову цієї дамби взялася китайська компанія Gezhouba Group Company (CGGC) (Niger: les travaux..., 2019), яка мала її завершити до 2023 року. Однак, переворот в Нігері відстрочив цей процес до 2025 р. (Launch of the construction of..., October 28, 2022).

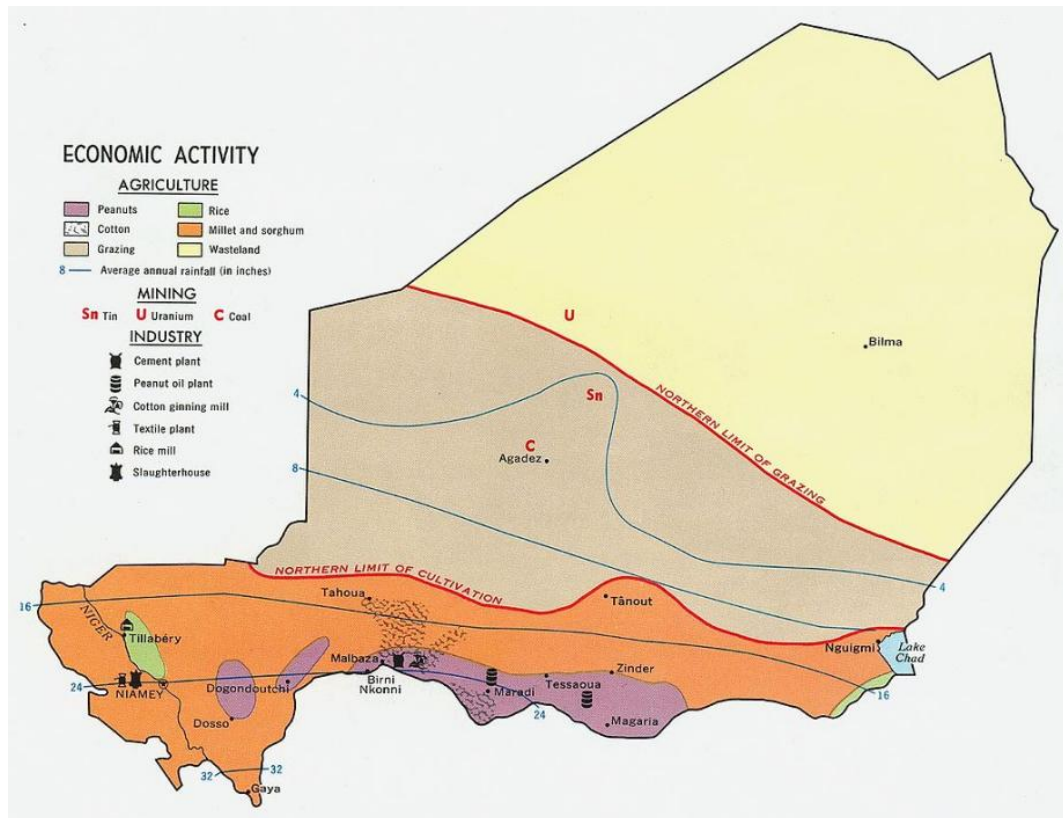

Рис. 1. Економічно-топографічна карта Нігеру (Niger – Economic Activity. Niger Maps, 1969)

Найбільшою цінністю, звичайно, є корисні копалини Нігеру, основними серед яких є уран, нафта, вугілля та золото. Так, у 2022 р. Нігер експортував незбагачений уран та торій (31,9%), нафту та нафтопродукти (28,8%) і золото (16,7%). Основними експортерами стали Франція (33,2%) і Малі (18,7%) (Niger: Commercial profile. July, 2023). Якщо розглянути більш детально уранову промисловість Нігеру, то можна помітити, що основні шахти знаходяться на північному-заході Нігеру і майже повністю належать Франції (шахта Air поблизу міста Арліт належить компанії Somaïr, яка на 64% належить французькій компанії Orano, інші ж 36% належать нігерській державній компанії SOPAMIN). На сьогоднішній день не всі шахти є у робочому стані. Так, у березні 2021 р. шахта Акута, що поблизу міста Аокан (фірма Cominak, яка на 59% належала фірмі Orano, на 31% SOPAMIN, ще 10% належали іспанській фірмі ENUSA (The AKOUTA Mining Company..., 2023), закрилась через збитковість (Niger: Closure in 2021 of the COMINAK..., October 23, 2021). Шахти родовища Імурарен повинні були розпочати будівництво ще у 2014 р., проте через падіння цін на уран їхнє будівництво перенесли аж на 2028 р. Будівництвом буде займатися компанія Imouraren SA, яка на 66,65% належить французькій Orano, на 33,35% Société du patrimoine des mines du Niger і на 10% Korea Electric Power (Orano targets 2028 to exploit..., March 15, 2023).

Наразі після перевороту подальша доля проекту невідома. Що ж стосується єдиного робочого родовища, то поповзли чутки про те, що Нігер та Буркіна-Фасо збираються заборонити експорт урану з країн, але компанія Orano спростувала їх (Coups d'état in Niger: No..., June 02, 2023).

До того ж потрібно розуміти, що уран, що експортується з Нігеру складає тільки 20% від всього урану, який імпортується Францією і тому навіть зупинка його експорту не становить загрози для Франції.

Окрім того, у 2022 р. для добування урану в районі Даса була створена SOMIDA SA, 80% якої належать канадській фірмі Global Atomic, а 20% державі Нігер. Проект мав запрацювати у 2025 р., але наразі він призупинений (Niger: Creation of SOMIDA..., June 13, 2022).

Нігер славиться й своєю нафтовою промисловістю. Добування нафти тут почалося ще у 1970-их роках американськими фірмами Техасо і Esso. Однак, через збитковість підприємства США продали його у 2006 р. державі, яка не змогла з ним впоратись. Після підняття цін на нафту у 2007 р. китайська компанія China National Petroleum Corporation (CNPC) отримала від держави дозвіл на розвідку та будівництво свердловин у родовищі Агадем (біля кордону із Чадом) і з 2011 р. щодня видобуває по 20 тис. барелів нафти. У 2011 р. біля міста Зіндер за ініціативи компанії Société de Raffinage de Zinder (SORAZ), головним інвестором якої є CNPC, був побудований нафтопереробний завод (Nigerien oil: from Agadem..., July 30, 2020).

У 2019 р. CNPC було запущено ще один проект, який має з'єднати вище згадане родовище та порт Котону в Беніні (рис. 2). Спочатку в планах було з'єднати із вже побудованим нафтопроводом в Чаді, але далі обрали все ж таки цей 2000-кілометровий проект. Наразі будівництво закінчене на 77% (Niger-Benin pipeline, a major axis..., 2023) і, за словами заступника начальника штабу міністра шахт і енергетики Беніну, переворот у Нігері ніяк на проект не вплинув (Benin claims that the Niger pipeline..., August 3, 2023).

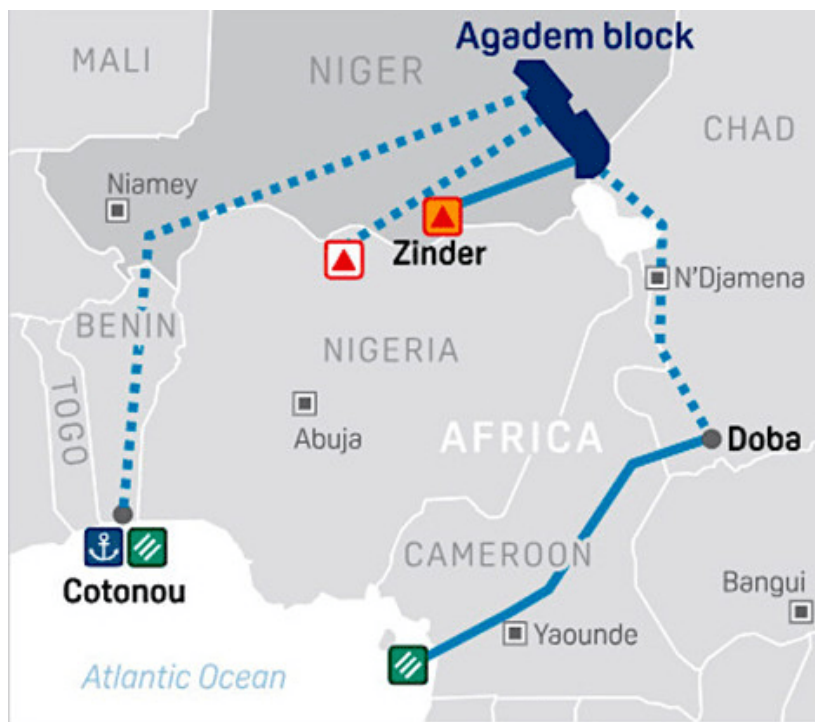

Рис. 2. Карта нафтопереробних заводів та нафтопроводів в Нігері та поблизу (Sylla, 2023)

У Нігері також є значні запаси золота. Золоті копальні знаходяться у регіоні Samira Hill біля кордону із Буркіна-Фасо. З 2004 р. вони належать Société des mines du Liptako (SML), яка у свою чергу належить на 80% канадській компанії SEMAFO і на 20% – нігерійській державній фірмі SOPAMIN (History of the SML, 2023). Щорічно там видобувається більше 1300 кг золота (Historique de la SML..., 2023). Наразі немає інформації щодо того яка ситуація на цих шахтах, проте хунта звинуватила Францію у звільненні 16 «терористичних елементів», які згодом здійснили напад на підрозділ національної гвардії в Бурку-Бурку (за 30 км від Samira Hill) (Niger coup leaders..., August 9, 2023), у результаті чого, було вбито п'ять солдатів і четверо поранено. МЗС Франції заперечило будь-які звинувачення (Niger: at least 6..., June 14, 2023).

Розвинена в країні й вугледобувна промисловість. Так, національна компанія SONICCHAR (яка на 69,3% належить Нігеру) активно добуває близько 200 000 тон вугілля на рік з родовища Ану Апарен (History, 2023). Але майже все вугілля, яке добувається використовується теплоелектростанцією в Ану Апарен для потреб урановидобувних компаній. У 2006 р. для експлуатації та розробки вугільного родовища в басейні Азавак було створено Société Nationale des Charbons de l'Azawak (SNCA), яка майже на 96% належить різним державним компаніям Нігеру. Проте далі проект робота не пішла (Structures under supervision, 2023). Наразі інформації про порушення роботи станції чи шахт немає.

Отже, загальна ситуація в країні була цілком задовільною, а у випадку співпраці з іноземними країнами – доброю. Тоді виникає питання що ж стало приводом до військового перевороту в країні влітку 2023 р.

Військовий переворот у Нігері. Ввечері 26 липня 2023 р. полковник-майор ВПС Амаду Абдраман звернувся до громадян країни та іноземних політиків зі словами про те, що резидента Базума усунули від влади, і оголосив про створення Національної ради захисту Батьківщини (Coup d'état in Niger: Niamey banned ..., June 3, 2023), яку очолив Абдурахман Чіані (Омар Тіані) – голова президентської варти. Припускаємо, що Мохамед Базум напередодні свого усунення знав про ці наміри, оскільки хотів звільнитися з посади Чіані (Niger's president vows..., July 28, 2023).

Наступного дня, 27 липня, Збройні Сили Нігеру в особі начальника штабу генерала Абду Сідіку Ісса висловили свою підтримку військовій хунті (Niger's army command..., July 30, 2023). Заколотники ввели комендантську годину, скасували Конституцію країни, призупинили роботу державних установ, закрили кордони та призупинили польоти. 30 липня 2023 р. тисячі прихильників військової хунти вийшли на вулиці Ніамею, розмахуючи російськими прапорами, скандуючи ім'я президента РФ Путіна та рішуче засуджуючи Францію, підпаливши двері французького посольства в країні (French embassy in Niger..., July 30, 2023).

Причини військового перевороту. Однією з найголовніших причин є надзвичайна бідність країни. За даними Ілії Куса, близько 40% населення (10 млн. осіб) Нігеру живуть за межею бідності, себто заробляють менше 1,90 долара на день, а близько 4 млн. людей потребують регулярної гуманітарної допомоги (Kusa, 2023). Через постійні терористичні атаки в сусідніх країнах та на півночі самого Нігеру щороку збільшується кількість біженців, які не можуть отримати відповідної допомоги. До того ж більше, ніж 50% населення складають люди до 25-ти років, більшість з яких не отримують відповідної освіти та виховання (2022 Revision of World Population Prospects, 2023). Як наслідок, створюється така ситуація, коли суспільство готове піти за будь-яким лідером, з метою покращення свого злиденного становища.

Другою причиною є, звичайно, антизахідні, а зокрема антифранцузькі настрої в країні. Багато журналістів, політиків та активних діячів суспільства Нігеру звинувачують у всіх своїх бідах саме Францію (колишня метрополія для Нігеру), яка, на їх думку, втручається у внутрішні справи країни, просуюючи свій профранцузький уряд, який відповідно надає можливість Франції викачувати за безцінь ресурси з країни та тримати на її території французьких військових (In the

news: anti-France..., August 5, 2023). До того ж успіхи французьких воєнних операцій проти джихадистів в Нігері настільки скромні, що це не виправдовує перебування там французьких військових (Niger: "Those who sponsor anti-French...", August 1, 2023). Після приходу до влади військової хунти в країні було проведено низку антифранцузьких мітингів, які, на думку, американських аналітиків живляться саме Росією (Niger: understanding the situation..., August 9, 2023).

Наступною причиною може бути й те, що Мухаммед Базум етнічно є арабом і має світліший відтінок шкіри, у той час як більшість населення це негроїдні представники народу хауса (Biography of Mr. Mohamed..., February 25, 2021, 2022; Revision of World Population Prospects, 2023). Не варто також забувати і про особистий конфлікт між президентом та командувачем президентської гвардії (Kusa, 2023).

Реакція міжнародної спільноти та подальший розвиток ситуації. Більшість країн світу (в тому числі Франція, США та країни ECOWAS) засудили військовий переворот в Нігері (Niger coup: world..., July 27, 2023), а країни ECOWAS припинили будь-які комерційні та фінансові операції з країною, заморозивши при цьому активи путчистів і висловивши ультиматум хунті: упродовж 7 днів повернути владу легітимному президентові (West African countries ruled out..., August 12, 2023). Ультиматум не був виконаний. 10 серпня 2023 р. після саміту в Абуджі країни ухвалили рішення розгорнути свої війська з метою «відновлення конституційного порядку» в Нігері, заявивши водночас про відданість мирному врегулюванню (West African countries announced the deployment ..., August 11, 2023).

Варто зауважити, що не весь ECOWAS є таким одноставним у питанні відновлення конституційного порядку в Нігері. Країни-члени поділилися на 2 великі групи у цьому питанні. До першої групи належать країни (Малі, Буркіна-Фасо та частково Гвінея), у яких самих не так давно відбулися військові перевороти. Тому, вони визнають зміну уряду в Нігері і готові з ним співпрацювати (Mali, Burkina Faso Warn..., August 1, 2023).

Друга група – це країни (Нігерія, Сенегал, Гана, Бенін, Того, Кот д'Івуар, Гвінея-Бісау, Гамбія, Ліберія та Сьєрра-Леоне) з демократично обраними урядами, які є частково прозахідними і захищають демократичні цінності у регіоні, убезпечуючи цим і себе від можливих переворотів.

Цікавим є те, що деякі африканські країни з військовим правлінням або серйозною роллю військових при владі (Лівія, Чад) дотримуються політики балансування і мирного вирішення ситуації у Нігері. Надаючи перевагу відносинам із Заходом, країни не вважають за потрібне втручатися у внутрішні справи Нігеру на боці хунти (Kusa, 2023).

18 серпня 2023 р. відбувся черговий з'їзд представників ECOWAS на якому нібито було визначено дату майбутньої інтервенції (West African bloc..., August 19, 2023). А 19 серпня, делегація країн ECOWAS зустрілася у Ніамеї з поваленим президентом Нігеру Мохамедом Базумом та лідером військової хунти генералом Абдурахаманом Чіані (Coup d'état in Niger: ECOWAS..., August 19, 2023). Наскільки сьогодні відомо конкретної домовленості дійти сторонам не вдалося. Пізніше лідер військової хунти повідомив, що бажає мирного врегулювання ситуації, однак буде боротися у випадку військової інтервенції; також він додав, що готовий передати владу в руки цивільного уряду протягом 3-х років (Niger coup leader..., August 20, 2023). Лідери ECOWAS вважають таку заяву неприйнятною (ECOWAS considers the junta's..., August 22, 2023).

Африканський союз також одразу засудив військовий переворот та припинив членство Нігеру (The African Union suspends..., August 22, 2023).

Що ж стосується Франції, то її реакція виявилася набагато пасивнішою, аніж це очікувалося. Вона одразу засудила військовий переворот та попередила про ненапад на французьких громадян, що перебували у Нігері (France warns will..., July 30, 2023). Далі Франція заявила, що не планує військову інтервенцію до Нігеру, проте

підтримує країни ECOWAS у прагненні досягнути порядку (Coups d'état in Niger: Niamey..., June 3, 2023). А 21 серпня алжирське державне радіо повідомило, що Франція запропонувала використовувати свій повітряний простір для операції в Нігері, проте уряд Алжиру відмовився від цього. Опісля Франція звернулася до Марокко з проханням дозволити своїм військовим літакам перетинати її повітряний простір (Algeria refuses French..., August 22, 2023). Однак, уряд Франції усе заперечив (France denies report..., 2023). 25 серпня 2023 р. військова хунта в Нігері висунула вимогу французькому послу покинути країну протягом 48 годин. МЗС Франції відхилило цю вимогу, посилаючись на те, що такі речі має право висловлювати тільки легітимно обрана влада (In Niger, the ruling junta..., August 25, 2023).

Цікавою у даному випадку видається позиція США. З одного боку наддержавна підтримка зусилля Західної Африки щодо відновлення конституційного порядку в Нігері (Blinken backs West African..., August 19, 2023). Однак, через страх втратити свою військову присутність у Нігері, незалежно від наявного там уряду, Пентагон та Білий Дім утрималися від того, щоб назвати події в Нігері переворотом (Biden administration searching..., August 17, 2023). Окрім того, уряд США не вірить, що державний переворот у Нігері був спровокований Росією чи ПВК «Вагнер» (Niger Coup: Wagner..., August 8, 2023). У той час як сам президент Нігеру попередив про зростання небезпеки від впливу «злочинних російських найманців» з ПВК «Вагнер», яких місцеві хунти запросили у регіон «на шкоду правам та гідності народів» (Will there be a big war..., August 5, 2023).

З іншого боку американські війська в Нігері заявили про свою готовність передислокації, якщо це буде необхідно (US readying plans..., August 19, 2023). 19 серпня новий посол США Кетлін А. Фітц Гіббон прибула до Нігеру, щоб очолити дипломатичну місію та посилити зусилля з вирішення кризи (US Ambassador Kathleen FitzGibbon..., August 19, 2023).

Доволі цікавою виявилася реакція Китаю. МЗС КНР висловило підтримку Базуму та закликала до дипломатичного вирішення кризи, але прямо не засудило переворот і взагалі не назвало цю подію переворотом (China hopes Niger..., August 3, 2023).

Україна в заяві МЗС, як й інші цивілізовані країни 27 липня 2023 р. засудила військовий переворот в Нігері та прихід до влади військової хунти (Statement of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine..., July 27, 2023).

Щодо ж до реакції РФ на події у Нігері, то вона є двоякою. Євгеній Пригожин підтримував переворот і назвав його частиною боротьби Нігеру проти «колонізаторів» (Niger's president vows..., July 28, 2023), а прес-секретар президента Росії Д. Песков висловив серйозну стурбованість та закликав усі сторони виявляти стриманість і якнайшвидше повернутися до правового порядку (Kremlin says interference..., August 04, 2023).

Можливі сценарії розвитку ситуації та їх вплив на Україну. Не зважаючи на гучні заяви країн ECOWAS про військову інтервенцію, а також підтримку з боку Франції та США, навряд чи західні країни будуть брати безпосередню участь в інтервенції до Нігеру. Можливе лише надання певної допомоги. Це пояснюється тим, що сама Франція не зазнає величезних збитків від відсутності імпорту урану з Нігеру, оскільки вона може імпортувати його з інших країн (Niger: what economic repercussions..., August 1, 2023), а французькі війська можна буде передислокувати до Чаду (Is the French military presence in Niger... August 17, 2023). Головним інтересом є саме дипломатична підтримка Нігером ініціатив Франції, а військова інтервенція (навіть якщо успішна) може бути сприйнята населенням негативно, а отже жодної дипломатичної допомоги не буде (What are France's political and economic..., August 22, 2023).

У свою чергу США поки займають вичікувальну позицію щодо подальшого перебігу ситуації. Варто розуміти, що Нігер має важливе для США розміщення для боротьби із джихадистами в Сахелі. Однак, військова інтервенція може призвести до

великої війни в Західній Африці (між Нігером, Буркіна-Фасо, Малі, Гвінею з одного боку та демократичними країнами ECOWAS і США, Францією з іншого).

Подвійним гравцем у цій ситуації є Росія. Підтримка військової хунти Нігеру дасть можливість країні отримувати уран і тоді жодні санкції для Росатому не страшні (Age revolution in Niger..., August 8, 2023). До того ж Нігер може стати ще одним союзником Росії на міжнародній дипломатичній арені, тим самим зашкоджуючи Україні. Не дивлячись на виражені проросійські настрої населення та новоспеченого уряду Нігеру, варто розуміти, що основними військами у регіоні є саме ПВК «Вагнер», а не збройні сили РФ. А враховуючи той факт, що російське ПВО збило літак на якому Пригожин повертався із Африки, то чи буде цей вагнерівський вплив у Нігері й надалі таким потужним, відповісти і передбачити складно. Оскільки невідомо як себе поведуть «вагнерівці». Можливо, вони об'єднаються із силами РФ, можливо, РФ їх знищить, а, можливо, вони стануть незалежною структурою, яка буде диктувати свої правила у Африці.

До того ж не вартує забувати й про Китай, який зайнявши нейтральну позицію, вважає, що зможе домовитися із новим «урядом». Більше того, судячи з продовження роботи на нафтопроводі в Беніні, у нього вже вийшло це зробити.

Висновки. Не дивлячись на цілком нормальну політичну та економічну ситуацію у Нігері, улітку 2023 р. в країні відбувся військовий переворот, який привів до влади військову хунту. Головною причиною якого стала надзвичайна бідність населення країни. Близько 40% населення (10 млн. осіб) Нігеру живуть за межею бідності (заробляють менше 1,90 долара на день), а близько 4 млн. людей потребують регулярної гуманітарної допомоги. Через постійні терористичні атаки в сусідніх країнах та на півночі самого Нігеру щороку збільшується кількість біженців, які не можуть отримати відповідної допомоги. До того ж більше, ніж 50% населення складають люди до 25-ти років, більшість з яких не отримують відповідної освіти та виховання. В країні склалася така ситуація, коли суспільство готове було піти за будь-яким лідером, з метою покращення свого злиденного становища, особливо коли в усіх бідах народу виступає прозахідно-орієнтований уряд. Більшість країн світу, серед яких Франція, США та країни ECOWAS, засудили військовий переворот в Нігері та припинили будь-які комерційні та фінансові операції з новим урядом. Хоча й були ті країни, які підтримали військовий переворот чи навпаки зайняли нейтральну позицію.

На сьогоднішній день існує два можливих сценарії вирішення ситуації в Нігері: мирний та військовий. Для України найкращим варіантом буде, звичайно, дипломатичне повернення влади до легітимного президента Нігеру Мохамеда Базума, проте, на жаль, цей варіант дуже малоімовірний. Іншим дипломатичним варіантом вирішення питання є домовленість Заходу і Китаю із наявною хунтою про встановлення тимчасового уряду, продовження роботи іноземних підприємств і залишенням іноземних військ на території Нігеру. На нашу думку, цей сценарій є найбільш вдалим і вигідним для України, адже не відтягуватиме сили та увагу наших союзників у Африку. Однак, результативність його буде можлива за умови невтручання у переговорний процес Росії.

Найгіршим варіантом перебігу подій є неможливість інтервенції ECOWAS до Нігеру через відсутність реальної західної підтримки. Як наслідок, іноземні війська (і можливо компанії, крім китайських) будуть виведені з країни, а сама держава потрапить під російський вплив.

Якщо ж розглядати військовий варіант вирішення ситуації у Нігері, то більш прийнятною як для країн Заходу, так і України, була б швидка військова інтервенція країн ECOWAS за підтримки США та Франції. Важливо наголосити, що саме швидка, а не затяжна інтервенція, оскільки це може призвести до початку великої війни, яка може відволікти сили наших союзників від України. Яким буде перебіг подальших подій в Нігері, покаже час. Маємо надію, що ситуація в Нігері стабілізується.

REFERENCES

- Abiola, S.** (February 13, 2023). Foreign Policy: Nigeria Must Get out of Its Own Way. *APRI*. Retrieved from <https://cutt.ly/4wQC9Tom>
- Age revolution in Niger: the diplomat talked about Russian interests. (August 8, 2023). *Informatsiyni portal FREEDOM*. Retrieved from <https://cutt.ly/hwvvCxWH> // Військовий переворот у Нігері: про російські інтереси розповів дипломат (August 8, 2023). *Informatsiyni portal FREEDOM*. Retrieved from <https://cutt.ly/hwvvCxWH>
- Algeria refuses French request to fly over its airspace for military operation in Niger. (August 22, 2023). *Arab News*. Retrieved from <https://cutt.ly/7wvvK62s>
- Annor, I.** (March 18, 2023). Can Blinken Sway Niger From Russia, China Influence? VOA: Africa. Retrieved from <https://cutt.ly/swQC9OnF>
- Barkhane – Change of command of the planned Niamey air base (July 26, 2022). *Ministère des Armées*. Retrieved from <https://cutt.ly/CwvvLpKs> // Barkhane – Passation de commandement de la base aérienne projetée de Niamey. (July 26, 2022). *Ministère des Armées*. Retrieved from <https://cutt.ly/CwvvLpKs>
- Benin claims that the Niger pipeline is not affected by the sanctions imposed by the coup. (August 3, 2023). *Zonebourse*. Retrieved from <https://cutt.ly/kwvvZZc5> // Le Bénin affirme que l'oléoduc du Niger n'est pas affecté par les sanctions imposées par le coup d'État. (August 3, 2023). *Zonebourse*. Retrieved from <https://cutt.ly/kwvvZZc5>
- Biden administration searching for ways to keep US forces in Niger to continue anti-terror operations despite overthrowing of government. (August 17, 2023). *CNN*. Retrieved from <https://cutt.ly/VwvvLsAm>
- Biography of Mr. Mohamed, the winner of the presidential election, according to the provisional results (February 25, 2021). *Agence nigérienne de presse*. Retrieved from <https://cutt.ly/GwvvLgWJ> // Biographie de M. Mohamed le vainqueur de la présidentielle, selon les résultats provisoires. (February 25, 2021). *Agence nigérienne de presse*. Retrieved from <https://cutt.ly/GwvvLgWJ>
- Blinken backs West African efforts to restore Niger's constitutional order. (August 19, 2023). *Financial Times*. Retrieved from <https://cutt.ly/owvvLkVk>
- Coup d'état in Niger: ECOWAS representatives met with the dictator president and the leader of the military junta. (August 19, 2023). *Suspilne Novyny*. Retrieved from <https://cutt.ly/JwvvLnRl> // Держпереворот у Нігері: представники ECOWAS зустрілися з повеленим президентом та лідером військової хунти. (August 19, 2023). *Suspilne Novyny*. Retrieved from <https://cutt.ly/JwvvLnRl>
- Coup d'état in Niger: Niamey banned the export of uranium to France? (June 3, 2023). *20minutes*. Retrieved from <https://cutt.ly/7wvvLTGF> // Coup d'Etat au Niger: Niamey interdit l'exportation d'uranium vers la France? Prudence. (June 3, 2023). *20minutes*. Retrieved from <https://cutt.ly/7wvvLTGF>
- Coup d'état in Niger: No, Burkina Faso has not banned the export of uranium to France. (June 2, 2023). *20minutes*. Retrieved from <https://cutt.ly/fwvvLXDJ> // Coup d'Etat au Niger: Non, le Burkina Faso n'a pas banni l'exportation d'uranium vers la France. (June 2, 2023). *20minutes*. Retrieved from <https://cutt.ly/fwvvLXDJ>
- China hopes Niger will find a 'political resolution' to coup. (August 3, 2023). *Reuters*. Retrieved from <https://cutt.ly/TwvvLbWL>
- Delancey, M.W.** (1983). Nigerian Foreign Policy Alternative Perceptions and Projections. *Nigeria: Foreign Policy Alternatives*, 164-190. London: Palgrave Macmillan. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-1-349-06301-7>
- ECOWAS considers the junta's transition plan in Niger "unacceptable". (August 22, 2023). *TV5 Monde*. Retrieved from <https://cutt.ly/awvvZEWt> // La Cédéao juge le plan de transition de la junte au Niger "inacceptable". (August 22, 2023). *TV5 Monde*. Retrieved from <https://cutt.ly/awvvZEWt>
- Eshiet, G.** (2018). *Nigeria's Foreign Policy from 1960 – Global Era: What Went Wrong?* (Master's Thesis). Olomouc.
- France warns will retaliate if its interests attacked in Niger. (July 30, 2023). *Ahrarmonline*. Retrieved from <https://cutt.ly/wwwvL3n1>
- French embassy in Niger is attacked as protesters waving Russian flags March through capital. (July 30, 2023). *APNews*. Retrieved from <https://cutt.ly/awvvL4Ho>
- GDP per capita (current US\$). (August 31, 2022). *The World Bank*. Retrieved from <https://cutt.ly/mwvvL6x2>

- History. (2023). *Sonichar*. Retrieved from <http://www.sonichar1.com> // Histoire. (2023). *Sonichar*. Retrieved from <http://www.sonichar1.com>
- History of the SML. (2023). *Société des Mines du Liptako*. Retrieved from <https://cutt.ly/nwvvZseV> // Historique de la SML. (2023). *Société des Mines du Liptako*. Retrieved from <https://cutt.ly/nwvvZseV>
- In Niger, a dam to regulate the declining flow of the river. (October 22, 2012). *Le Monde*. Retrieved from: <https://cutt.ly/RwvvLibm> // Au Niger, un barrage pour réguler le débit déclinant du fleuve. (October 22, 2012). *Le Monde*. Retrieved from: <https://cutt.ly/RwvvLibm>
- In Niger, the ruling junta demands the departure of the French ambassador within forty-eight hours (August 25, 2023). *Le Monde*. Retrieved from <https://cutt.ly/vwvvLt3P> // Au Niger, la junte au pouvoir demande le départ de l'ambassadeur de France sous quarante-huit heures. (August 25, 2023). *Le Monde*. Retrieved from <https://cutt.ly/vwvvLt3P>
- In the news: anti-France demonstrations in Niger (August 5, 2023). *RFI*. Retrieved from <https://cutt.ly/owvvKvFl> // À la Une: les manifestations anti-France au Niger. (August 5, 2023). *RFI*. Retrieved from <https://cutt.ly/owvvKvFl>
- Is the French military presence in Niger doomed to disappear? (August 17, 2023). *Franceinfo*. Retrieved from <https://cutt.ly/twQC95y1> // La présence militaire française au Niger est-elle condamnée à disparaître? (August 17, 2023). *Franceinfo*. Retrieved from <https://cutt.ly/twQC95y1>
- Kremlin says interference of non-regional actors unlikely to help Niger. (August 4, 2023). *Aljazeera*. Retrieved from <https://cutt.ly/wvvvZmEx>
- Kusa, Iliia.** (August 3, 2023). Who is ready to fight for Niger? *Hlavkom*. Retrieved from <https://cutt.ly/EwvvZjXn> // **Куса, Ілля** (August 3, 2023). Хто готовий битися за Ніреп? *Hlavkom*. Retrieved from <https://cutt.ly/EwvvZjXn>
- Launch of the construction of a high voltage line from the Dam to Niamey: and Kandadji will light up Niger! (October 28, 2022). *Niamey.com*. Retrieved from <https://cutt.ly/5wvvZK15> // Lancement de la construction de ligne haute tension à partir du Barrage jusqu'à Niamey: et Kandadji allumera le Niger! (October 28, 2022). *Niamey.com*. Retrieved from <https://cutt.ly/5wvvZK15>
- Mali, Burkina Faso Warn Against Military Intervention in Niger. (August 1, 2023). *Bloomberg*. Retrieved from <https://cutt.ly/7wvvZ9tk>
- Nesterenko, I.** (December 8, 2023). The most influential country in Africa? An overview of the domestic and foreign policy of Nigeria. *ADASTRA*. Retrieved from <https://cutt.ly/xwQC3oro> // **Нестеренко, І.** (December 8, 2023). Найвпливовіша держава Африки? Огляд внутрішньої і зовнішньої політики Нігерії. *ADASTRA*. Retrieved from <https://cutt.ly/xwQC3oro>
- Niger: at least 6 soldiers and 10 "terrorists" killed in the west. (June 14, 2023). *Africanews*. Retrieved from <https://cutt.ly/PwvvXF7g>
- Niger: Business profile (July, 2023). *AD'OCC*. Retrieved from <https://cutt.ly/XwvvXtM2> // Niger: Profil commercial. (July, 2023). *AD'OCC*. Retrieved from <https://cutt.ly/XwvvXtM2>
- Niger: Closure in 2021 of the COMINAK uranium mine of the French nuclear group Orano (Areva) (October 23, 2021). *Intellivoire*. Retrieved from <https://cutt.ly/DwvvZ6Ex> // Niger: Fermeture en 2021 de la mine d'uranium COMINAK du groupe nucléaire français Orano (Areva). (October 23, 2021). *Intellivoire*. Retrieved from <https://cutt.ly/DwvvZ6Ex>
- Niger: Commercial profile. (July, 2023). *AD'OCC*. Retrieved from <https://cutt.ly/XwvvXtM2> // Niger: Profil commercial. (July, 2023). *AD'OCC*. Retrieved from <https://cutt.ly/XwvvXtM2>
- Niger coup leader Gen Tchiani promises to handover power in three years. (August 20, 2023). *BBC*. Retrieved from <https://cutt.ly/qwvvXgji>
- Niger coup leaders accuse French forces of destabilising the country. (August 9, 2023). *Aljazeera*. Retrieved from <https://cutt.ly/awvvXjld>
- Niger Coup: Wagner Taking Advantage Of Instability – Antony Blinken. (August 8, 2023). *Peacefmonline.com*. Retrieved from <https://cutt.ly/swvvXlNn>
- Niger coup: world leaders react to president's detention. (July 27, 2023). *Africanews*. Retrieved from <https://cutt.ly/NwvvXceP>
- Niger: Creation of SOMIDA for the exploitation of uranium from Dasa (June 13, 2022). *Skiainfinance*. Retrieved from <https://cutt.ly/5wvvZ7gu> // Niger: Création de la SOMIDA pour l'exploitation de l'uranium de Dasa. (June 13, 2022). *Skiainfinance*. Retrieved from <https://cutt.ly/5wvvZ7gu>

- Niger: a coup attempt foiled two days before the inauguration of the new president (March 31, 2021). *Le Monde*. Retrieved from <https://cutt.ly/NwvvXOup> // Niger: une tentative de coup d'Etat déjouée deux jours avant l'investiture du nouveau président. (March 31, 2021). *Le Monde*. Retrieved from <https://cutt.ly/NwvvXOup>
- Niger – Economic Activity. Niger Maps. (1969). Perry-Castañeda Library Map Collection. The University of Texas at Austine. Retrieved from <https://cutt.ly/3wQC7XNS>
- Niger: “Those who sponsor anti-French demonstrations are taking advantage of the weakness of our response” (August 1, 2023). *Le Figaro*. Retrieved from <https://cutt.ly/3wvXSho> // Niger: «Ceux qui commanditent les manifestations anti-françaises profitent de la faiblesse de notre réponse». (August 1, 2023). *Le Figaro*. Retrieved from <https://cutt.ly/3wvXSho>
- Niger: understanding the situation after the coup in six questions (August 9, 2023). *Le Monde*. Retrieved from <https://cutt.ly/4wvXbv1> // Niger: comprendre la situation après le coup d'Etat en six questions. (August 9, 2023). *Le Monde*. Retrieved from <https://cutt.ly/4wvXbv1>
- Niger: what economic repercussions following the military coup? (August 1, 2023). *La Tribune Afrique*. Retrieved from <https://cutt.ly/3wvXYIY> // Niger: quelles répercussions économiques suite au coup d'État militaire? (August 1, 2023). *La Tribune Afrique*. Retrieved from <https://cutt.ly/3wvXYIY>
- Nigerien Air Base 201. (October 29, 2022). *United States Africa Command*. Retrieved from <https://cutt.ly/MwvX3wG>
- Nigerien oil: from Agadem to SORAZ (July 30, 2020). *ONEP*. Retrieved from <https://cutt.ly/5wvZCNU> // Le petrole nigerien: d'Agadem à la SORAZ. (July 30, 2020). *ONEP*. Retrieved from <https://cutt.ly/5wvZCNU>
- Niger's army command declares support for coup launched by presidential guard. (July 30, 2023). *France24*. Retrieved from <https://cutt.ly/JwvX1dH>
- Niger's president vows democracy will prevail after mutinous soldiers detain him and declare a coup. (July 28, 2023). *APNews*. Retrieved from <https://cutt.ly/OwvXZUG>
- Orano targets 2028 to exploit the Imouraren uranium deposit in Niger (March 15, 2023). *Jeuneafrique*. Retrieved from <https://cutt.ly/owvX8NF> // Orano cible 2028 pour exploiter le gisement d'uranium d'Imouraren au Niger. (March 15, 2023). *Jeuneafrique*. Retrieved from <https://cutt.ly/owvX8NF>
- Pham, J.P.** (2007). Nigeria's Foreign Policy: An Inquiry into Sources and Prospects. *IPRI*: James Madison University
- Portnykov, V.** (July 26, 2023). Ukraine and the battle for Niger: Prigozhin welcomed the mutiny of the military. *Radio Svoboda*. Retrieved from <https://cutt.ly/XwQC3WO6> // **Портников, В.** (July 26, 2023). Україна і битва за Нігер: Пригожин привітав заколот військових. *Радіо Свобода*. Retrieved from <https://cutt.ly/XwQC3WO6>
- 2022 Revision of World Population Prospects. (2023). *United Nation official site*. Retrieved from <https://cutt.ly/LwvKzIX>
- Statement of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine regarding the coup d'état in Niger *Ofitsiynyi sait Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy*. Retrieved from <https://cutt.ly/fwvCPnJ> // Заява МЗС України щодо державного перевороту в Нігері (July 27, 2023). *Ofitsiynyi sait Ministerstva zakordonnykh sprav Ukrainy*. Retrieved from <https://cutt.ly/fwvCPnJ>
- Stremlau, J.** (1981). The Fundamentals of Nigerian Foreign Policy. *JSTOR*, 11 (1-2), 46-50. DOI: <https://doi.org/10.2307/1166234>
- Structures under supervision (2023). *Ministère de l'Énergie et des Énergies renouvelables*. Retrieved from <https://cutt.ly/fwvChix> // Structures sous tutelle. (2023). *Ministère de l'Énergie et des Énergies renouvelables*. Retrieved from <https://cutt.ly/fwvChix>
- Sylla, R.** (2023). Niger-Benin pipeline, a major axis of Sino-Benin cooperation. *Observatoire Francais*. Retrieved from <https://cutt.ly/wwQVtK14> // **Sylla, R.** (2023). Pipeline Niger Bénin, un axe majeur de la coopération sino-bénoise. *Observatoire Francais*. Retrieved from <https://cutt.ly/wwQVtK14>
- The AKOUTA Mining Company (COMINAK). (2023). *Orano*. Retrieved from <https://cutt.ly/8wvZDRo> // La Compagnie Minière d'AKOUTA (COMINAK). (2023). *Orano*. Retrieved from <https://cutt.ly/8wvZDRo>
- The African Union suspends Niger until the “reestablishment” of constitutional order. (August 22, 2023). *France 24*. Retrieved from <https://cutt.ly/mwvZBBp> // L'Union africaine suspend le Niger jusqu'au “rétablissement” de l'ordre constitutionnel. (August 22,

- 2023). *France 24*. Retrieved from <https://cutt.ly/mwvvZBBp>
- Топчій, О.** (August 19, 2023). West African countries have agreed on a date for a possible invasion of Niger. *UNIAN* Retrieved from <https://cutt.ly/vwQC3FBf> // **Топчій, О.** (August 19, 2023). Країни Західної Африки погодили день можливого вторгнення в Нігер. УНІАН. Retrieved from <https://cutt.ly/vwQC3FBf>
- US Ambassador Kathleen FitzGibbon arrives in Niger. (August 19, 2023). *CNN*. Retrieved from: <https://cutt.ly/swvvCjNU>
- US readying plans to evacuate drone bases if necessary under Niger's new junta, commander says. (August 19, 2023). *APNews*. Retrieved from <https://cutt.ly/YwvvCl1o>
- West African bloc says 'D-Day' set for possible Niger intervention. (August 19, 2023). *Reuters*. Retrieved from <https://cutt.ly/WwvvCUW3>
- West African countries announced the deployment of troops to enter Niger (August 11, 2023). *Volyn online*. Retrieved from <https://cutt.ly/fwvvCA1U> // Західноафриканські країни заявили про розгортання військ для введення в Нігер (August 11, 2023). *Volyn online*. Retrieved from <https://cutt.ly/fwvvCA1U>
- West African countries ruled out the involvement of the "Wagners" in the coup in Niger. (August 12, 2023). *Ukrinform*. Retrieved from: <https://cutt.ly/HwvvZbeD> // Країни Західної Африки виключили причетність «вагнерівців» до перевороту в Нігері. (August 12, 2023). *Ukrinform*. Retrieved from: <https://cutt.ly/HwvvZbeD>
- Will there be a big war over Niger? How are pro-Russian juntas undermining West Africa and why is it harming Ukraine? (August 5, 2023). *BBC*. Retrieved from <https://cutt.ly/OwvvLx87> // Буде велика війна за Нігер? Як проросійські хунти підривають Західну Африку і чому це шкодить Україні? (August 5, 2023). *BBC*. Retrieved from <https://cutt.ly/OwvvLx87>
- What are France's political and economic interests in Niger? (August 22, 2023). *Le Monde*. Retrieved from <https://cutt.ly/lwvvCyd3> // Quels sont les intérêts politiques et économiques de la France au Niger? Comprendre en quatre minutes. (August 22, 2023). *Le Monde*. Retrieved from <https://cutt.ly/lwvvCyd3>

УДК (UDC) 32.019.51
DOI: 10.26693/ahpsxxi2023.si.093

THE USE OF SOCIAL MEDIA AS A TOOL OF MODERN HYBRID WARFARE

Olena Kuchmii,

e-mail: kuchmii.olena@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2634-4114>

*Educational and Scientific Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Ukraine, 04119, Kyiv, Yuriia Illienka St, 36/1*

Oksana Frolova,

e-mail: sancha279@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7105-2762>

*Educational and Scientific Institute of International Relations
Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Ukraine, 04119, Kyiv, Yuriia Illienka St, 36/1*

Abstract

The modern security architecture is formed under the influence of a number of new factors and threats, among which the most dangerous are hybrid wars, an important feature of which is the active use of information methods of confrontation, which involve a situational combination of various means of conducting information warfare, conducting informational and psychological operations, conducting propaganda campaigns, as well as modern technological achievements, in particular, artificial intelligence technologies, to carry out large-scale attacks, which are becoming increasingly difficult to resist. The most dynamic space of confrontation between the actors of international relations today is social media, which open unique opportunities for carrying out large-scale, complex, multidimensional cross-border cybernetic and informational-psychological attacks on states and state institutions, as well as on individuals. The main advantages of using social media include the scale of audience coverage, accessibility, speed of information dissemination, anonymity, the ability to exchange large amounts of data, and the absence of geographical or content restrictions. The purpose of the article is to study the theory and practice of using social media as an effective tool of hybrid warfare in the modern world.

Taking into account the relevance of this topic, the article considers the main characteristics of social media from the standpoint of their use in hybrid wars, analyzes the most common ways, methods and techniques of using social media in hybrid warfare, defines the specifics of the use of “social cyberattacks”, “astroturfing”, internet trolling. The scientific work also presents an analysis of the use of social networks and messengers in the hybrid war of the Russian Federation against Ukraine on the example of YouTube and Telegram and shows how Russian propaganda media use them to increase the audience and simplify the delivery of manipulative and false information to consumers in Russia itself and in Ukraine and the world.

Keywords: Ukraine, Russian Federation, hybrid war, social media, fakes, disinformation, Internet trolling, YouTube, Telegram

ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТУ СУЧАСНОЇ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Олена Кучмії,

e-mail: kuchmiy.olena@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2634-4114>

*Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Україна, 04119, м. Київ, вул. Юрія Ілленка, 36/1*

Оксана Фролова,

e-mail: sancha279@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7105-2762>

*Навчально-науковий інститут міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Україна, 04119, м. Київ, вул. Юрія Ілленка, 36/1*

Анотація

Сучасна архітектури безпеки формується під впливом низки нових чинників і загроз, серед яких найбільш небезпечними виступають гібридні війни, важливою рисою яких є активне використання інформаційних методів протиборства, що передбачають ситуативне поєднання різних засобів ведення інформаційної війни, проведення інформаційно-психологічних операцій, здійснення пропагандистських кампаній, а також сучасних технологічних досягнень, зокрема, технологій штучного інтелекту, для здійснення масштабних атак, протистояти яким стає дедалі складніше. Найбільш динамічним простором протистояння акторів міжнародних відносин нині виступають соціальні медіа, що відкривають унікальні можливості для здійснення масштабних, комплексних, багатовимірних транскордонних кібернетичних та інформаційно-психологічних атак як на держави та державні інститути, так й на окремих осіб. До основних переваг використання соціальних медіа відноситься масштабність охоплення аудиторії, доступність, швидкість поширення інформації, анонімність, можливість обміну великими масивами даних, відсутність географічних або змістових обмежень. Метою статті є дослідження теорії і практики використання соціальних медіа як ефективного інструменту гібридної війни у сучасному світі.

Враховуючи актуальність даної теми, у статті розглянуто основні характеристики соціальних медіа з позиції їх використання у гібридних війнах, проаналізовано найбільш поширені способи, методи і прийоми використання соціальних медіа у гібридному протиборстві, визначено специфіку застосування «соціальних кібератак», «астротурфінгу», інтернет-тролінгу. У науковій праці також представлено аналіз використання соціальних мереж і месенджерів у гібридній війні РФ проти України на прикладі YouTube та Telegram та показано, як російські пропагандистські ЗМІ використовують їх для збільшення аудиторії та спрощення донесення маніпулятивної та брехливої інформації до споживачів як у самій Росії, так й в Україні та світі.

Ключові слова: Україна, РФ, гібридна війна, соціальні медіа, фейки, дезінформація, інтернет-тролінг, YouTube, Telegram

Постановка проблеми. Трансформація системи міжнародної безпеки зумовлена потребою вироблення нових ефективних механізмів протидії сучасним викликам і загрозам, що виникають внаслідок фундаментальних політичних,

економічних і науково-технологічних зрушень. Найбільш небезпечною тенденцією стало зростання масштабів використання методів гібридного протидіювання, які відрізняються гнучкістю, комплексністю, багатосуб'єктністю, багатоакторністю. Водночас, у поєднанні із засобами інформаційного протидіювання та кібервійни, інформаційно-психологічними операціями, пропагандистськими кампаніями, масштабним поширенням дезінформації та фейків через глобальні засоби масової інформації, методи гібридної війни демонструють високий рівень ефективності у досягненні цілей агресії, дозволяючи уникати масштабного застосування конвенційних озброєнь. Саме тому вони набули популярності не тільки серед держав, але й різноманітних недержавних акторів – терористичних та екстремістських об'єднань, злочинних угруповань, окремо діючих осіб.

Найбільш динамічним простором для здійснення гібридної агресії виступають соціальні медіа, платформи та месенджери, які мають цілу низку переваг у порівнянні з іншими вимірами протидіювання – масштабність охоплення аудиторії, доступність, швидкість поширення інформації, анонімність, можливість обміну великим масивом даних, відсутність географічних або змістових обмежень для діяльності. Facebook / Meta, YouTube, Instagram, WeChat, TikTok, Twitter, WhatsApp, Messenger Facebook, Telegram, Snapchat стали не тільки найбільш популярними соціальними медіа та месенджерами, але й ефективним інструментом для збору необхідної інформації стратегічного і тактичного характеру, виявлення потенційних цілей для подальших дій у фізичному просторі, здійснення кібератак та інформаційно-психологічних впливів на свідомість користувачів, спілкування, вербування нових членів та координації діяльності повстанських груп, терористичних угруповань, екстремістських об'єднань та кримінальних організацій.

Особливого значення соціальні медіа, платформи та месенджери набули у контексті гібридної війни РФ проти України, яка активно велася з 2014 р. Російські пропагандистські нарративи, фейки, дезінформація активно поширювалися не тільки традиційними ЗМІ, але й соціальними медіа, що уможливило проведення масштабної інформаційної війни проти української держави. Із початком відкритої військової агресії у лютому 2022 р. соціальні медіа як інструмент гібридної війни не втратили своєї актуальності, а стали складовою інформаційного супроводження воєнної кампанії.

Аналіз попередніх досліджень. Дослідження інформаційного виміру гібридної війни представлено роботами провідних фахівців у сфері інформаційного протидіювання та використання сучасних засобів масової інформації і комунікації у гібридних війнах і конфліктах, зокрема, Дж. Меттіка (Mattis & Hoffman, 2005), Ф. Хоффмана (Hoffman, 2009), Р. Шафранські (Szafranski, 1995), М. Лібікі (Libicki, 2009, 2012), Д. Стейна (Stein, 1995), Дж. Ная (Nye, 2010, 2011), Д. Арквіллі, Д. Ронфельдта (Arquilla & Ronfeldt, 1993), П. Померанцева (Pomerantsev, 2020), Е. Тоффлера та Г. Тоффлера (Toffler & Тоффлер, 1995), М. ван Кревельда (Creveld, 1991), Р. Ендрес (Andres, 2014) та ін. Питання вепонізації соціальних медіа, використання методів Інтернет-тролінгу, а також використання терористичними організаціями соціальних мереж досліджувалося в наукових працях П.В. Сінгера, Е.Т. Брукінга (Singer & Brooking, 2019), Т.Е. Ніссена (Nissen, 2015), Т. Хоквалда (Hochwald, 2023), С. Светоки, А. Рейнолдс і Л. Куріки (Svetoka & Reynolds, 2016), А. Спрудса, А. Рожукалне, К. Седленієкс, М. Даугуліс (Spruds, Rožukalne, Sedlenieks et al., 2016) та ін.

Особливу увагу у роботах українських науковців та експертів приділено проблемам інформаційного, психологічного та ідеологічного вимірів гібридного протидіювання. Зокрема, у працях В. Горбуліна (Horbulin, 2017), Г. Почепцова (Pocheptsov, 2015, 2017, 2019a; 2019b), Д. Дубова (Dubov, 2014), М. Ожевана, (Ozhevan & Dubov, 2017), Є. Магди (Magda, 2014), М. Белескова (Белесков, 2021), Г. Яворської (Yavorska, 2018), О. Курбана (Kurban, 2016, 2017), Т. Ісакової (Isakova, 2016) та ін. розглядаються питання гібридної війни як новітньої форми глобального

протистояння у сучасній системі безпеки, появи нових характерних рис сучасної гібридної війни у світі та Україні, особливості використання різних класичних та інноваційних інструментів гібридної війни в українських реаліях, а також практики використання інформаційних, інформаційно-психологічних, кібернетичних засобів ведення гібридної війни РФ проти Україною.

Метою статті є дослідження теоретичних і прикладних аспектів використання соціальних медіа як ефективного інструменту гібридної війни у сучасному світі.

Виклад основного матеріалу. Прискорений розвиток інформаційно-комунікаційних технологій призвів до масштабних змін в усіх сферах життєдіяльності людини. Нові можливості відкрилися у сфері економіки, бізнесу і фінансів, з'явилися сучасні моделі економічної діяльності, змінилися підходи до управління державою, швидкими темпами відбуваються зміни у сфері суспільного розвитку. Позитивний ефект постійно підсилюється появою нових технологічних досягнень в рамках реалізації проєктів розбудови Індустрії 5.0. Водночас, розвиток технологій призвів до появи нових викликів і загроз для безпеки сучасного суспільства: змінилася природа конфліктів, суттєво ускладнилися традиційні простори ведення бойових дій, з'явилися нові засоби протиборства, що базуються на досягненнях у сфері науки і технологій. До того ж глобальний доступ до віртуального середовища призвів до виникнення віртуального поля бою, інтелектуальних бійців, які використовують інформаційну зброю. Об'єктами атак в сучасних війнах і конфліктах дедалі частіше стають кіберфізичні системи, де технології можуть впливати як на фізичний простір існування людини, так й на її когнітивну діяльність, а отже й наслідки застосування інформаційних методів протиборства можуть мати летальний характер для людини.

Останнім часом як держави, так і недержавні актори активно використовують гібридні підходи для досягнення своїх політичних і воєнних цілей, вмівло поєднуючи військові операції з кібератаками, дипломатичним або економічним тиском та інформаційно-психологічними і пропагандистськими кампаніями. В цьому контексті особливого значення набувають соціальні медіа, які за останнє десятиліття перетворилися на один з основних каналів комунікації, що використовується у всіх сферах життєдіяльності людини. Віртуальні Інтернет-ресурси стали не тільки невід'ємною частиною сучасного суспільства, але й новітніх стратегій ведення війни. Останні конфлікти в Лівії, Сирії та Україні продемонстрували, що соціальні медіа широко використовуються для координації дій, збору інформації, впливу на переконання та настрої цільових аудиторій, мобілізуючи їх до дії.

До основних переваг використання соціальних мереж можна віднести їх масштаб охоплення аудиторії, доступність, швидкість розповсюдження інформації, анонімність, можливість обміну великим обсягом інформації, відсутність географічних або змістових кордонів. Так, станом на початок 2023 рр. загальна чисельність користувачів Інтернетом перевищила 5 млрд. осіб, що становить близько 64,4% від усього населення світу. При цьому соціальними медіа користувалося 4,76 млрд. осіб, що становить близько 60% від загальної кількості населення Землі. Найбільш популярними соціальними медіа є Facebook / Meta, YouTube, Instagram, WeChat, TikTok, Twitter, месенджерами – WhatsApp, Messenger Facebook, Telegram, Snapchat (Kemp, January 26, 2023). Можливості знімати, редагувати та обмінюватися інформацією, зображеннями та відео в режимі реального часу, незалежно від того, чи повідомляють традиційні ЗМІ про події чи ні, а також можливості охопити якомога більшу аудиторію для здійснення масштабних інформаційних кампаній дезінформації та агресивної пропаганди, інформаційно-психологічних операцій робить соціальні медіа надзвичайно ефективним інструментом гібридної війни.

На думку Т.Е. Ніссена, основними способами використання соціальних медіа у гібридній війні є:

- ❖ збір розвідданих – передбачає цілеспрямований пошук і аналіз інформації

в соціальних мережах і профілях користувачів, включаючи вміст і розмови, що допомагає більш успішному проведенню воєнної операції із врахуванням особливостей інформаційного середовища, цільової аудиторії, на яку передусім розрахований вплив;

❖ таргетинг – використання соціальних медіа з метою виявлення потенційних цілей для військових дій у фізичному просторі (на основі фотографій із геотегами чи поточних розмов у соціальних мережах);

❖ інформаційно-психологічна війна – поширення інформації з метою впливу на цінності, систему переконань, сприйняття, емоції, мотивацію, міркування та поведінку цільової аудиторії (використання соціальних мереж у цьому випадку спрямоване на досягнення певних військових ефектів у когнітивній сфері, що досягається шляхом створення офіційних акаунтів, каналів, сайтів, коментарів лідерів думок, а також шляхом створення фейкових облікових записів користувачів, ботнетів та тролінгу);

❖ кібероперації – сукупність дій, спрямованих на платформи соціальних медіа та облікові записи їх користувачів з метою зламу захищених паролем просторів для отримання доступу та розкриття вмісту чатів, електронної пошти чи мобільних телефонів, зміни вмісту профілю тощо;

❖ оборона – діяльність із захисту платформ соціальних мереж, сайтів, профілів і облікових записів на технічному або системному рівні, що включає використання програмного забезпечення для шифрування, відстеження та/або приховування IP-адрес у соціальних мережах (наприклад, використання однією з найскладніших ігрових платформ для відстеження правоохоронними органами PlayStation);

❖ командування та управління – використання соціальних медіа повстанськими групами, терористичними угрупованнями, кримінальними організаціями, особливо якщо ці групи не мають формальної структури або розосереджені на великих географічних територіях. Соціальні медіа можуть бути засобом спілкування та способом координації їхньої діяльності, що робить їх привабливим механізмом для використання під час гібридних війн і тому привертає увагу спецслужб. Соціальні медіа також використовуються для тактики «роїння» – розповсюдження інформації для мобілізації та координації недержавних акторів зі спільними інтересами для взаємодії з конкретною ціллю, що також уможливорює їх широке використання у гібридній війні (Nissen, 2015: 70-83).

Усі перелічені способи використання соціальних медіа можуть взаємодоповнювати один одного у довільних і непередбачуваних комбінаціях, а також можуть поєднуватися із реальними військовими операціями під час здійснення гібридних атак.

Наукові дискусії щодо використання соціальних мереж у гібридних війнах призвели до виникнення поняття «соціальні кібератаки», які тлумачаться як навмисні та організовані дії з поширення чуток, містифікацій та маніпулятивних повідомлень у віртуальному середовищі, спрямовані на те, щоб викликати страх і паніку. Оскільки відстежити організаторів і виконавців соціальних кібератак складно, вони залишаються анонімними, приховуючи як реальних людей, які стоять за атаками, так й автоматизовані мережі ботів. Наприклад, у липні 2012 р. в індійському штаті Ассам було поширено фальшиві зображення і текстові повідомлення про напади на мусульманське населення, що призвело до панічної масової втечі громадян з місця проживання (Hasan, September 3, 2012).

Під час проведення гібридної війни з використанням соціальних мереж використовуються й інші методи і прийоми для психологічного впливу та маніпуляції, зокрема: поширення автоматично згенерованого контенту, спаму (наприклад, «твіттер-бомби» – розсилка тисяч схожих повідомлень одночасно) або фейкових ідентифікацій (наприклад, за допомогою діяльності тролів, маріонеток, ботів); насичення інформаційного простору шляхом скоординованого використання

блогів, постів, статей тощо, які публікуються та репостяться лідерами думок, активістами та фейковими особами; викрадення популярних хеш-тегів у Twitter з метою збільшення охоплення повідомлення або перенаправлення аудиторії (наприклад, #paraquake, #WorldCup2014); атака на цільовий контент супротивника, що передбачає його блокування, звернення до адміністраторів і менеджерів соціальних медіа-платформ з вимогою видалити вміст певних профілів, скарги на неприйнятний контент (наприклад, адміністрація Facebook видалила фотографію дівчинки, яка вшановує пам'ять свого батька – українського солдата, який загинув на сході України, після того, як кілька проросійських користувачів соціальних мереж повідомили про те, що публікація містить неприйнятний контент і сцени насильства); таргетинг передбачає використання різних стратегій нападу на опонента з метою отримання персональної інформації та використання її для дискредитації, висміювання, погроз тощо; соціальна інженерія як складова інформаційного виміру гібридного протистояння відноситься до психологічного маніпулювання людьми з метою примусити їх виконувати певні дії або розголошувати конфіденційну інформацію; обман, що передбачає створення «шуму» або «інформаційного туману» навколо теми з метою відволікання уваги від більш стратегічно важливих подій (наприклад, після збиття малайзійського літака рейсу МН17 російські медіа-канали та соціальні мережі розповсюдили велику кількість повідомлень, які пропонували численні пояснення причин катастрофи літака) (Svetoka et al., 2016: 18-20).

Активно використовується також й технологія «астротурфінгу», який тлумачиться як імітація масової громадської ініціативи для створення ілюзії запиту від суспільства. Для цього використовуються соціальні мережі, коментарі у різних медіа, масова розсилка повідомлень, звернення та петиції, а також діяльність інфлюенсерів. Ключовим інструментом астротурфінгу виступають цифрові технології ботоферм, які імітують масову народну реакцію або ініціативу (Svetoka et al., 2016: 27).

Іншою технологією є Інтернет-тролінг, який широко використовується в гібридному протистоянні для маніпулювання думкою людей шляхом поширення пропаганди та чуток, провокування онлайн-дискусії внаслідок нападок на коментаторів з альтернативними поглядами. Нині, в умовах зростання актуальності проблеми використання інструментів гібридної війни у протистоянні держав, з'явився новий тип тролів – «гібридні тролі», які використовують ті ж моделі поведінки, що і традиційні, але діють в певному політичному контексті або рамках військового порядку денного. Гібридні тролі поширюють певну ідеологію і, що найголовніше, діють під керівництвом і за наказом конкретної держави або організації. Наприклад, такі тролі активно використовуються РФ у гібридному протистоянні з Україною, іншими країнами пострадянського простору та країнами Заходу, поширюючи повідомлення та коментарі проросійського змісту у соціальних мережах. Найчастіше, у випадку появи інформації про події в Україні, відбувається синхронізована масована атака на новини і пости в блогах, наростає обсяг коментарів у соціальних мережах одночасно в багатьох країнах світу (Spruds et al., 2016).

Цілі та зміст повідомлень гібридних тролів можуть відрізнятися в різних країнах, залежно від конкретних цільових аудиторій. Так, за даними польських дослідників, які проаналізували методи соціального впливу на прикладі аналізу повідомлень щодо агресії РФ проти України у соціальних мережах, комунікаційні стратегії гібридних тролів мають суттєві відмінності. Тролі, які пишуть російською мовою, беруть участь у дискусіях, щоб заспокоїти учасників, приховати правду про стан російської економіки і вихвалити чесноти президента та уряду РФ; тролі, які пишуть українською мовою, використовують свої коментарі для дискредитації та приниження Президента та уряду України, зображуючи їхні дії як ворожі та зневажливі, а також порівнюючи їх з фашистами; тролі, які пишуть польською

мовою, намагаються переконати Інтернет-користувачів, що війна в Україні – це не справа поляків, а також використовують суперечливі аргументи щодо спільної історії України та Польщі, щоб представити українців у якомога гіршому світлі (Svetoka et al., 2016: 43-45)

Слід зазначити, що різноманітні соціальні медіа і месенджери активно використовувалися у гібридній війні РФ проти України від тоді, як вони почали набувати популярності в українському суспільстві і перетворюватися на важливий засіб комунікації. Так, ще у 2014 р. під час подій на «Майдані» саме в Інтернеті, у тому числі через соціальні медіа і платформи, поширювалася інформація, за допомогою якої РФ та представники проросійського уряду України намагалися дискредитувати учасників масової акції протесту. Упродовж усього періоду з 2014 р. по 2022 р. соціальні медіа використовувалися російськими пропагандистськими ЗМІ для збільшення аудиторії та спрощення донесення маніпулятивної та брехливої інформації до споживачів як у самій Росії, так й в Україні та світі. Із початком військової агресії РФ проти України популярність соціальних медіа і месенджерів як засобу отримання і обміну інформацією суттєво зростає. Так, за даними досліджень від 74% до 76,6% населення є постійними користувачами різноманітних соціальних медіа, платформ і месенджерів. При цьому 93,5% Інтернет-користувачів використовують принаймні одну соціальну платформу (Kemp, February 14, 2023). Найбільш популярними є Telegram, YouTube і Facebook.

Слід зазначити, що поширення практики використання відеохостингу Youtube для здійснення пропагандистської діяльності було обумовлене тим, що платформа від початку позиціонувала себе як віртуальне середовище, де кожен має право висловити свою думку та можливість показати власне бачення світу іншим учасникам онлайн-спільноти, виробникам контенту та споживачам інформації. Цим користується російська пропаганда, яка поширює дезінформацію, розпалює ненависть, використовує геноцидну риторику проти українського народу для того, щоб з 2014 р. легітимізувати окупацію частини української території та анексію Криму, а з 2022 р. – воєнні злочини російських військових в Україні. Наприклад, ще до початку повномасштабної війни проти України російські провладні Youtube-канали та онлайн-ресурси, що належать підконтрольним Москві квазіутворенням «ДНР» та «ЛНР», активно використовували платформу для поширення проросійської пропаганди та дезінформації попри суворі правила цензури, не блокувались і навіть не мали дисклеймерів (Nesterenko, May 16, 2023). Наразі нараховується понад 46 російських та проросійських Youtube-каналів, що діють на українську та закордонну аудиторію. З метою попередження або обмеження деструктивного впливу російських пропагандистських ресурсів з 2022 р. Службою безпеки України було заблоковано 442 пропагандистських Youtube-каналів РФ, зокрема, «Первый канал», «Телеканал «Звезда», RT, «Соловьев LIVE». Водночас, контент усіх цих каналів й досі можна знайти у YouTube і подивитися навіть без використання VPN, оскільки часто їх продукти «перезаливаються» на інші, не пов'язані з офіційними російськими ЗМІК, ресурси (Vog do, Mог2 та ін.). Діяльність таких каналів є не менш небезпечною, ніж офіційних, оскільки вони постійно оновлюють контент, що містить фейки, образливі висловлювання на адресу українських і західних політиків, кремлівські наративи про нелегітимність української влади, яку вони називають «київський режим», про те, що Україна бомбить сама себе і своїх громадян, про зовнішнє управління та несамостійність української держави, упереджену інтерпретацію історичного розвитку України тощо. Загалом щонайменше вісім пропагандистських каналів РФ на YouTube, незважаючи на санкції, продовжують поширювати свій контент на відеохостингу, бо досі не потрапили під блокування або заблоковані некоректно (зокрема, «Московский комсомолец», «Комсомольская правда», телеканал, що перебуває у власності міноборони Росії, «Звезда» (доступний на YouTube, зокрема для громадян України, під назвою Zvezda Live 10.0.) (Nesterenko, May 16, 2023).

За допомогою як класичних, так й новітніх прийомів пропаганди та дезінформації, поширюються вже відомі наративи, в яких Росія представляється як справедлива, сильна і незалежна держава, яка реалізує місіонерські цілі, а не здійснює експансію. Так, на YouTube-каналі КОНТ, на який підписані 245 тисяч людей, розміщується різноманітний контент, який є по суті архівом програм пропагандистів Д. Кисельова та О. Пушкова. Саме на цьому ресурсі був розміщений відомий провокаційний ролик «Я – російський окупант» («I'm a Russian Occupant»), в якому йдеться про позитивні результати окупації росіянами території сучасного Сибіру, країн Балтії і Середньої Азії, а також України. Наприкінці відео закадровий голос говорить, що востаннє ввічливо попереджає, щоб інші «не наривалися», що «руський окупант» «любить мир, буде мир, а воювати він вміє краще за всіх». Дане відео набрало на YouTube понад 357 тис. переглядів (I'm a Russian Occupant, 2015).

Показовим прикладом інформаційної атаки у YouTube є поширення відео з провокативною назвою «Zelensky is the black hole». На платформі спочатку з'явився ролик, де ведучі регіональних новин штату Мічиган «WDIV-TV» нібито пропонують глядачам послухати звуки чорної діри, натомість на екрані з'явилося звернення В. Зеленського. Як з'ясувалося згодом, насправді це був фейк, а на американському телебаченні такого ніколи не транслювали. Продовженням даного фейку стало інше відео з написом «No Zelensky. No War», яке нібито з'явилося замість реклами на площі Таймс-сквер у Нью-Йорку. Цю дезінформацію було оперативним спростовано МЗС України та Генеральним Консульством України у Нью-Йорку, а згодом спростування з'явилося й у мережі. Основною метою таких роликів є дискредитація української влади і створення ілюзії, буцімто світ втомився від України, що саме Україна прагне війни, а міжнародні партнери вже почали відгортатися від української держави («Black hole» 2.0, 2023).

Російські пропагандистські ЗМІК активно використовують сучасні інструменти, зокрема, діпфейки, монтаж та фотошоп. Прикладом такої діяльності є поширення у березні 2022 р. діпфейку у соціальних медіа та месенджерах, які розмістили брехливу інформацію із начебто заявою президента В. Зеленського із закликом до українських громадян і військових припинити супротив та скласти зброю. Спочатку це відео з'явилося на веб-сайті з сумнівною репутацією, а потім його почали поширювати соціальні платформи і медіа – Facebook, Instagram, YouTube та проросійські Телеграм-канали (Wakefield, March 18, 2022).

Значну небезпеку становлять також YouTube-канали підконтрольних Кремлю квазістворень «ЛНР» та «ДНР», а також інформаційні ресурси, створені на території тимчасово окупованого Криму – YouTube-канали «Новоросси́я ТВ», «АРХІВ НОВОРОССИ́Я ТВ», «(Z) Новости СВО Видео», «За Донбасс» (телеканал Юнион), «Трибунал ДНР», Millet Channel. Вони не тільки постійно поширюють фейкові новини, дезінформацію та антиукраїнську інформацію, а й користуються політикою платформи для представлення свого контенту як альтернативної думки іншої сторони, що робить їх складовою гібридної війни РФ проти України. При цьому значна частина цих ресурсів містить кадри з тілами вбитих чи закатованих цивільних українців, поранених і скалічених військових полонених, відео катування українських військовополонених та інтерв'ю з ними, що однозначно відноситься до категорії забороненого контенту вразливого чи насильницького характеру. Водночас, ці канали не тільки не блокуються YouTube, але іноді не мають навіть дисклеймери про потенційно шкідливий контент (Nesterenko, May 16, 2023).

У гібридній війні проти України використовуються також іноземні медіа та журналісти, які відвідують Донбас і окупований Крим з метою пошуку «істини» та «почути іншу думку». Результатом такої діяльності є поява в інформаційному просторі України та світу контенту, що суперечить не тільки офіційним даним, наданим Україною, а й підтвердженням міжнародними експертами фактам. Наприклад, у відеосюжетах медіа-ресурсу VICE, розміщених на платформі YouTube, повторюються прокремлівські пропагандистські наративи, демонструються інтерв'ю

з проросійсько налаштованими мешканцями окупованого Криму та представниками квазіутворень «ЛНР» та «ДНР», демонструються сцени насильства під час захоплення території Донбасу. При цьому більшість відео можна дивитися без обмежень (Life Inside Putin's Crimea, December 9, 2019; Rebels Retreat To Donetsk, July 10, 2014; The Donetsk People's Republic, October 8, 2014).

На початку лютого 2022 р. журналісти французького телевізійного каналу TF1 відвідали територію ОРДЛО, перетнувши кордон з боку Росії через пункт пропуску Ізварино, і спілкувалися з ватажком бойовиків Д. Пушиліним (French journalists illegally went..., February 14, 2022). У лютому 2023 р. виник новий скандал, після появи репортажу американських журналістів NBC News, які відвідали окупований Крим, в'їхавши на нього через Керченський міст, порушивши закони України (See inside Crimea, February 28, 2023). У відеосюжеті йдеться про військові дії на Сході України і про Крим, який для Кремля є «червоною лінією», після порушення якої відбудеться «жорстка відповідь» Москви.

Важливу роль у поширенні пропагандистської інформації російськими ЗМІК відіграє Telegram, який виступає дієвим інструментом гібридної війни. На відміну від YouTube, політика аналізу контенту Telegram набагато лояльніша, а модерація – обмежена, що дозволяє безперешкодно поширювати фейки, дезінформацію, упереджену інформацію та здійснювати різні типи маніпулятивних стратегій. Наприклад, матеріали пропагандистського характеру, розміщені на ресурсах, пов'язаних з російськими державними ЗМІ, завантажуються безпосередньо в Telegram. При цьому відеоматеріали перекладаються 18 мовами, що дозволяє охоплювати не тільки російськомовну та україномовну аудиторію, але й аудиторії різних країн світу. Далі відео може бути повторно опубліковано на інших соціальних платформах, зокрема, Twitter, без позначення першоджерела інформації та вказівок на те, що відео створено російськими пропагандистськими ЗМІ.

Такі ресурси просувають пропагандистські наративи, концептуальні позиції, характерні для політики Кремля, звинувачення України у провокації початку агресії та у жертвах серед цивільного населення, а також фейки про начебто очікування місцевого населення на прихід росіян. До того ж відео можна завантажити безпосередньо з Telegram, що приховує сліди, за якими експерти могли б відстежити походження цих ресурсів. Російські пропагандисти виявляють креативність і адаптивність, вони ретельно вивчають свою цільову аудиторію, щоб адаптувати до неї потрібний контент (Klepper, October 5, 2022).

Telegram-канали можуть також слугувати своєрідним сховищем відео для російського пропагандистського контенту, пов'язаного з війною в Україні. (Russian's RT, 2022). Кожне відео має субтитри мовою оригіналу та субтитри іншими мовами з хештегами, які використовуються для організації багатомовної роботи з метою подальшого поширення інформації в соціальних медіа. У деяких випадках водяні знаки, які ідентифікували б відео як таке, що створено підсанкційними ЗМІК, можуть бути видалені з метою маскування джерела їх походження. Далі ж, потрапивши до Telegram, відео завантажуються та повторно публікуються на інших цифрових платформах, включаючи Twitter, без жодних позначок чи інших ознак того, що відео, наприклад, створено російськими державними ЗМІ.

Із початком агресії РФ проти України проросійські акаунти Telegram поширювали антиукраїнський контент традиційними методами дезінформації та використання ботів. Найбільш активними у поширенні прокремлівської пропаганди, дезінформації та фейків нині є так звані російські воєнкори, які знімають репортажі з місця бойових дій, показуючи переваги і досягнення російської армії, створюючи ілюзію непереможності, стійкості та близькості до перемоги в СВО.

Окрім реальних російських військових кореспондентів останнім часом з'явилися фейкові акаунти, власники яких видають себе за них і, користуючись підтримкою мережі прокремлівських каналів, маскують свій контент під об'єктивні репортажі з місця подій. Часто вони використовують ефекти спеціальної зйомки, що

імітує «бойову обстановку» – різко смикають камеру, збивають з фокусу, знімають людей, які кудись біжать, додають аудіоефекти – звуки вибухів, вистрелів або криків. Все це створює ефект реального перебування на місці подій, ілюзії страшної дійсності, що й потрібно пропагандистам для надання реалістичності картинки. Наприклад, російський Telegram-канал «Війна з фейками», який видає себе за сервіс перевірки фактів про «конфлікт на Україні», поширює дезінформацію та пропаганду серед своєї аудиторії, яка постійно зростає і нині вже налічує понад 630 тис. підписників (Bergengruen, March 21, 2022).

Висновки. Таким чином, як свідчить проведений аналіз, соціальні медіа, платформи і месенджери перетворилися на ефективний і динамічний простір протистояння у сучасних гібридних війнах і конфліктах. Основними перевагами Інтернет-сервісів є масштабність охоплення користувачів, доступність, анонімність, можливість обміну великими даними незалежно від кордонів тощо, що призвело до швидкого зростання їх популярності серед населення різних країн і регіонів світу. Водночас, ці ж характеристики роблять їх надзвичайно ефективним інструментом гібридних воєн і дозволяють як традиційним, так і не традиційним учасникам протистояння збирати необхідну інформацію стратегічного і тактичного характеру для планування і здійснення операцій, виявляти потенційні цілі для подальших дій у фізичному просторі, здійснювати різноманітні кібератаки на критичні елементи інфраструктури держав, проводити інформаційно-психологічні операції, вербувати нових членів та координації діяльності повстанських груп, терористичних угруповань, екстремістських об'єднань та кримінальних організацій.

Для досягнення поставлених цілей активно використовуються різноманітні методи здійснення атак через соціальні медіа, зокрема, соціальні кібератаки та соціальна інженерія, використання автоматично згенерованого контенту, спаму або фейкових ідентифікацій, скоординоване використання блогів, постів, статей; викрадення популярних хеш-тегів; атака на цільовий контент супротивника; таргетинг опонента; створення «шуму» або «інформаційного туману»; астротурфінг та Інтернет-тролінг.

Соціальні медіа та месенджери активно використовуються як інструмент гібридної війни РФ проти України починаючи з 2014 р. Російські пропагандистські ЗМІ використовували їх як ефективний канал впливу на українську та світову аудиторію, поширюючи брехливу інформацію з метою дискредитації України, її уряду та Збройних сил, а також легітимізації окупації частини території та анексії Криму.

REFERENCES

- Andres, R.B.** (2014). Inverted-militarized-diplomacy: how states bargain with cyber weapons. *Georgetown Journal of International Affairs. International Engagement on Cyber Weapons*.
- Arquilla, J. & Ronfeldt, D.** (1993). *Cyberwar is Coming!* Retrieved from <https://cutt.ly/jwWv2Z1Q>
- Barovska, A. & Dubov, D.** (2018). Strategic Communications in Hybrid War: conceptual and theoretical understanding. *Strategic communications in hybrid warfare: from volunteer to scientist: monograph*. Kyiv: NA SB Ukraine, 19-48 // **Баровська, А. & Дубов, Д.** (2018). Стратегічні Комунікації в Гібридній Війні: концептуальне і теоретичне осмислення. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: від волонтера до науковця: монографія. Київ: НА СБ України, 19-48.
- Bergengruen, V.** (March 21, 2022). How Telegram Became the Digital Battlefield in the Russia-Ukraine War. *Time*. Retrieved from <https://cutt.ly/9wWv792S>
- Bielieskov, M.M.** (2021). The modern Russian way of waging war: theoretical foundations and practical content. Analytical report. *NISS*. Retrieved from <https://cutt.ly/WwWv94KF> // **Белесков, М.М.** (2021). Сучасний російський спосіб ведення війни: теоретичні основи і практичне наповнення. Аналітична доповідь. *НІСД*. Retrieved from <https://cutt.ly/WwWv94KF>

- «Black hole» 2.0: propahanda rf poshyriuiе feik pro baner iz Zelenskym u Niu-Yorku (2023). *Center for Countering Disinformation*. Retrieved from <https://cutt.ly/VwWv38P9> // «Black hole» 2.0: пропаганда рф поширює фейк про банер із Зеленським у Нью-Йорку (2023). Центр протидії дезінформації. Retrieved from <https://cutt.ly/VwWv38P9>
- Crevel, M.V.** (1991). *The Transformation of War*. New York: Free Press.
- Dubov, D.V.** (2014). *Cyberspace as a new dimension of geopolitical rivalry*. Kyiv: NISS // **Дубов, Д.В.** (2014). Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва. Київ: НІСД.
- French journalists illegally went to Donbas to see the leader of the “DNR” Pushylin (February 14, 2022). *NV New Voice*. Retrieved from <https://cutt.ly/nwWv8OZ2> // Французькі журналісти незаконно з'їздили на Донбас до ватажка «ДНР» Пушиліна (February 14, 2022). *NV New Voice*. Retrieved from <https://cutt.ly/nwWv8OZ2>
- Hasan, A.** (September 3, 2012). Why the violence in Assam is not communal. *BBC News*. Retrieved from <https://cutt.ly/SwWv3ACI>
- Hochwald, T.** (2023). How Do Social Media Affect Intra-State Conflicts other than War? *Connections: The Quarterly Journal*. Retrieved from <https://cutt.ly/ZwWv9VVP>
- Hoffman, F.G.** (2009). Hybrid Warfare and Challenges. *JFO*, 52 (1), 34-39. Retrieved from <https://cutt.ly/owWv9UxF>
- Horbulin, V.** (2017). The world hybrid war: Ukrainian Forefront. Kharkiv: «Folio».
- Isakova, T., Hnatiuk, S., Dubov, D., Chernenko, T. & Barovska, A.** (2016). *Information Challenges of Hybrid Warfare: Content, Channels, Countermeasures: Analytical Report*. Kyiv: NISS. Retrieved from <https://cutt.ly/cwWv3pLz> // **Ісакова, Т., Гнатюк, С., Дубов, Д., Черненко, Т. & Баровська, А.** (2016). *Інформаційні виклики гібридної війни: контент, канали, механізми протидії: аналітична доповідь*. Київ: НІСД. Retrieved from <https://cutt.ly/cwWv3pLz>
- Kemp, S.** (January 26, 2023). Digital 2023: Global overview report. *Datareportal* Retrieved from <https://cutt.ly/RwWv3Owx>
- Kemp, S.** (February 14, 2023). Digital 2023: Ukraine. *Datareportal* Retrieved from <https://cutt.ly/cwWv3Ylv>
- Klepper, D.** (October 5, 2022). Experts: Russia finding new ways to spread propaganda videos. *AP*. Retrieved from <https://cutt.ly/9wWv7DXg>
- Kurban, O.** (January 19, 2016). Hybrid warfare: special operations forces and social networks. *Rakurs*. Retrieved from <https://cutt.ly/ywWv3lHQ> // **Курбан, О.** (January 19, 2016). Гібридна війна: сили спецоперації та соціальні мережі. *Ракурс*. Retrieved from <https://cutt.ly/ywWv3lHQ>
- Kurban, O.** (February 3, 2017). Network weapons of mass destruction: technology and the human factor. *Rakurs*. Retrieved from <https://cutt.ly/owWv3gm2> // **Курбан, О.** (2017). Мережева зброя масового ураження: технології та людський фактор. *Ракурс*. Retrieved from <https://cutt.ly/owWv3gm2>
- Libicki, M.C.** (2009). *Cyberdeterrence and Cyberwar*. RAND. Retrieved from <https://cutt.ly/cwWv2O7J>
- Libicki, M.C.** (2012). Cyberspace Is Not a Warfighting Domain. *A Journal of Law and Policy for the Information society*, 8 (2), 321-336. Retrieved from <https://cutt.ly/cwWv2Gb7>
- Life Inside Putin's Crimea* (December 9, 2019). *VICE News*. Retrieved from <https://cutt.ly/xwWv8uvZ>
- Magda Y.V.** (2014). The Challenges of Hybrid Warfare: Information Aspect. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 5, 138-142. Retrieved from <https://cutt.ly/ywWv99EU> // **Магда, Ю.В.** (2014). Виклики гібридної війни: інформаційний вимір. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України, 5, 138-142. Retrieved from <https://cutt.ly/ywWv99EU>
- Mattis, J.N. & Hoffman, F.G.** (2005). Future Warfare: The Rise of Hybrid Wars. *Proceedings Magazine*. Retrieved from <https://cutt.ly/EwWv205P>
- Nesterenko, A.** (May 16, 2023). Corpses, racism and war criminals: which Russian channels has YouTube not blocked yet? *Instytut masovoi informatsii*. Retrieved from <https://cutt.ly/MwWv3HXq> // **Нестеренко, А.** (May 16, 2023). Трупы, расизм та воєнні злочинці: які російські канали досі не заблокував Youtube? *Інститут масової інформації*. Retrieved from <https://cutt.ly/MwWv3HXq>
- Nissen, T.E.** (2015). *The Weaponization Of Social Media: Characteristics of Contemporary Conflicts*. Copenhagen: Royal Danish Defence College.

- Nye, J.S.** (2010). *Cyber Power*. Cambridge: Harvard Kennedy School. Retrieved from <https://cutt.ly/8wWv2Nlj>
- Nye, J.S.** (2011). *The Future of Power*. New York: PublicAffairs.
- Ozhevan, M.A. & Dubov, D.V.** (2017). *Homo ex Machina. Philosophical, cultural and political prerequisites for the formation of a convergent society*. Kyiv: NISS // **Ожеван, М.А. & Дубов, Д.В.** (2017). *Ното ех Машина. Філософські, культурологічні та політичні передумови формування конвергентного суспільства*. Київ: НІСД.
- Pocheptsov, H.** (2017). From pokemon to hybrid wars. New communication technologies of the 21st century. Kyiv: Vydavnychii dim «Kyievo-Mohylianska akademiia» // **Почепцов, Г.** (2017). Від покемонії до гібридних війн. Нові комунікативні технології XXI століття. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія».
- Pocheptsov, H.** (2019). *Cognitive wars in social media, mass culture and mass communications*. Kharkov: Folio // **Почепцов, Г.** (2019). *Когнітивні війни в соцмедіа, масовій культурі та масових комунікаціях*. Харків: Фолио.
- Pocheptsov, H.** (2019). *Virtual wars. Fakes*. Kharkov: Folio // **Почепцов, Г.** (2019). *Виртуальні війни. Фейки*. Харків: Фолио.
- Pomerantsev, P.** (2020). *This is not propaganda. A journey to war against reality*. Kyiv: Yakaboo Publishing // **Померанцев, П.** (2020). *Це не пропаганда. Подорож на війну проти реальності*. Київ: Yakaboo Publishing
- Rebels Retreat To Donetsk: Russian Roulette* (July 10, 2014). *VICE News*. Retrieved from <https://cutt.ly/CwWv8sWS>
- Russian's RT Leads a Global "Information Militia" on Social Media to Bypass Censorship on Ukraine-Related Disinformation. An Investigative Report (October 5, 2022). *NISOS*. Retrieved from <https://cutt.ly/swWv7CSE>
- See inside Crimea as Ukraine hopes to retake the Russian-annexed territory (February 28, 2023). *NBC News*. Retrieved from February <https://cutt.ly/XwWv8UTT>
- Singer, P.W. & Brooking, E.T.** (2018). *LikeWar. The Weaponization of Social Media*. New York: Houghton Mifflin Harcourt
- Spruds, A., Rožukalne, A., Sedlenieks, K., Daugulis, M., Potjomkina, D., Tölgyesi, B. & Bruge, I.** (2016). *Internet Trolling as a Tool of Hybrid Warfare: The Case of Latvia*. Riga: Latvian Institute of International Affairs Stradins University / NATO StratCom COE. Retrieved from <https://cutt.ly/AwWv9K4k>
- Stein, G.** (1995). Information Warfare. *Airpower Journal*. Retrieved from <https://cutt.ly/ZwWv2TmH>
- Svetoka, S., Reynolds, A. & Curika, L.** (2016). *Social Media as a Tool of Hybrid Warfare*. Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence. Retrieved from <https://cutt.ly/vwWv9S9M>
- Szafranski, R.** (1995). A theory of information warfare. *Airpower Journal*. Retrieved from <https://cutt.ly/dwWv2paP>
- The Donetsk People's Republic* (October 8, 2014). *VICE News*. Retrieved from <https://cutt.ly/SwWv8hG7>
- Toffler, A. & Toffler, H.** (1995). *War and Anti-war*. New York: Warner Books
- Wakefield, J.** (March 18, 2022). Deepfake presidents used in Russia-Ukraine war. *BBC News*. Retrieved from <https://cutt.ly/TwWv8qj3>
- I'm a Russian Occupant* (2015). Retrieved from <https://cutt.ly/dwWv3Nvg>
- Yavorska, H.** (2018). The cognitive territory of hybrid warfare: a conflict of interests. *Strategic Communications in Hybrid Warfare: A Volunteer-to-Scientist View: A Monograph*. Kyiv: NA SB Ukrainy, 50-80 // **Яворська, Г.** (2018). Когнітивна територія гібридної війни: конфлікт інтересів. *Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця: монографія*. Київ: НА СБ України, 50-80.

УДК (UDC) 32.019.51 : 004.056 (510)
DOI: 10.26693/ahpsxxi2023.si.105

INFORMATION WARS AND CYBERWARFARE IN CHINA

Oleksandra Rura,

e-mail: aleksandrarura@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1839-2411>

*Petro Mohyla Black Sea National University,
Ukraine, 54003, Mykolaiv, 68 Desantnykiv, 10*

Nataliia Shynkaruk,

e-mail: natalisch1003@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4488-6240>

*National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Ukraine, 03041, Kyiv, Geroiv Oborony str., 15*

Abstract

The article discusses the specifics of China's conduct in information and cyber warfare. Chinese official media promote Russian narratives regarding aggression against Ukraine. While not officially supporting Russia in the war, China conducts disinformation attacks on social media, taking into account the blocking of Russian media resources. China's cooperation with Russia in information warfare aims to create a positive image of Putin and his regime in the war, as well as to discredit the collective West and Ukraine among the Chinese population and foreign consumers of new media. In the military dimension, China's interest in information warfare began after the US victory in the First Gulf War (1990-1991). The success of the US was the result of information technologies and the total dominance they could provide on the battlefield. From this moment, the People's Liberation Army of China (PLA) started to invest significantly in developing its concepts of information warfare. China's strategic influence operations increasingly target the European Union, especially Central and Eastern European countries.

Taiwan is the biggest victim of the People's Republic of China in carrying out information warfare. Taiwan is highly vulnerable to Chinese cyber aggression. China's doctrine calls for extensive use of cyber tools in preparing for, executing, and dealing with the consequences of military actions against the island. These operations are ongoing and will gain popularity and aggression as tensions escalate in the Taiwan Strait, including possible attacks. The Russian-Ukrainian war presented a golden opportunity for China to launch cyber-attacks against Taiwan, aiming to demoralize the Taiwanese and incline them towards voluntary reunification with mainland China. The Russian invasion of Ukraine was meant to serve as an example of the unwillingness and inability of the US to support its allies during armed conflicts. For Europe and the US, the attack on the island was supposed to serve as a distraction from Russian military crimes in Ukraine and act as a deterrent against a new war.

Keywords: information warfare, cyber warfare, cyber-attack, China, Taiwan, EU, USA

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ І КІБЕРВІЙНИ КНР

Олександра Рура,

e-mail: aleksandrurura@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1839-2411>

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,

Україна, 54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10

Наталія Шинкарук,

e-mail: natalisch1003@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4488-6240>

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

Україна, 03041, м. Київ, Героїв оборони, 15

Анотація

У статті розкрито особливості ведення інформаційних та кібервійн КНР. Китайські офіційні ЗМІ просувають російські нарративи стосовно агресії проти України. Офіційно не підтримуючи бік РФ у війні, КНР проводить дезінформаційні атаки у соціальних мережах, враховуючи блокування російських медіа ресурсів. Співпраця Китаю із Росією у інформаційній війні спрямована на формування позитивного образу Путіна і його режиму у війні, а також дискредитація колективного Заходу та України серед китайського населення, а також іноземних споживачів нових медіа.

У військовому вимірі інтерес Китаю до інформаційної війни почався після перемоги США у війні в Перській затоці (1990-1991 рр.). Успіх США став результатом інформаційних технологій і тотального домінування, яке вони змогли забезпечити у бойовому просторі. З цього моменту НВАК почала серйозно інвестувати і розробляти власні концепції інформаційної війни. Операції стратегічного впливу Китаю все частіше націлені на Європейський Союз, особливо на країни Центрально-Східної Європи. Найбільшою жертвою Китайської народної республіки у здійсненні інформаційної війни є Тайвань. Тайвань катастрофічно вразливий до китайської кіберагресії. Китайська доктрина закликає до широкого використання кіберзасобів при підготовці, виконанні і ліквідації наслідків військових дій проти острова. Ці операції вже тривають і будуть набувати популярності та посилення агресії в міру ескалації напруженості в Тайванській протоці, включаючи можливі напади. Російсько-українська війна стала гарною нагодою для здійснення кібератак КНР проти Тайваню, що покликана деморалізувати тайванців та схилити їх до добровільного об'єднання з материковим Китаєм. Російське вторгнення в Україну мало стати прикладом небажання та неспроможності США підтримати своїх союзників під час збройних конфліктів. Для Європи та США інформаційна атака на острів мала стати відволікаючим фактором від російських військових злочинів в Україні, а також актом залякуванням новою війною.

Ключові слова: інформаційна війна, кібервійна, кібератака, КНР, Тайвань, ЄС, США

Постановка проблеми. Китай продемонстрував свій намір стати провідним міжнародним гравцем у сфері інформаційної та кібернетичної війни. Інформаційна війна включає дії, що застосовуються для досягнення інформаційної переваги шляхом впливу на інформацію супротивника, інформаційні процеси, інформаційні системи та комп'ютерні мережі, позбавляючи супротивника здатності робити те ж саме. За останні два десятиліття Китайська Народна Республіка скористалася

глобальним зв'язком епохи Інтернету, як жодна інша нація. Китай, який колись вважався кібердержавою «другого рівня», агресивно й послідовно розбудовував свою національну кіберпрограму до того моменту, поки не став вважатися коли одним із провідних кібергравців у світі. Тому, актуальність даної тематики не викликає ніяких сумнівів і важливості дослідження даного напрямку.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Інформаційні та кібервійни КНР є предметом аналізу багатьох зарубіжних дослідників, тому сьогодні ми маємо низку наукових праць, які висвітлюють ключові аспекти даної тематики. Першопрохідцями у даному випадку були саме науковці США. Серед таких варто виокремити роботу Д. Вентре (Ventre, 2010), в якій висвітлено питання стратегії Китаю у веденні інформаційної війни. Грунтовними є й напрацювання Б. Фармера (Farmer, 2022), який розкриває особливості кібератак Китаю на Тайвань, Г. Вінгера (Winger, 2020), що аналізує інформаційні атаки КНР на Філіппіни. Також слід відзначити праці Дж. Гудмана (Goodman, 2021), С. Мартіна (Martin, 2021), А. Бастлана (Bastlan, 2022) та інших, які висвітлюють питання застосування КНР дизінформаційні та пропагандистські технології технологій у веденні такого роду воєн.

Серед вітчизняних науковців варто виокремити праці Г. Калінічевої (Kalinicheva, 2023), О. Запорожець (Zaporozhets, 2023) та Д. Дубова (Dubov, 2014), які розкривають загальні аспекти кібервійни, ролі Інтернет-тролінгу та забезпечення безпеки в кіберпросторі.

Метою дослідження є аналіз інформаційних та кібервійн КНР як на регіональній системі міжнародних відносин, так і глобальній.

Методи та прийоми дослідження. Методологічним підґрунтям дослідження стали принципи наукового пізнання – історизму, об'єктивності, системності, багатофакторності та детермінізму. Для досягнення поставленої мети авторами був використаний комплекс загальнонаукових (аналіз і синтез, збір, обробка та аналіз матеріалів з даної тематики, метод узагальнення) і спеціальних методів (історичний, метод порівняльного аналізу) дослідження. Використання цих методів та принципів дозволили розкрити особливості інформаційних атак КНР у період з кінця ХХ – ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу. Підхід Китаю до інформаційної війни і кібервійни має два основних виміри: військовий і цивільний, обидва розвиваються з теоретичних і практичних міркувань.

У цивільному просторі Китайська інформаційна війна в основному присвячена управлінню силовими відносинами із зовнішнім світом, але це може бути застосовано і в рамках його кордонів: перевага в інформації та кіберпросторі є питанням сили в Китаї. В останні роки технічний прогрес зіграв свою роль. Соціальні мережі (Twitter, Facebook) стали новими акторами та інструментами на національній та міжнародній політичній арені. У серпні 2009 р. стаття, опублікована на веб-сайті Central European News китайською мовою (Cenews), описала Twitter та інші соціальні мережі як нову зброю, що використовується для культурної підірвної діяльності та політичного проникнення в країну (Ventre, 2010).

Китай залучає мільйони громадян для моніторингу інтернету та масового впливу на громадську думку в Інтернеті. Ці новобранці відомі як «50-центові армія» – названа так через повідомлення про те, що їм платили 0,5 юаня за посаду. Ця «клавіатурна армія» вже давно активна в китайських соціальних мережах. Її метою був агресивний захист іміджу Китаю за кордоном. Під час твітів англійською мовою повідомлення спрямовані на західну аудиторію, подібно до ферм тролів у Росії, які сіють розбрат. Нічого не підозрюючому читачеві вони можуть здатися патріотичними громадянами, які діють незалежно, але часто вони виконують вказівки китайської влади (Goodman, 2021). Вони посилюють прокитайські наративи, подібні до тих, які просувають представники китайської держави та державні ЗМІ. Значна частина контенту, яким ділиться мережа, зосереджена на

США і, зокрема, на суперечливих питаннях, таких як закони про зброю та расова політика (Martin, 2021).

У військовому вимірі інтерес Китаю до інформаційної війни почався після перемоги США у війні в Перській затоці (1990-1991 рр.). Успіх США став результатом інформаційних технологій і тотального домінування, яке вони змогли забезпечити у бойовому просторі. З цього моменту НВАК почала серйозно інвестувати і розробляти власні концепції інформаційної війни і те, що вони означають для Китаю (Ventre, 2010).

У 2003 р. Центральна військова комісія (ЦВК) затвердила керівну концептуальну парасольку інформаційних операцій для Народно-визвольної армії Китаю (НВАК) – «Три війни». Концепція базується на трьох взаємодоповнюючих стратегіях: 1) скоординоване використання стратегічних психологічних операцій; 2) відкрите та приховане маніпулювання засобами масової інформації; 3) правова війна, спрямована на маніпулювання стратегіями, оборонною політикою та сприйняттям цільової аудиторії за кордоном (Raska, 2015).

Якщо маніпулювання ЗМІ Китаю впливає на формування і контролювання іноземними поглядами через пресу та є елементом війни громадської думки, то психологічна війна спрямована на міжнародні центри прийняття рішень. Юридична війна прагне сформувати правовий контекст для дій Китаю (Wibawa, 2019).

Операції стратегічного впливу Китаю все частіше націлені на Європейський Союз, особливо на країни Центрально-Східної Європи, які входять до формули регіонального співробітництва Китаю «16+1». Пекін розглядає регіон як важливий плацдарм для своєї подальшої економічної експансії в Європі. Згідно з щорічною доповіддю контррозвідки БМР в Чеській Республіці за 2014 рік, адміністрація Китаю і його спецслужби роблять акцент на отриманні впливу на чеські політичні і державні структури та на зборі політичної розвідувальної інформації за активної участі окремих чеських еліт, включаючи політиків і державних чиновників (Raska, 2015).

У доповіді від 24 квітня 2020 р. Комуністична партія Китаю (КПК) успішно змусила Європейський Союз пом'якшити критику щодо КНР, у якій документуються операції з дезінформації, пов'язані з пандемією COVID-19.

Основна мета, що стимулює дезінформаційну кампанію КПК, полягає в тому, щоб просувати спекуляції про те, що COVID-19 виник за межами Китаю. Наприклад, китайські державні ЗМІ неправдиво стверджували, що COVID-19 виник у Південній Кореї та Італії. МВС Німеччини виявило, що китайські дипломати закликали Берлін позитивно повідомляти про зусилля Пекіна з реагування на COVID-19. Однак, відповідь німецького уряду була негативною. Тим не менш, Берлін не критикував публічно Пекін за його операції з дезінформації.

Через призму збільшення гуманітарної та медичної допомоги в усьому світі, Пекін поширює та підтверджує не лише свій імідж щедрого благодійника, але й сприяє розвитку залежних відносин з іноземними урядами. Як наслідок країни світу готові опосередковано формувати повідомлення щодо Китаю та його причетності до поширення COVID-19. Зокрема, як згадувалося вище, Європейський Союз відклав, а потім пом'якшив свій звіт про дезінформаційні операції Китаю, після того, як Пекін попередив, що цей звіт негативно вплине на їх співпрацю з ЄС. Розуміючи усі наслідки висвітлення правдивого звіту, представники прийняли рішення про його пом'якшення, боячись втратити майбутню медичну допомогу від Китаю (Ha, 2020).

Варто зауважити, що Філіппіни, як союзник США і їх стратегічний партнер Індійсько-Тихоокеанському регіоні, стали ідеальною мішенню для реалізації КНР своїх можливостей в операціях іноземного впливу. Китай використав Facebook (яким активно користуються філіппінці) для здійснення своєї маніпулятивної політики щодо цієї країни. Так, з березня 2018 р., Китай почав впроваджувати в життя операцію Naval Gazing, головною метою якої стало створення низки облікових записів, сторінок і груп у Facebook, які рекламували діяльність філіппінських

політиків, що симпатизують Китаю, а також однозначно агітували за те, щоб Філіппіни переорієнтувалися на співпрацю з КНР (Winger, 2020).

Іншою країною, проти якої у 2017 р. (Доклам) було організовано три китайські інформаційні війни, стала Індія. Війна в ЗМІ велася з метою перешкодити Індії продовжувати свої дії в Бутані та применшити претензії Бутану. Китайські ЗМІ та численні міністерства зробили заяви на численних публічних форумах щодо неправдивих заяв індійського уряду щодо Бутану. Наступною була психологічна війна, головною метою якої стало поширення інформації про міністра закордонних справ Індії, якого звинуватили в брехні щодо зміни позиції Китаю до індійського штату Сіккім і, у свою чергу, «звільнить» Сіккім від індійського контролю. Третя юридична війна включала заяви Китаю про те, що Бутан прийняв китайські претензії на Доклам і що конвенція 1890 р. повинна дотримуватися, ігноруючи конвенцію 1914 р. (Bagchi, 2020).

Найбільшою жертвою Китайської народної республіки у здійсненні інформаційної війни є Тайвань, який мага вразливий до китайської кіберагресії. Китайська доктрина закликає до широкого використання кіберзасобів при підготовці, виконанні і ліквідації наслідків військових дій проти острова. Ці операції вже тривають і будуть набувати популярності та агресії в міру ескалації напруженості в Тайванській протоці, включаючи можливі напади.

Критично важлива інфраструктура, урядові послуги та ключові військові можливості острова вже зазнають від 20 до 40 мільйонів кібератак щомісяця, причому переважна більшість з них надходить з Китаю (Taking Taiwan Through Cyber, N.d).

Повномасштабне вторгнення Росії на територію України 24 лютого 2023 р. дало поштовх Китаю до посилення своєї ролі у світовому інформаційному просторі. Пекін формально не схвалював агресію РФ, але й не засуджував її. Китайські офіційні представники ніколи не використовують терміни як «вторгнення» та «війна». Як і Москва, офіційний Пекін просуває наратив про відповідальність колективного Заходу за війну, оскільки розширення НАТО змусило Росію терміново вжити відповідних заходів безпеки.

Підконтрольні державі ЗМІ Китаю у своєму висвітленні війни суворо дотримувалися офіційної лінії уряду. Китайські ЗМІ зайняли проросійську позицію у своїх звітах про війну.

У той час як ЗМІ КНР час від часу показували зображення зруйнованих українських міст і страждань мирного населення, здебільшого їхні звіти про війну були копією російських пропагандистських наративів, і це часто містило пряме репостування офіційних заяв представників російського уряду.

Оскільки китайські та російські державні засоби масової інформації витратили останні кілька років на те, щоб поступово нарошувати співпрацю один з одним (підписуючи численні угоди про публікацію взаємно схвалених матеріалів і віддзеркалюючи офіційні медіа-нاراتиви один одного) їхнє аналогічне висвітлення війни в Україні триває довгий час (Düben, 2022).

Для населення КНР урядові ЗМІ створили альтернативну реальність. Згідно із національним мовником CCTV так звана «спеціальна військова операція» продиктована США, а також Сполучені Штати, можливо, фінансують програму біологічної зброї в Україні, а президент Росії Володимир Путін є жертвою, яка виступає за Росію, що опинилася в облозі.

Аналіз публікацій китайських користувачів у популярних соцмережах, здійснений службою новин CNN, показав, що найбільш поширені пости про події в Україні у більшості є проросійськими або ж містять інформацію, взяту з російських інтернет-джерел. Немає офіційних підтверджень стосовно належності цих дописів скоординованій пропагандистській кампанії між двома країнами, але це узгоджується з існуючою тенденцією, в якій російські та китайські ЗМІ посилюють свої часто взаємозамінні тези з таких питань, як поведження з російськими

дисидентами, гонконгські продемократичні протести. витоки пандемії COVID-19 або передбачувана роль Америки в розпалюванні «кольорових революцій» проти авторитарних режимів.

Таке взаємне підкріплення також вилилося в широкі закордонні та англomовні пропагандистські операції, які обидві країни створили для просування своїх поглядів у всьому світі – шлях, який став більш важливим, оскільки російські державні ЗМІ були заборонені в ефірі та в Інтернеті в деяких країнах Заходу (McCarthy, 2022).

Згідно із дослідженням некомерційної організації Центр протидії цифровій ненависті (CCDH), компанія Facebook (Meta) не перешкоджає поширенню дезінформації, змови та пропаганди. Дослідження виявило дописи, що містять «екстремальну» дезінформацію, пов'язану з Україною, на сторінках Facebook CGTN, Global Times, Xinhua News і T-House, чотирьох ЗМІ, які Facebook раніше позначали як китайські державні ЗМІ (Majid, 2022).

Зважаючи на визнання компанії Meta екстремістською організацією та заборону її діяльності на території РФ, активізування пропагандистської діяльності китайської армії ботів у цих соціальних мережах, ознаменує початок чергової інформаційної боротьби проти Західного світу.

У Європейському Союзі підтримувани Кремлем ЗМІ RT і Sputnik були офіційно заборонені. А такі компанії, як Meta, материнська компанія Facebook та Instagram, YouTube втрутилися, щоб заблокувати їхній контент. Але на китайських каналах, таких як CGTN і Global Times, російські публікації наявні і активно друкуються. Публікації з цих акаунтів свідчать про те, що Україна та США ніби мають пронацистські нахили, повторюють російську дезінформацію про лабораторії і цитують Росію, яка заперечує, що планує повалити чинний уряд у своїй так званій «спеціальній військовій операції» в Україні (McCarthy, 2022).

Низка пов'язаних з китайським урядом ЗМІ та проросійських акаунтів у соціальних мережах поширюють прокремлівські настрої в китайському інтернеті, неправильно перекладаючи або маніпулюючи міжнародними новинами про війну в Україні. 21 квітня 2022 р. стаття, опублікована The Guardian, розповіла, як мирні жителі, які загинули під час російської окупації українського міста Буча, були вбиті крихітними металевими стрілами, які називаються флешетами, від снарядів такого типу, випущених російською артилерією. Однак South Review, офіційне державне ЗМІ та дочірнє підприємство Комуністичної партії Китаю, що належить газетній групі Guangzhou Daily, неправильно переклало статтю, стверджуючи, що снаряди були випущені українськими силами. Дебати про російське вторгнення дійсно існують у Китаї, але в соціальних мережах, за якими ретельно стежать, погляди, подібні до тих, що існують у західних ЗМІ, часто стикаються з цензурою. Антизахідні коментатори подій дотримуються лінії Кремля, звинувачуючи НАТО і США в тому, що вони називають «спеціальними військовими діями» (Tondo, 2022).

Не тільки заграванням із російськими наративами відзначився Китай за останній рік. Поки весь світ зосередився на підтримці українського уряду у боротьбі з агресором, виникла небезпека вторгнення КНР в Тайвань.

16 квітня 2022 р. президент Тайваню Цай Інвень назвала інформаційний напад на Тайвань «тактикою когнітивної війни». Для тайванців це давня проблема. Хоча загроза вторгнення є досить серйозною. Пекін давно прагне підірвати тайванську демократію і переконати острів добровільно або напівдобровільно вибрати об'єднання з материком. Якщо це неможливо, Китай докладе усіх зусиль аби роз'єднати Тайвань із середини аби він став легкою мішенню для китайського вторгнення і повернення цієї території.

Офіційне видання Народно-визвольної армії Китаю (НВАК) від 17 березня 2022 р. окреслює її пріоритет інформаційної війни, описуючи її як центральну роль над звичайною військовою силою. Він постулює, що війна еволюціонує від механізованих боїв до інформаційних нападів, заявляючи, що війна інформаційної ери залежить головним чином від інформації, щоб підкорити ворога. Офіційний

документ НВАК описує тактику в загальних рисах як позбавлення противника інформаційної переваги при одночасному зміцненні його власних інформаційних можливостей шляхом побудови інформаційної бойової системи. Документ не ідентифікує конкретного ворога, але Тайвань є вічною мішенню. У документі стверджується, що інформаційна війна як система призначена для боротьби з ворогом з переважаючою механізованою військовою міццю, ймовірно, натакаючи на Сполучені Штати та їх західних союзників (Bastlan, 2022).

У серпні 2022 р. Китай не лише привернув увагу світу своїми масштабними військовими навчаннями біля Тайваню, але зорганізував наступ на Тайвань у цифровій сфері. У соціальних мережах з'явилися сфабриковані історії про намір Китаю евакуювати своїх громадян з Тайваню після того як ракети були націлені на місцевий аеропорт через приїзд спікера Палати представників США Ненсі Пелосі на острів. А на зламаних цифрових вивісках у магазинах 7-Eleven по всьому Тайваню з'явилися повідомлення: «Розпалювач війни Пелосі, забирайся з Тайваню!». На залізничній станції в південному портовому місті Гаосюн цифрові знаки були замінені на «Пелосі стара відьма».

Саме з цим візитом американської спікери зросли як спроби хакерства, так і поширення дезінформації на популярних платформах соціальних мереж Facebook, YouTube та LINE, популярний на Тайвані додаток для обміну миттєвими повідомленнями.

Фейкові новини в соціальних мережах – це спосіб для Китаю прокласти шлях для їх можливої операції. Вони спрямовані на деморалізацію громадської думки, що тим самим полегшить КНР захопити Тайвань. Це та технологія, яку яка застосовувалася Росією щодо української громадськості перед початком повномасштабного вторгнення.

Більшість неправдивої опублікованої інформації в таких додатках, як LINE, виглядає так, ніби продукується звичайними громадянами, виглядають як звичайні громадяни Китаю, а не урядовими шпигунами. Вони працюють над зміцненням довіри з тайванським народом у своїх групах чату, спочатку публікуючи нешкідливу інформацію, таку як знижки в супермаркеті або заходи в місцевому храмі (Farmer, 2022).

Хоча щоденні напади на Тайвань абстрактні, одним із найбільш загрозливих сценаріїв для Тайваню є фізичний напад на ключову інформаційну лінію. Китай може розірвати підводний інтернет-кабель, який в даний час є єдиним джерелом доступу до Інтернету на острові. Кабель з'єднує Тайвань з материком, створюючи залежність від материка. Якщо цей кабель буде перерізано, більшість пристроїв зв'язку Тайваню вимкнуть і запобігатимуть будь-яким інтелектуальним системам озброєння та військовій координації на острові, фактично зробивши майже всі системи оборони непрацездатними. Але Китай має побоювання, що в найближчі 10 років власна інформаційна бойова система Тайваню може кинути виклик китайській, особливо з огляду на загрозу того, що Тайвань поділиться розвідданими зі Сполученими Штатами Америки.

Політична інформаційна війна Пекіна проти свого сусіда значною мірою провалилася. Настрої незалежності зростають з кожним роком. Це означає, що початкова мета, мирне – принаймні на поверхні – возз'єднання, виглядає все більш малоімовірним. Пекін все ще проводить кампанію за це, частково тому, що його власна риторика вдома залежить від ідеї, що тайванці є ошуканими співвітчизниками, яким можна показати світло. Китай випромінює це світло частково через процвітаючу індустрію контент-ферм Тайваню. Деякі з цих компаній мають міцні зв'язки з материком.

Дезінформаційні кампанії Китаю, спрямовані на те, щоб применшити або стерти російське вторгнення та військові злочини в Україні, стікають кров'ю на Тайвань через ці ЗМІ. Дослідження дезінформації навіть виявило зв'язки з традиційними ЗМІ. Два з чотирьох основних тайванських новинних агентств мали

значні фінансові зв'язки з материком. Один з них отримував платежі за написання статей про конкретні аспекти кризи проток (Bastlan, 2022).

Дезінформація – не єдиний фронт кібервійни Китаю. Кібератаки також можуть проявлятися у формі збоїв і спроб злому - як великомасштабних спроб інфраструктури, так і нападів на цифрові цілі меншого рівня, включаючи відмову в доступі або спотворенні урядових веб-сайтів (Farmer, 2022).

Китай неодноразово заперечував здійснення кібератак проти Тайваню та інших країн. У заяві CNN Business Міністерство закордонних справ назвало звинувачення острова «безпідставними і чисто зловмисними». Управління у справах Тайваню Китаю також розкритикувало тайванську владу за використання кібератак для обмовлення материка як «звичного трюку» та зміщення уваги громадськості від недавнього спалаху COVID-19 на острові.

«Ми наполегливо закликаємо Сполучені Штати та їхніх союзників припинити лити брудну воду на Китай з питань кібербезпеки», – заявив представник Міністерства закордонних справ Китаю Чжао Ліцзянь. «Китай рішуче виступає проти кібератак будь-якого роду, не кажучи вже про те, щоб заохочувати, підтримувати або потурати їм» (Cheung, 2021).

Висновки. Інформаційні війни та кібервійни, які проводить Китайська Народна Республіка, стають все більш важливими аспектами сучасної геополітичної боротьби. КНР визнає значення інформаційної влади та використовує різноманітні засоби для досягнення своїх політичних та військових цілей. Інформаційні війни включають розповсюдження дезінформації, маніпулювання громадською думкою та психологічні операції для зміни уявлень та переконань громадян в інших країнах. Китай використовує свої державні ЗМІ для просування власних ідеологій та переконань за межами своїх кордонів. Також він веде кібератаки, що означає зловживання комп'ютерними системами та мережами для завдання шкоди іншим країнам або організаціям. У кібервійнах, КНР використовує різноманітні методи, включаючи хакерські атаки, кібершпигунство, а також здатність заволодіти та контролювати інформаційні системи інших країн. Ці атаки можуть бути спрямовані на військові, економічні або політичні цілі.

Співпраця Китаю із Росією у інформаційній війні спрямована на формування позитивного образу Путіна і його режиму у війні, а також дискредитація колективного Заходу та України серед китайського населення, а також іноземних споживачів нових медіа.

В свою чергу російсько-українська війна стала гарною нагодою для здійснення Китаєм кібератак проти Тайваню, що покликана деморалізувати тайванців та схилити їх до добровільного об'єднання з материковим Китаєм. Російське вторгнення в Україну мало стати прикладом небажання та неспроможності США підтримати своїх союзників під час збройних конфліктів. Для Європи та США інформаційна атака на острів мала стати відволікаючим фактором від російських військових злочинів в Україні, а також актом залякуванням новою війною.

REFERENCES

- Bagchi, I.** (2020). Doklam standoff: China playing out its 'Three Warfares' strategy against India. *The Times of India*. Retrieved from <https://cutt.ly/pwWatLex>
- Bastlan, A.A.** (2022). China Is Stepping Up Its Information War on Taiwan. *Foreign policy*. Retrieved from <https://cutt.ly/SwWauSLU>
- Cheung, E. & Ripley, W.** (2021). How Taiwan is trying to defend against a cyber 'World War III'. *CNN business*. Retrieved from <https://cutt.ly/qwWaiqlG>
- Düben, B.A.** (2022). What Putin's War in Ukraine Means for the Future of China-Russia Relations. *LSE IDEAS*, 6-7 Retrieved from <https://cutt.ly/bwWayi8e>
- Dubov, D.** (2014). *Cyber space as a new dimension geopolitical rivalry*. Kyiv: NIST // **Дубов, Д.** (2014). *Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва*. Київ: НІСТ.
- Farmer, B.M.** (2022). China's cyber assault on Taiwan. *CBS news*. Retrieved from <https://cutt.ly/dwWauNj8>

- Goodman, J.** (2021). The disinformation tactics used by China. *BBC news*. Retrieved from <https://cutt.ly/gwWaevFi>
- Ha, M. & Cho, A.** (2020). China's Coronavirus Disinformation Campaigns Are Integral to Its Global Information Warfare Strategy. *FDD*. Retrieved from <https://cutt.ly/ewWatphB>
- Kalinicheva, H.** (2023). Use of informational and psychological weapons in the conditions of the Russian-Ukrainian war. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, 6, 53-65. DOI: <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2023.06.053> // **Калінічева, Г.** (2023). Використання інформаційно-психологічної зброї в умовах російсько-української війни. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, 6, 53-65. DOI: <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2023.06.053>
- Martin, S.** (2021). How a fake network pushes pro-China propaganda. *BBC news*. Retrieved from <https://cutt.ly/TwWaeO5x>
- Majid, A.** (2022). How Chinese state media outlets use Facebook to promote pro-Russia misinformation. *PressGazette*. 2022 Retrieved from <https://cutt.ly/ZwWayGu9>
- McCarthy, S.** (2022). China's promotion of Russian disinformation indicates where its loyalties lie. *CNN World*. Retrieved from <https://cutt.ly/nwWaym2w>
- Raska, M.** (2015). China and the 'Three Warfares'. *The Diplomat*. Retrieved from <https://cutt.ly/iwWaeB8u>
- Taking Taiwan Through Cyber (N.d) *Defending Taiwan*. *American Enterprise Institute* Retrieved from <https://cutt.ly/fwWat37k>
- Tondo, L. & Ni, V.** (2022). China's pro-Russia propaganda exposed by online activists. *The Guardian*. 2022 Retrieved from <https://cutt.ly/TwWausV9>
- Ventre, D.** (2010). China's Strategy for Information Warfare: A Focus on Energy. *Jornal of Energy Security*. Retrieved from <https://cutt.ly/xwWaefMl>
- Wibawa, T.** (2019). China's national security and the 'three warfares': How Beijing decides who or what to target. *ABC news*. Retrieved from <https://cutt.ly/ewWarikZ>
- Winger, G.** (2020). China's Disinformation Campaign in the Philippines. *The Diplomat*. Retrieved from <https://cutt.ly/qwWatbbr>
- Zaporozhets, O.** (2023). Internet Trolling As Information Warfare Tool. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, 6, 66-74. DOI: <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2023.06.066> // **Запорожець, О.** (2023). Інтернет-тролінг як інструмент інформаційної війни. *Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI*, 6, 66-74. DOI: <https://doi.org/10.26693/ahpsxxi2023.06.066>

УДК (UDC) 327.323 : 172.4
DOI: 10.26693/ahpsxxi2023.si.114

INTERCULTURAL COMMUNICATION AS THE BASIS OF ESTABLISHING PEACEFUL RELATIONS

Valentyna Babina,

e-mail: ona2009@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2796-5024>

National University "Odessa Polytechnic",
Ukraine, 65044, Odesa, Shevchenko Ave., 1

Iryna Kudlai,

e-mail: kiv@op.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6154-5245>

National University "Odessa Polytechnic",
Ukraine, 65044, Odesa, Shevchenko Ave., 1

Abstract

The culture of any nation does not develop in isolation from the cultures of other nations, but is naturally in the context of the world cultural process. For centuries, Ukrainians have been creating their own original culture, inheriting the cultural values of their ancestors, adopting and creatively comprehending the heritage of other peoples. One of the most important factors contributing to the successful development of national cultures is the assimilation of the artistic experience of other peoples. The intensity and fruitfulness of this process are ensured by socio-economic ties, due to the desire of peoples for mutual understanding and mutual enrichment. The article examines the problem of international cultural interaction as a basis for establishing peaceful relations between subjects of international law. The main components of intercultural diversity of the world and intercultural communication, as well as ensuring the cultural diversity of mankind is described. In the article, the author analyzes theoretical and practical approaches to the study of modern problems of international cultural relations. Communication between cultures should be aimed at the development of a constructive, balanced dialogue, equal in relation to representatives of other cultures. As a result of the research, it was concluded that two trends can be identified in modern cultural exchange. On the one hand, there is an active expansion of the communicative space, which includes more and more new countries, representatives of the general public, and various social groups. However, on the other hand, dialogue in the cultural sphere cannot be called equal and mutually beneficial for many participants in this process. But in any case, intercultural communication serves as the basis for establishing a peaceful dialogue between countries.

Keywords: intercultural communication, global international processes, world order, intercultural interaction, understanding, foreign cultural policy

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ОСНОВА НАЛАГОДЖЕННЯ МИРНИХ ВІДНОСИН

Валентина Бабіна,

e-mail: ona2009@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2796-5024>

Національний університет «Одеська політехніка»,
Україна, 65044, м. Одеса, провулок Шевченко, 1

Ірина Кудлай,

e-mail: kiv@op.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6154-5245>

Національний університет «Одеська політехніка»,
Україна, 65044, м. Одеса, провулок Шевченко, 1

Анотація

Культура будь-якого народу розвивається не ізольовано від культур інших народів, а закономірно перебуває в контексті світового культурного процесу. Українці віками творили власну самобутню культуру, успадковуючи культурні цінності своїх предків, переймаючи і творчо осмислюючи надбання інших народів. Досягнення глобалізації поставили міжкультурну відповідність на найважливіші місця багатьох досліджень. Одним із найважливіших факторів, що сприяє успішному розвитку національних культур, є засвоєння художнього досвіду інших народів. Інтенсивність і плодотворність цього процесу забезпечуються соціально-економічними зв'язками, обумовленими прагненням народів до взаєморозуміння та взаємозбагачення. В статті досліджується проблема міжнародної культурної взаємодії як основи налагодження мирних відносин між суб'єктами міжнародного права. Охарактеризовано основні компоненти міжкультурного різноманіття світу та міжкультурної комунікації, а також забезпечення культурного різноманіття людства. Також проведено аналіз теоретичних та практичних підходів до вивчення сучасних проблем міжнародних культурних зв'язків. Комунікація між культурами повинна бути спрямована на розвиток конструктивного, зваженого діалогу, рівноцінного стосовно представників інших культур. В результаті дослідження зроблено висновки, що у сучасному культурному обміні можна виявити дві тенденції. З одного боку, відбувається активне розширення комунікативного простору, до якого включаються дедалі нові країни, представники широкої громадськості, різних соціальних груп. Проте, з іншого боку, діалог у культурній сфері для багатьох учасників цього процесу не можна назвати рівноцінним та взаємовигідним. Але у будь-якому випадку міжкультурна комунікація виступає основою налагодження мирного діалогу між країнами.

Ключові слова: міжкультурна комунікація, глобальні міжнародні процеси, світовий порядок, міжкультурна взаємодія, порозуміння, зовнішня культурна політика

Постановка проблеми. У житті будь-якого суспільства бувають періоди стабільності та кризи, коли ламаються усталені економічні, політичні та культурні основи суспільного життя. Ці зміни не завжди відбуваються одночасно у всіх перерахованих найважливіших сферах, але саме таку всеосяжну кризу ми спостерігаємо у суспільстві. У такі моменти особливо гостро відчувається потреба у нових орієнтирах у суспільному розвитку, в оперативній оцінці ситуації та

прогнозуванні подій. Зараз Україна та уся світова спільнота стоять на шляху стрімких перетворень: дестабілізація міжнародної безпеки, зміщення «центрів сили» на міжнародній арені, поява нових економічних лідерів, глобальні екологічні проблеми. Існуючі політичні та культурні проблеми по-новому поєднують і поділяють світ.

Епоха глобалізації сприяла взаємопов'язаності світу через значне розширення торгівлі та культурного обміну. Глобалізація збільшила виробництво товарів та послуг. Найбільші компанії більше не є національними фірмами, на разі це транснаціональні корпорації з філіями у багатьох країнах. Це можна вважати важливим та складним періодом для всього людства. Вперше співпраця цивілізацій і культур має надзвичайно масовий і насичений характер, висловлюючи головну тенденцію суспільного прогресу. Однак зрозуміло, що спілкування між країнами включає не тільки співпрацю, а й конфліктні відносини. У таких умовах стає очевидною необхідність міжнародного, міжнаціонального, міжрелігійного діалогу з метою стабілізації відносин між учасниками міжнародної арени.

Проблема міжкультурної комунікації набуває самостійного значення у плані міжнародних відносин, які, своєю чергою, є яскравим прикладом суспільного розвитку на різних етапах, але водночас відбивають численні особливості міжкультурного феномена. Історія міжкультурної комунікації доводить, що вона безпосередньо пов'язана з розвитком політичних, комерційних та культурних відносин.

Не можна не враховувати, що культурні зв'язки сприяють формуванню привабливого образу країни, що свідчить про її прагнення до відкритості та діалогу. На відміну від традиційної дипломатії першої половини – середини ХХ ст., що забезпечувала насамперед безпеку та національні інтереси держави, нова дипломатія кінця ХХ – початку ХХІ ст. значною мірою націлена на моделювання образу країни у світі. У такій ситуації культура стає справою державної ваги, а культурні зв'язки – ефективним засобом міжнародних відносин та міжкультурної комунікації, особливо у процесі налагодження мирних відносин між акторами. У свою чергу, культурна дипломатія стає невід'ємною складовою зовнішньополітичної діяльності держави.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій У вітчизняній та зарубіжній науковій історіографії є низка наукових публікацій щодо міжкультурної комунікації або діалогу культур. Ці питання розглядаються у різних дисциплінарних ракурсах і дослідженнях. Ідея діалогу своїм корінням сягає ще античної доби (філософія Сократа, Платона, Аристотеля), а в епоху Відродження стає важливим контекстним елементом суспільної культури. У свою чергу європейська філософська думка Нового часу розвивається переважно як антитеза монологічного християнського світогляду (Valiyev, N.d.: 35).

На разі ж проблема діалогу культур розглядається через призму глобалізації, забезпечення культурної та духовної цілісності соціуму. Вагомим внеском у даному випадку є роботи американського соціолога та політолога С. Хантінгтона (Huntington, 2014), де автор розглядає взаємодію культур народів на основі так званої цивілізаційної теорії у сучасній інтерпретації.

На сьогоднішній день виділяють два можливих сценарії геополітичної взаємодії цивілізацій. Перший – сценарій зіткнення цивілізацій, який фактично вже почав здійснюватися у вигляді низки локальних міжцивілізаційних конфліктів (Косово, Чечня, Сирія та ін.). Звісно у даному випадку ми ще не можемо говорити про глобальність цього процесу, але певні нотки вже спостерігаються (відповідна зміна сил співвідношення). Другий сценарій – партнерство цивілізацій, «передбачає розвиток доброзичливого співробітництва локальних цивілізацій, як складових міжнародного співтовариства, вироблення ефективного механізму розв'язання міжцивілізаційних протиріч, взаємодопомоги, підтримки менш розвинених, бідних народів і цивілізацій при їх політичній рівноправності, відсутності диктату,

насильства, розвитку глобальної демократії, що забезпечує свободу волевиявлення» (Kuchmii, 2003: 54).

У світовій практиці існує значна кількість підходів щодо систематизації культур за відповідними ознаками. Попередні дослідження у галузі кроскультурних досліджень базувалися або на припущенні, що культура відіграє важливу роль у міжнародному контексті (Hofstede, 2001), або що вона має певний вплив на комунікацію між акторами міжнародної арени (Harris and Ogbonna, 1998). Відповідно культура займає важливе місце в системі міжнародних відносин, оскільки впливає на формування лідерських та управлінських тенденцій, які безпосередньо пов'язані з культурним походженням індивідів (Hofstede, 2001; House et al., 2004).

На початку XXI ст. набула популярності концепція «м'якої сили», серед основоположників якої добре відомий представник американської неоліберальної школи Дж. Най, який безпосередньо наголошує на ефективності застосування «м'якої сили» при боротьбі за лідерство на міжнародній арені. На його думку такі зовнішньополітичні аргументи, як велика територія, потужна армія тощо, стали малоефективними (Petrova, 2014). Тому культуру можна розглядати як істотний чинник зовнішньої політики країн, які прагнуть відігравати важливу роль у міжнародних відносинах та міжкультурній комунікації.

Питання міжкультурної комунікації активно досліджується й вітчизняними дослідниками, серед яких варто виокремити праці Ю. Азарової (Azarova, 2016), Л. Євдокімової-Лисогор (Yevdokimova-Lysohor, 2017), О. Кучмій (Kuchmii, 2003), Г. Козловської (Kozlovska, 2011), М. Яковенко та Я. Зембровські (Yakovenko & Zembrovski, 2022), які розкриваючи розуміння міжкультурної комунікації, підкреслюють важливість цього аспекту у сфері міжнародних відносин.

Метою дослідження є висвітлення місця міжкультурної комунікації у процесі налагодження мирних відносин між суб'єктами міжнародного права.

Виклад основного матеріалу. Інтенсивність розвитку сучасного суспільства, економічні й соціокультурні процеси інтеграції, що відбуваються в ньому, сприяють розвитку міжкультурного спілкування, збільшенню професійних контактів між представниками різних культур і країн, розширенню міжнародної співпраці й мобільності, а також налагодженню контакту у процесі відновлення мирних відносин між суб'єктами міжнародної арени. Такий розвиток суспільства призводить до глобалізації, розширення взаємодій різних країн, народів і їх культур, а спілкування з представниками інших держав вже давно стало реальністю сьогодення.

В усіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства початок XXI ст. відзначився масштабним розширенням світового та європейського просторів за допомогою культурних обмінів, прямих контактів між державними інститутами, соціальними групами, туризму, професійної мобільності фахівців різних галузей, наукового співробітництва, участі у спільних міжнародних освітніх, науково-дослідницьких проектах і грантах, програмах підвищення кваліфікації тощо. Єдиний інформаційний простір, соціальна мобільність людей, відкритість меж трансформують людство у цілісну світову спільноту.

Основним пріоритетом сучасної світової політики стає взаємодія цивілізацій. З одного боку, світ об'єднується на основі економічної, технологічної, інформаційної інтеграції. З іншого боку, посилення інтеграційних процесів веде до зростання культурної самосвідомості та культурної самоідентифікації (Batishcheva, 2007).

Як зазначає О. Кучмій: «міжкультурну комунікацію слід розглядати як сукупність різноманітних форм стосунків і спілкування між індивідами і групами, які належать до різних культур. Цей процес відбувається як в політиці, так і в міжособистісному спілкуванні людей у побуті, родині, неформальних контактах, тобто на макро- та мікрорівнях. Часто політичні конфлікти можуть порушувати і навіть переривати нормальні відносини, особливо у випадках, коли культура використовується як інструмент національного протиставлення, консолідації «своїх»

і відторгнення «чужих». Однак, обминаючи ці бар'єри і кордони, культурні контакти продовжують підтримуватися, навіть між ворогуючими націями» (Kuchmiy, 2003: 52).

Проблеми міжкультурних комунікацій сучасності мають досить складну природу, яка впливає з самого феномена культури. Так, багато вчених звернулися до проблеми міжкультурного діалогу і представили різноманітні дослідження безпосередньо або опосередковано, що примикають до загальної проблеми міжкультурних комунікацій.

Міжкультурна комунікація вивчає спілкування між різними культурами та соціальними групами та описує численні комунікаційні процеси та пов'язані з ними проблеми між групами осіб із різним культурним походженням. Знання іноземної мови – це лише основа до розуміння загального концепту висловлювання. Адже, окрім знання мови, потрібно розуміти культурне походження, цінності та переконання іншої сторони. Тобто, потрібно мати навички міжкультурного спілкування, які передбачають адаптованість та прийняття особливостей інакшості культур (What is intercultural communication, N.d).

Так, у США й інших англосаксонських культурах спілкуються максимально буквально і прямо. Доброю комунікацією вважається чітка й зрозуміла взаємодія. У свою чергу відповідальність за точність передачі повідомлення лежить цілковито на комунікаторі. У багатьох азійських культурах, зокрема в Індії, Китаї, Японії та Індонезії, навпаки: меседжі часто імпліцитні та багатозначні. Відповідальність за передачу повідомлення покладається як на комунікатора, так і на отримувача.

Таким чином, існують фундаментальні відмінності у функціях і контексті способів спілкування людей і націй. У результаті, їх передбачуване значення часто втрачається або, що ще гірше, неправильно розуміється та неправильно тлумачиться. Слова, сказані з найкращими намірами, які неправильно прочитані чи неправильно витлумачені, рідко можуть привести до конструктивних висновків. Так, заява лідер КНР Сі Цзіньпін про трансформацію Китаю, були сприйняті США як бажання зайняти глобальне лідерство на міжнародній арені. Хоча, сам Китай висловлював прихильність до «мирного співіснування». Тому, якщо лідери та представники Китаю бажають поширювати свої повідомлення, ідеї та наміри так, щоб американська аудиторія зрозуміла передбачуване значення, їм спочатку потрібно розвинути розуміння того, що формує відповідні призми кожної країни, і відповідно скоригувати свою комунікацію (Aluf, 2018).

Історія розвитку культурної взаємодії та основні підходи, що сформувалися у науковій практиці наочно свідчать, що даний напрямок є досить популярним, актуальним, має усталені традиції і представляє особливий інтерес у період активної інтеграції і розвитку міжкультурної комунікації (Kuchmiy, 2003: 53).

Не існує ізольованих культур – усі вони живуть і розвиваються лише у діалозі з іншими культурами. Діалог культур був і залишається основним у розвитку людства. Протягом століть та тисячоліть відбувалося взаємозбагачення культур, з яких складалася унікальна мозаїка людської цивілізації. Процес взаємодії, діалогу культур має складний і нерівномірний характер. Це спосіб людського спілкування, це поєднання різних смислів (понять, символів) культури, де формується орієнтація розуму на порозуміння. Це основа, яка дає розуміння в особливостях налагодження контакту, проведення переговорного процесу.

Діалог культур вимагає єдиного комунікаційного простору, заснованого на загальноприйнятих кодах культур або в ідеалі – на єдиній мові, в глобальному масштабі на своєрідній мові мов, тобто метамові. Проте здійснення такого ідеального комунікаційного простору з одночасним збереженням багатого конкретно-історичного та етнічного культурного змісту в принципі не можливо.

Діалог пронизує все наше життя. Він є за своєю дійсністю засобом здійснення комунікаційних зв'язків, умова взаєморозуміння людей. Ідея діалогу культур має на увазі відкритість культур одна одній. Але це можливо при виконанні низки умов:

рівності всіх культур, визнання права кожної культури на відміну від інших, поваги до чужої культури. Тому діалог культур – це не лише суворе наукове поняття, скільки метафора, яка покликана набути статусу політико-ідеологічної доктрини, якою слід керуватися при здійсненні взаємодії різних культур (Мапакін, 2012).

Варто розуміти, що міжкультурна комунікація – це складний і багатогранний процес, який має низку перешкод на своєму шляху. Однією з головних і найбільш поширених проблем є етноцентризм, суть якого полягає в тому, що одна культурна група вважає себе домінуючою над іншими. Як наслідок, замість встановлення рівного міжкультурного діалогу, спостерігається нав'язування власних цінностей, правил, норм і т.д. Іншою проблемою виступає припущення, що інші культури схожі між собою. У результаті, це призводить не до порозуміння між культурами, а до їх віддалення через незнання особливостей, тонкощів одна одної (What is intercultural communication, N.d).

Проблеми сучасного діалогу, на наш погляд, передусім пов'язані із глобальною експансією західних економічних, політичних та культурних стандартів. Це загострює та ускладнює культурну суперечність між Заходом і Сходом, призводить до уніфікації, яка виробляє до рівня фольклору національні та соціальні особливості, і перетворює культуру на товар, що обмінюється на широкому ринку, де всі цінності складаються, взаємно анулюються і де замість поняття «діалогу культур», виникає поняття «обмін продуктами культури».

Діалог між культурами як би долає замкнутість і однобічність смислів цих культур. За такої діалогічної зустрічі двох культур вони не зливаються і не змішуються, кожна зберігає свою єдність і відкриту цілісність, але вони взаємно збагачуються. Діалог, як засіб комунікації культур передбачає таке зближення взаємодіючих суб'єктів культурного процесу, коли вони не пригнічують один одного, не прагнуть домінувати, а співпрацюють дбайливо та обережно. Діалог культур – основа та важлива передумова для формування та зміцнення таких цінностей, як толерантність, повага, взаємодопомога.

Проблема взаємодії культур на сьогодні настільки складна і неоднозначна, що вимагає серйозного, комплексного осмислення з урахуванням усіляких складових цього явища і на основі наявного досвіду.

Висновки. В історії міжнародних відносин можна простежити утвердження різноманітних підходів і форм міжкультурної комунікації, які виникли під впливом численних чинників. Культурні зв'язки відігравали важливу роль у розвитку політичного діалогу, а згодом часто сприяли зміні політичного клімату. Тому, розглядаючи міжкультурну комунікацію, варто розуміти, що це складний, багатогранний процес, в основі якого мова, що відображає культуру народу; культура, що передає особливості суспільно-історичних умов; особистості, які формуються у ході освітньої і соціальної діяльності.

Знання тонкощів міжкультурної комунікації є запорукою розвитку стабільних дво- та багатосторонніх відносин між акторами міжнародної арени. Це основа налагодження мирних відносин між ними. Серед проблем, які найбільше впливають на реалізацію міжкультурної комунікації виділяють етноцентризм (переважання однієї культурної групи над іншою) та припущення, що культури схожі між собою. У результаті, це призводить не до порозуміння між культурами, а до їх віддалення через незнання особливостей, тонкощів одна одної.

Україна як повноцінний суб'єкт міжнародного права давно утвердилася у міжкультурній комунікації, зарекомендувавши себе актором, який сповідує мирне співіснування. Сьогоднішні умови, в яких опинилася українська держава (мала та велика російська-українська війна), спонукають до активізації міжкультурного діалогу з метою не лише привернення уваги міжнародної спільноти щодо злочинів, вчинених Росією, але й до об'єднання зусиль міжнародних гравців у протидії цьому агресорові, який сьогодні є не лише дестабілізатором регіональної системи міжнародних відносин, але й глобальної. Одним із основним методів посилення

міжкультурної комунікації виступає реалізація публічної та культурної дипломатії України за кордоном.

REFERENCES

- Aluf, D.** (May 17, 2018). Intercultural Communication for Effective International Relations in the 'New Era'. *Signal Group*. Retrieved from <https://cutt.ly/OwWeVx1U>
- Azarova, Y.** (2016). Multiculturalism and modern models of international communication. *Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiya». Seriya: Kul'turolohiya*, 17, 13-19 // **Азарова, Ю.** (2016). Мультикультуралізм і сучасні моделі міжкультурної комунікації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Культурологія, 17, 13-19.
- Batishcheva, O.S.** (2007). *State management of the development of national culture in the conditions of globalism* (extend of PhD thesis). Lviv // **Батищева, О.С.** (2007). *Державне управління розвитком національної культури в умовах глобалізму* (автореферат кандидатської дисертації). Львів.
- Harris, C.L. & Ogbonna, G.** (1998). Employee responses to culture change efforts. *Human Resource Management Journal*, 8 (2), 78-92.
- Havryushenko, O.A., Sheyko, V.M. & Tyshevs'ka, L.H.** (2004). *History of culture*. Kyiv: Kondor // **Гаврюшенко, О.А., Шейко, В.М. & Тишевська, Л.Г.** (2004). *Історія культури*. Київ: Кондор.
- Hofstede, G.** (2001). *Culture's Consequences*. California – London – New Delhi: Sage Publications.
- House, R.J., Hanges, P.J., Javidan, M., Dorfman, P.V. & Gulpa, V. (eds.)** (2004). *Culture, Leadership, and Organizations. The Globe Study of 62 Societies*. United Kingdom: Sage Publications.
- Hantington, S.** (2014). *Clash of Civilizations*. Moskva: AST // **Хантингтон, С.** (2014). *Столкновение цивилизаций*. Москва: АСТ.
- Kozlovska, H.V.** (2011). Relevance of international communication problems in modern conditions. *Mizhnarodnyy naukovyy forum: sotsiologhiya, psykhologhiya, pedagoghika, menedzhment*, 7, 42-51 // **Козловська, Г.В.** (2011). Актуальність проблем міжнародної комунікації у сучасних умовах. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*, 7, 42-51.
- Kuchmiy, O.P.** (2003). International communication: structure and dynamics of processes. *Kul'tura narodiv Prychornomor'ya*, 37, 52-55 // **Кучмій, О.П.** (2003). Міжнародна комунікація: структура та динаміка процесів. *Культура народів Причорномор'я*, 37, 52-55.
- Manakin, V.M.** (2012). *Language and international communication*. Kyiv: VTS «Akademiya» // **Манакин, В.М.** (2012). *Мова та міжнародна комунікація*. Київ: VTS «Akademiya».
- Petrova, I.L.** (2014). Changes in corporate culture as an imperative for organizational development. *Visnyk Prykarpats'koho universytetu. Seriya «Ekonomika»*, 10, 76-79 // **Петрова, І.Л.** (2014). Зміни корпоративної культури як імператив організаційного розвитку. *Вісник Прикарпатського університету, Серія «Економіка»*, 10, 76-79.
- Valiyev, Agil** (N.d.). Culture and intercultural communication in international relations. Retrieved from <https://cutt.ly/NwWeN2pX>
- What is intercultural communication, (N.d). *Ehlon Magazine*. Retrieved from <https://cutt.ly/OwWeMush>
- Yakovenko, M. & Zembrovs'kyu, Y.** (2022). International cultural cooperation of modern states. *Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsii «Ukrayina u suchasnomu mizhnarodnomu prostori»*. Kyiv: Karavela, 67-70 // **Яковенко, М. & Зембровський, Я.** (2022). Міжнародна культурна співпраця сучасних держав. *Міжнародна науково-практична конференція «Україна у сучасному міжнародному просторі»*. Київ: Каравела, 67-70.
- Yevdokimova-Lisohor, L.A.** (2017). *Basics of intercultural dialogue*. Kharkiv: Vydavn. Ivanchenka I.S. // **Євдокімова-Лісогор, Л.А.** (2017). *Основи міжкультурного діалогу*. Харків: Вид-во Івашенка І.С.

Наукове періодичне видання

Acta de Historia & Politica: Saeculum XXI

2023

Special Issue

Здано до набору 29.10.2023 р. Підписано до друку 06.11.2023 р. Папір офсетний.
Формат 70x108¹/₁₆. Гарнітура «Georgia». Друк лазерний. Ум.-друк. арк. 11,0.
Наклад 100 прим.